

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE UYGULANAN
SOSYAL POLİTİKA PROGRAMLARI: ISPARTA İLİ ÖRNEĞİ**

Özge PİRE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin AKYILDIZ

ISPARTA, 2011

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : Çalyma El ve Endüstriyel EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız YÜKSEK LİSANS / DOKTORA Programı öğrencisi Arge Pire tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği YAPILDI / YAPILMADI

08.06.2011
Tarih

Prof. Dr. Huseyin Atay 1/12
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 08.06.2011 Cuma günü saat 15.00 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Tezinde Tez Adı ile Mica de la konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile aşağıdaki kararı almıştır.

☒ KABUL

☐ RED

☐ DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	<u>Prof. Dr. Huseyin Atay 1/12</u>	<u>[İmza]</u>
Üye	<u>Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK</u>	<u>[İmza]</u>
Üye	<u>Yrd. Doç. Dr. İsmail GÜKDAYI</u>	<u>[İmza]</u>
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya **HAK KAZANMIŞTIR** / **KAZANMAMIŞTIR**.

Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI :

Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum

“Türkiye’de...yoksullukla...mükaddelede...uygulanan...sosyal.....
politika...programları...İsparta...ili...örneği.....
.....” adlı çalışmanın, tezin proje

safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı
düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin
Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu
belirtir ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi onurumla
beyan ediyorum.

İmza
Öğrenci Adı ve SOYADI
Gün. Ay. Yıl

Öge Pire

20.06.2011

ÖZET

TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE UYGULANAN SOSYAL POLİTİKA PROGRAMLARI: ISPARTA İLİ ÖRNEĞİ

Özge PİRE

Süleyman Demirel Üniversitesi, ÇEKO Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi, 135 Sayfa, Haziran, 20011

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin AKYILDIZ

Bu tezin amacı; Türkiye’de yoksullukla mücadelede var olan kamu kurumlarının ve uyguladıkları sosyal politikaların, yoksulluğun giderilmesinde ve etkilerinin hafifletilmesinde işlerlik ve işlevselliklerinin araştırılmasıdır. Bu amaçla; yoksullukla mücadelede yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri, 4857 Sayılı İş Kanunu, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun yoksulluk ile mücadeleye hizmet eden maddeleri, yoksulluk kapsamında değerlendirilmiştir.

Türkiye’de yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politika programları; SYDGM, SHÇEK, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Yerel Yönetimler tarafından gerçekleştirilmekte ve Kanunlarla da sosyal güvenlik önlemleri alınarak yoksulluk sorununun önlenmesi ve giderilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bulguları aşağıdaki gibidir;

Türkiye’de neredeyse kronik bir hal alan yoksulluk sorunuyla baş edebilmede, ilgili kurum ve kuruluşlar ile sosyal politika programları, yoksulluğu önleyici bir etkiden çok, yoksulluğun yol açtığı sorunları bir derece telafi etmede etkili olmaktadır.

Muhtaç duruma olan vatandaşların, kurumlar tarafından sağlanan yardımlara erişebilmesinde bazı yapısal sorunlarla karşılaşmakta, yardım edilebilmesi için kişilere zorlayıcı olacak kadar bürokratik işlemle başvuruda bulunmaları istenmektedir. Bu durum da muhtaç vatandaşların sosyal yardımlara erişmesini zorlaştırmaktadır.

Isparta ilinde gerçekleştirilen uygulama sonucunda, yoksul durumdaki vatandaşların, en fazla yardım almak istedikleri konu düzenli gelir desteğidir.

Sonuç olarak, muhtaç vatandaşların sosyal politika uygulamalarına erişebilmesinin kolaylaştırılması, işlevsel olan kurum ve kuruluşların daha işler hale getirilmesi, muhtaç vatandaşlara düzenli gelir desteği sağlanmasının yanında, daha yapısal programlar geliştirilerek gelir elde etmelerinin sağlanması ve yoksulluğu önleyici makro düzeyde politika ve programlara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, Sosyal Politika, Sosyal Yardım.*

ABSTRACT**SOCIAL POLITICS PROGRAMS THAT ARE APPLIED IN TURKEY FOR
STRUGGLING WITH POVERTY: A SAMPLE OF ISPARTA****Özge PİRE****Süleyman Demirel University, ÇEKO A.D
Master Thesis, 135 Pages, June, 20011****Supervising Professor: Prof. Dr. Hüseyin AKYILDIZ**

This study aims to investigate public corporations which fight against poverty and those corporations' impact and efficiency on avoiding and decreasing poverty by focusing on those their social politics. Fort his aim, current study concentrate on activities of public corporations and associations in terms of 4857 Sayılı İş Kanunu, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.

Those social programs which struggle with poverty in Turkey are SYDGM, SHÇEK, Republic of Turkey Prime Ministry Administration of Disabled People, ÇSGB, Ministry of Health, Mone, Directorate General of Foundations and Local Administrations. Findings of the current study were stated below.

The associations, corporations and social politic programs that struggle with poverty which is almost a chronicle fact in Turkey have effects on compensations more than preventions for poverty.

There are some functional problems encountered by citizens who need help from those associations. Those citizens are requested to apply to bureaucratic process which is obligatory. These processes make obtaining social help very difficult for poor citizens.

Results of the study which was implemented in Isparta indicate that the most needed help requested by poor citizens is about income support.

Overall, facilitation of accessing social programs for citizens who are in need, making corporations more functional than the current state, other than providing poor citizens income support, also developing more functional programs to help them to get income and concentrate on politics and programs at macro level to prevent poverty are needed.

Key Words: *Poverty, Social Politics, Social Help.*

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI, TANIMLAR, YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ VE YOKSULLUĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....4

1.1	Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk Türleri.....	4
1.1.1	Yoksulluk Kavramı	4
1.1.2	Mutlak Yoksulluk	5
1.1.3	Görelî Yoksulluk.....	6
1.1.4	Öznel Yoksulluk	7
1.1.5	Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk	7
1.1.6	İnsani Yoksulluk	7
1.1.7	Sosyal İmkanlar Yoksulluğu	8
1.2	Yoksulluğun Ölçülmesi.....	8
1.2.1	Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi.....	9
1.2.2	Alınması Gereken Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı	9
1.2.3	Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk.....	9
1.2.3.1	Tüketim Harcamasına Göre Mutlak Yoksulluk	10
1.2.3.2	Tüketim Harcamasına Göre Göreceli Yoksulluk	10
1.2.4	Temel Gereksinimler Yaklaşımı	10
1.2.5	Ortalama Gelirin Yarısı Yaklaşımı	10
1.2.6	Harcamaların Besin Gruplarına Ayrıştırılması Yöntemi	11
1.2.7	Gıda Oranı Yaklaşımı	11
1.2.8	İnsani Gelişme Endeksi.....	11
1.2.8.1	İnsani Yoksulluk Endeksi	14
1.2.8.2	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi.....	14
1.3	Yoksulluk Ölçütleri.....	15
1.3.1	Kafa Sayısı Endeksi (Head Count)	15
1.3.2	Yoksulluk Açığı Oranı (Poverty Gap)	16
1.3.3	Lorenz Eğrisi.....	16
1.3.4	Gini Katsayısı.....	16
1.3.5	Sen Endeksi.....	17
1.3.6	Leyden Yoksulluk Sınırı	17
1.4	Yoksulluğa Neden Olan Faktörler	18
1.4.1	Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	18
1.4.2	Sosyal Dışlanma.....	19
1.4.3	Demografik Unsurlar	20
1.4.3.1	Nüfus Baskısı	20

	Sayfa
1.4.3.2 Hanehalkı Özellikleri	22
1.4.3.3 Eğitim Durumu	23
1.4.3.4 Göç	23
1.4.3.5 İşgücü Piyasaları	23
1.4.4 Dışsal Etmenler	25
1.4.4.1 Şoklar	25
1.4.4.2 Ayrımcılık	26
1.4.4.3 Yerleşim Yeri	27
1.4.5 Mal ve Varlıktan Yoksunluk, Söz ve Güç Sahibi Olamama, Kırılganlık	28
1.4.5.1 Mal ve Varlıktan Yoksunluk	29
1.4.5.2 Söz ve Güç Sahibi Olamama	30
1.4.5.3 Kırılganlık	30
1.5 Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar	31
1.5.1 Klasik Görüşün Yoksulluğa Bakışı	33
1.5.2 Neo-Klasik Görüşün Yoksulluğa Bakışı	33
1.5.3 Marksist Görüşün Yoksulluğa Bakışı	34

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK PROFİLİ VE YOKSULLUKLA

MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKA PROGRAMLARI.....36

2.1 Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Göstergeler ve Yoksulluk Profili	36
2.2 Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Programları	43
2.3 Sosyal Yardım Kuruluşları ve Sosyal Yardımlar	45
2.3.1 Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü	46
2.3.1.1 Sağlık Destek Programları	48
2.3.1.2 Eğitim Destek Programları	48
2.3.1.3 Aile Destek Yardımları	51
2.3.1.4 Sosyal ve Özel Amaçlı Yardımlar	53
2.3.1.5 Şartlı Nakit Transferi Programı (ŞNT)	54
2.3.1.6 Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi	54
2.3.1.7 Özürlü İhtiyaç Yardımları	55
2.3.1.8 İstihdam Amaçlı Eğitim Projeleri	55
2.3.1.9 Gelir Getirici Projeler	55
2.3.1.10 Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP)	56
2.3.1.11 Periyodik Yardımlar	56
2.3.1.12 Yerel Girişimler	57
2.3.2 Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü	57
2.3.2.1 Toplum Merkezleri	60
2.3.3 Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü	63
2.4 Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı	64
2.4.1 Yerel Yönetimler	65
2.4.2 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	66
2.4.3 Sağlık Bakanlığı	66
2.4.3.1 Yeşil Kart Uygulaması	67

	Sayfa
2.4.4 Milli Eğitim Bakanlığı	69
2.4.5 Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK).....	70
2.4.6 Sivil Toplum Kuruluşları	70
2.4.7 Sosyal Destek Programı (SODES).....	70
2.4.8 Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)	71
2.4.9 Yardımlaşma Sandıkları (Dernekleri)	72
2.4.10 Yoksullukla Mücadele Kapsamında Kırsal Kalkınma Politikaları	72
2.5 Yoksullukla Mücadele Kapsamında Sosyal Güvenlik Önlemleri.....	76
2.5.1 İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası.....	76
2.5.2 Analık Hakkı	77
2.5.3 Malullük Sigortası.....	78
2.5.4 Yaşlılık Sigortası	79
2.5.5 Ölüm Sigortası	80
2.5.6 İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları	81
2.5.6.1 İşsizlik Sigortası	83
2.5.6.2 Kıdem Tazminatı.....	83
2.5.6.3 Mikro Kredi Uygulaması	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ISPARTA İLİNDE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE UYGULANAN

SOSYAL POLİTİKA PROGRAMLARI86

3.1 Isparta İlının Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	86
3.2 Isparta İlinde Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları.....	87
3.2.1 Isparta Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.....	87
3.2.2 Isparta Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü.....	89
3.2.3 Isparta Belediyesi	91
3.2.4 Türkiye İş Kurumu	93
3.2.5 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü.....	95
3.2.6 Isparta Huzurevi	98
3.2.7 Türkiye Grameen Mikrokredi Programı Isparta Şubesi	100
3.2.8 Elele Derneği.....	102
3.3 Isparta İli Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi Araştırması	105
3.3.1 Çalışma Durumu, Gelir ve Sosyal Güvence Göstergeleri.....	105
3.3.2 Hanehalkının Sosyal Göstergeleri.....	107
3.3.3 Hanehalkının Yoksulluk ve Açlık Sınırı Göstergeleri	110
3.3.4 Hanehalkının Sosyal Yardım Göstergeleri.....	117

SONUÇ VE ÖNERİLER.....122

KAYNAKÇA.....	127
EK 1: GÖRÜŞME (ANKET) FORMU	133
ÖZGEÇMİŞ	135

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	Adı Geçen Eser
AÇEP	Anne Çocuk Eğitim Programı
AÖÖ	Anne Ölüm Oranı
BÖÖ	Bebek Ölüm Oranı
BYAÖÖ	Beş Yaş Altı Ölüm Oranı
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezi
ÇEMATEM	Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HPI	Human Poverty Index (İnsani Yoksulluk Endeksi)
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İGR	İnsani Gelişme Raporu
İş K.	İş Kanunu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KASDEP	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KİHEP	Kadının İnsan Hakları Programı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KYK	Kredi Yurtlar Kurumu
Md:	Madde
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MPI	Multidimensional Poverty Index (Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PTT	Türkiye Posta Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
RTÜK	Radyo Televizyon Üst Kurulu
S.K	Sayıli Kanun
SDÜ	Süleyman Demirel Üniversitesi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	Satın Alma Gücü Paritesi

SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sigortalar Kurumu
SODES	Sosyal Destek Programı
SOYBİS	Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SRAP	Sosyal Riski Azaltma Projesi
SSGSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SYDGM	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞNT	Şartlı Nakit Transferi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEV	Türk Eğitim Vakfı
TGMP	Türkiye Grameen Mikrokredi Programı
TİSVA	Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurulu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TYÇP	Toplum Yararına Çalışma Programları
UMEM	Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1: Lorenz Eğrisi (Türkiye) 2008-2009	42
--	----

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: UNDP ve Dünya Bankası'na göre İnsani Gelişme ve Gelir Sınırlandırması	12
Tablo 2: UNDP Gelişme Endeksleri	13
Tablo 3: Seçilmiş Ülkelerde Nüfus ve İşgücü Yıllık Ortalama Artış Hızı 1990-2008	21
Tablo 4: Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücü Durumu (2011 Ocak Dönemi). 39	
Tablo 5: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlere Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar, 2008-2009	41
Şekil 1: Lorenz Eğrisi (Türkiye) 2008-2009	42
Tablo 6: SYDTF' nin Yıllar İtibariyle Gelir ve Giderleri.....	47
Tablo 7: Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler (Milyon TL)	48
Tablo 8: Eğitim Materyali Yardımları	49
Tablo 9: Taşınmalı Eğitim Yardımları	50
Tablo 10: Yüksek Öğrenim Bursu Yardımları.....	50
Tablo 11: Aile Destek Yardımları (2007-2009).....	51
Tablo 12: Aile Destek Yardımlarının Bölgesel Dağılımı (2009).....	52
Tablo 13: Sosyal ve Özel Amaçlı Yardımlar (2009)	53
Tablo 14: Hanehalkının Çalışma Durumu ve Aylık Geliri	106
Tablo 15: Hanehalkının Cinsiyete Göre Çalışma Durumu	106
Tablo 16: Hanehalkının Çalışma Durumuna Göre Sosyal Güvencesi	107
Tablo 17: Hanehalkının Konut Durumu ve Mal Varlığı.....	108
Tablo 18: Hanehalkının Doğumda veya 5 Yaş Altında Ölmüş Çocuğunun Bulunma Durumu ve Çocukların Okula Gitme Durumu	109
Tablo 19: Hanehalkının Yemek Yapmak İçin Yakacağı ve Hanede Elektrik, Su Tesisatı ve Tuvalet Bulunma Durumu	110
Tablo 20: Hanehalkının Aylık Beslenme Giderleri	110
Tablo 21: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Açlık Sınırı.....	113
Tablo 22: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırı.....	116
Tablo 23: Hanehalkının Sosyal Yardım Alma Durumu.....	117
Tablo 24: Hanehalkının Sosyal Yardım Aldığı Kurum ve Alınan Yardımın Niteliği	118
Tablo 25: Görüşülenlerin Almak İstedikleri Sosyal Yardımlar	120
Tablo 26: Görüşülenlerin Sosyal Yardımları Yararlı Bulma Durumu.....	120
Tablo 27: Hanehalkının Yeşil Kart, 2022 S.K, Yaşlılık, Malullük, Ölüm, Dul ve Yetim Aylığı Alma Durumu	121

GİRİŞ

“Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve esenliği için uygun gıda, giyim, ev ve tıbbi bakım içeren bir yaşam standardına sahip olmaya hakkı vardır.”¹

Yoksulluk, toplumsal ve göreceli bir kavram olmakla beraber tüm dünya ülkelerinde başlıca sorunlardan biri durumundadır. Ülkeler arasında boyutları ve türleri değişkenlik gösteren yoksulluk, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yoğun olarak görülmektedir. Yoksulluğu etkileyen unsurlar arasında aylık gelir, eğitim düzeyi, kişinin sağlıklı olarak yaşamını sürdürebilmesi için alabildiği gıda miktarı, barınmakta olduğu evin fiziki özellikleri, gıda harcamaları dışında diğer gereksinimleri için harcama yapabilirliği gibi bir çok kriter kişilerin yoksulluk düzeylerini belirlemektedir. Çalışmanın ilk bölümünde çeşitli yoksulluk tanımlarına, yoksulluğu ölçme ve değerlendirmede uygulanan yoksulluk ölçütlerine, yoksulluğu etkileyen faktörlere ve farklı görüşlerin yoksulluğa bakış açılarına yer verilmiştir.

Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında kamu politikaları olarak nitelendirilebilecek çeşitli sosyal politika programlarının bulunmasının yanı sıra, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin de yoksullukla mücadelede ciddi çalışmaları bulunmaktadır. İkinci bölümde, Türkiye genelindeki yoksulluk profili ve sosyo-ekonomik göstergeler; TÜİK, Maliye Bakanlığı ve Dünya Bankası Raporlarından elde edilen verilerle incelenmiş, Türkiye’de yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politika programları, kurumlar bazında ele alınmıştır.

Türkiye genelindeki yoksulluk profili ve yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politika programlarının ardından üçüncü bölümde, Isparta ili yerelinde yoksullukla mücadelede yer alan kurumlar ve faaliyetleri, kurumlarla tek tek görüşülerek ele alınmıştır. Kurumların faaliyetlerinin incelenmesinin ardından, Isparta ilinde yoksul olarak nitelendirilebilecek kesimlerin yapısal olarak incelenmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, söz konusu kesimlere anket uygulaması yapılarak sosyo-ekonomik yapıları 100 kişiden oluşan küçük bir örneklem grubunda incelenmiş, yoksulluk profilleri ve alınan sosyal yardımların nitelikleri analiz edilerek tablolar halinde aktarılmıştır.

¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 25. ve 28. maddeler.

Tüm Dünyanın öncelikli sorunlarının başını çeken yoksulluk olgusundan dolayı ülkeler ve toplumlar bu sorunla baş edebilmeleri için gerekli olan yollar aramaktadırlar. Bu yolları bulmak için geliştirdikleri yöntemlerle de sosyal politikalar uygulama temeli bulmaktadır. Kişilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli olan varlıkları temin edebilmesi, öncelikli olarak bir insan hakkıdır. İnsan haklarının sıkça tartışılmaya başlandığı ve bir çok alanda konu edildiği günümüzde, ülkeler ve toplumlar tarafından, yoksulluktan kurtulma hakkının da temel bir hak olduğunun benimsenmesi, yoksullukla mücadele alanında yapılacak/yapılmakta olan çalışmaların da niteliğini artıracaktır.

Çalışmanın Konusu: Çalışmanın konusunu tüm dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin öncelikli sorunlarından biri olan yoksulluk sorununun özellikle kavramsal ve sonrasında kuramsal olarak açıklanması, Türkiye'de yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politika programlarının incelenmesi ve alan araştırmasının da konusu olan "Isparta ili örneği"nde sosyal politika programları ile birlikte yoksulluk sorununun boyutları oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı: Çalışma ile; yoksulluk sorununun boyutlarından yola çıkılarak, Türkiye'de yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politika programlarının incelenmesi sonrasında, Isparta ilinde yoksullukla mücadele kapsamında uygulanan sosyal politika programları ve bu programların uygulayıcı kurumların faaliyetlerinin araştırılmasında ortaya çıkan bulgulara ek olarak, söz konusu kurumlardan sosyal yardım alan, sosyal yardıma ihtiyacı olup da alamayan ve sosyal yardım alma konusunda herhangi bir başvurusu ve isteği olmayan vatandaşların sosyo-ekonomik yapılarının incelenerek, karşılaştırma yapılması amaçlanmıştır. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde ise, yoksullukla mücadelede uygulanmakta olan sosyal politika programları ve uygulayıcılarının, yoksulluğun giderilmesi ve yoksulluk sorununun yol açtığı etkilerin telafi edilmesindeki işlevsellik ve işlerliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi: Çalışmanın kavramsal ve kuramsal kısmı için konuyla ilgili bilimsel araştırmalar, makaleler, istatistiksel veriler ve uygulamalardan yararlanılmıştır. Çalışmada sözü geçen kurumların Türkiye genelindeki faaliyetlerinin incelenmesi için kurumlar tarafından yayımlanan verilerden, konuyla

ilgili bilimsel çalışmalardan, ilgili kanun ve yönetmeliklerden ve kurumların web sitelerinden yararlanılmıştır. Isparta ilinde gerçekleştirilen, kurumlara yönelik araştırma için, ilgili kurumlardaki yetkililerle görüşülerek bilgi edinilmiş ve kurumlardan sağlanan belgelerden yararlanılmıştır.

Saha araştırması, görüşülen kişilere toplam 23 sorudan oluşan seçenekli anketler uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Sorular; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi bileşenlerinden ve TÜİK tarafından hazırlanan Hanehalkı Yoksulluk Araştırması sorularından faydalanılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Belediye'nin Sosyal Yardım İşlerinden alınan bilgiler doğrultusunda yoksulluğun yoğun olarak yařandėė belirtilen merkez ilçeye bağlı Bağlar, Yedişehitler ve Karaağaç Mahallerinde yaşayan vatandaşlar oluşturmaktadır. Araştırma, kişilere ve özellikle yoksullara ulaşmadaki zorluklar nedeniyle sadece merkez ilçede uygulanmış ve 100 kişiyle sınırlandırılmıştır. Görüşülen kişilere sorulan 23 soru ile kişilerin cinsiyeti, yaşı ve eğitim düzeylerinin yanında hanehalkı bilgilerine, aylık gelirlerine, çalışma durumlarına ve sosyal yardım alıp almama durumlarına ulaşmak hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular, SPSS programı kullanılarak veri elde edilmiş, veriler tabloladıştırılıp karşılaştırılarak araştırmanın sonuçlarına ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI, TANIMLAR, YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ VE YOKSULLUĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

1.1 Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk Türleri

1.1.1 Yoksulluk Kavramı

Yoksulluğun çeşitli görüş, tanım ve anlamları bulunmakla birlikte yoksullukla ilgili tanımlamalar yoksulluğa bakış açılarına ve yoksulluğun ne ile nitelendirileceğine göre değişkenlik göstermektedir. Yoksulluk tanımlanması ve ölçülmesinde salt ekonomik kıstasların mı yoksa bunların ötesinde ve bunlara ek olarak sosyal ve siyasal kıstasların da mı dahil edilmesi gerektiği sorusu çeşitli görüş ayrılıklarının var olmasının temel nedenidir.² Genel olarak yoksulluk, bir halkın, bir ailenin veya bir bireyin asgari olarak yaşamını sürdürebilmesi için beslenme, giyim barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmekten yoksun olması durumu olarak ifade edilebilir.

Bazı insanların kendi özellikleri, doğal koşullar veya savaş gibi insan eliyle yaratılan sorunlar nedeniyle geçimlerini sağlamakta, hatta karınlarını doyurmakta güçlük çekmeleri ile ilgili olarak³ tarihin her döneminde, her toplumda rastlanabilen bir olgu olan ve bugün sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkan yoksulluk, 16. yüzyılda Avrupa’da kapitalizmin ortaya çıkışı ile bağlantılandırılmaktadır.⁴ Son çeyrek yüzyıl boyunca ise, büyüme hızının Üçüncü Dünya ülkelerinin büyük bir bölümünde önceki çeyrek yüzyıla göre düştüğü ve gelir dağılımının emekçilerin aleyhine, sermaye sınıfının ise lehine dönüştüğü, tüm ciddi araştırmaların ortaya koyduğu olgulardır. Makroekonomik politikalar, sermaye birikimi, büyüme ve kalkınma amaçlarından uzaklaşmış; önceliklerin başına “istikrar” gelmiş; bu politikalara daraltıcı ve deflasyonist yönelişler egemen olmuştur.⁵ Yoksulluk her dönemde tüm ülkelerin başlıca sorunlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir.

² ŞENSES, Fikret, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 62.

³ BUĞRA, Ayşe, **Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.24,25.

⁴ BUĞRA, Ayşe, “ Yoksulluk ve Sosyal Haklar”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, **Sivil Toplum Geliştirme Merkezi İçin Hazırlanan Danışman Raporu: Aralık 2005**, İstanbul, 2005.

⁵ BORATAV, Korkut, **Yeni Dünya Düzeni Nereye?**, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 145, 146

Özellikle küreselleşmenin refah devleti üzerinde olumsuz etkilerde bulunması ve devletlerin kontrolünü sosyoekonomik hayattan çekmesi gerektiğini savunan neoliberal politikalar yoksulluğun daha da artmasına yol açmaktadır.⁶ Neoliberal politikaların dönüşüm sonuçları, işsizliğin artması, reel ücretlerin verim artışlarının gerisinde seyretmesine hatta çoğunlukla gerilemesine yol açmış; kırsal alanlarda topraksızlık artmış; küçük ve orta çiftçilere yönelik destekleme politikalarının kapsamı gerilemiş; devletin sosyal alanlara dönük harcamaları daralmış; “kamu hizmeti” nitelendirilmesiyle parasız sunulan pek çok alanda, “kullanılardan bedel ödeyerek yararlanılması” ilkesi yaygınlaşmıştır. 1980’i izleyen yıllarda Üçüncü Dünya ülkelerinde meydana gelen tüm bu dönüşümlerin bir sonucu olarak yoksulluk yaygınlaşmış, hatta kronik bir hale gelmiştir.⁷

Geçmişte topraktan gelen zenginlik az ya da çok siyasal gücü de elinde bulundurduğundan, siyasal açıdan güçlü olanla varsıl olan pek birbirinden ayrılamamaktaydı. Yani hem parasal hem de siyasal güç aynı ellerde yoğunlaşmaktaydı. Ticaretin genişlemesi ve endüstrileşme sonrasında zenginlik ve siyasal güç birbirinden büyük oranda ayrılmış, ancak ulus devlet ve demokratik hakların gelişmesiyle ekonomik açıdan güçlenenler siyasal açıdan da güçlenmenin formüllerini bulmuşlardır. Günümüzde ise ekonomik yapı ve üretim ilişkileri yine önemli bir değişim içerisine girmektedir. Küresel düzeyde bir sermaye birikim süreci öne çıkmakta, bu nedenle ulus-üstü veya küresel şirketler güç kazanmakta ve özellikle ekonomi ve ticari ilişkilerde ulusal devletleri aşan kural ve uygulamalar gündeme gelmektedir. Bu aşamalardan geçilerek ulaşılan zenginlik büyüdükçe yoksulluk da büyümektedir.⁸

1.1.2 Mutlak Yoksulluk

Hane ya da bireylerin yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan minimum tüketim seviyesi “mutlak yoksulluk” olarak tanımlanır.⁹ Genellikle minimum kalori gereksinimi olarak belirlenen temel yiyecek

⁶ ŞENKAL, Abdülkadir, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 393.

⁷ BORATAV, a.g.e, s. 145, 146.

⁸ KORAY, Meryem, **Sosyal Politika**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s. 265, 266.

⁹ TÜİK, **Yoksulluk Çalışmaları**, s.6, 20.12.2008.

gereksinimlerini karşılamak için gereken gelirden yoksun olma durumu olarak tanımlanabilmektedir.¹⁰ İyi beslenme, giyim, konut, ulaştırma ve haberleşmeye ödenmesi gereken para miktarları mutlak yoksulluğun belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.¹¹ Kişi başına tüketilen kalori düzeyine bağlı “mutlak yoksulluk” kavramı, yoksulluk ölçümünde nesnel kriterlerin oluşturulmasında önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Dünya Bankası’nın 1990 yılında yapmış olduğu çalışmadaki tanımı, bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanılarak geliştirilmiştir ve bu hesaptan hareketle günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar “mutlak yoksul” olarak kabul edilmektedir. Yoksulluğun ülkelerarası boyutu ve satın alma paritelerinin farklılıkları da düşünülerek, ortalama bir hesaplama yöntemi ile mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde ortalama 1\$ kabul edilirken, Latin Amerika ve Karaibler için bu sınır 2\$, Türkiye’nin de dahil olduğu Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4\$, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40\$ olarak belirlenmiştir.¹²

1.1.3 Göreli Yoksulluk

Kişilerin yiyecek dışındaki tüketim (giyim, barınak, enerji gibi) gereksinimlerini karşılayabilecek gelirden yoksun olma durumu olarak anlaşılabilmektedir. Kişinin toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içeren “görelî yoksulluk” a göre; belirli bir toplumda kabul edilebilir minimum tüketim düzeyinin altında geliri olanlar yoksul olarak adlandırılmaktadır.¹³ Ülkelerin kendi tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak geliştirilen “Görelî yoksulluk” tanımına göre minimum kalori ihtiyacının yanı sıra, kültürel ve toplumsal açıdan tüketimi yoksul olanlar için de zorunlu görülen malların dikkate alınması öngörülmektedir. Böylece görelî yoksulluk sınırı, bir ülkenin genel

¹⁰ DPT, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013**, Yayın no: DPT: 2742-ÖİK:691, Ankara, 2007, s.1.

¹¹ ERDOĞAN Güzin, “ Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler” , C.C Aktan (Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri** , Hak İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002, s.365.

¹² DPT, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 2001, s.103,104.

¹³ ÖZTÜRK, Şinasi, “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 1/5, Fall 2008(a), s. 607.

yaşam düzeyini yansıtmaması ve içerisindeki eşitsizlikleri açığa çıkarması açısından önem taşımaktadır.¹⁴

1.1.4 Öznel Yoksulluk

Mutlak ve görelî yoksulluk yaklaşımlarından farklı olarak öznel yoksulluğun tanımlanmasında, yoksulluğun toplumun kabul edebileceği minimum yaşam standardı düzeyi ile ilgili olduğu kabulünden yola çıkarak yoksulluk çizgisini, toplumun bu konudaki görüşünü belirlemek için büyük ölçekli anketler yapılarak belirleme yoluna gidilir.¹⁵ Ortaya çıkan yoksulluk çizgisinin altında kalanlar yoksul olarak kabul edilmektedir.

1.1.5 Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, bağımsızlık, güvenlik, öz-saygı, sosyal kimlik, sosyal ilişkilerin sıklığı ve sağlamlığı, karar alma özgürlüğü, hukuki ve siyasi haklar gibi niteliksel beklentiler ve yoksunluklar üzerine odaklanırken; kentsel yoksulluk ise gelir ve tüketim şeklinde niceliksel beklentiler konusuna değinmektedir.¹⁶

1.1.6 İnsani Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından son yıllarda geliştirilen mutlak ve görelî yoksulluk tanımlarını içermekle birlikte, daha geniş kapsamlı olarak okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenabilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insani gereksinimlerden yoksun olmak biçiminde tanımlanabilen “insani yoksulluk”, temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve alt yapıya (enerji, hijyen, iletişim, içme suyu) erişimin yokluğu ya da kısıtlanması gibi durumlarda yoksulluğun “insani” boyutu olarak değerlendirilebilmektedir.¹⁷

UNDP’nin tanımına göre “insani yoksulluk”, katlanılabilir bir yaşam için gerekli fırsat ve seçeneklerden feragat etmektir. Bu tanımlamaya göre yoksulluk gelir düzeyi ile ilişkilendirilemez çünkü gelirin ekonomik bir kategori olmasına karşın,

¹⁴ DPT, a.g.e, 2001, s. 104.

¹⁵ ÖZBEK, Nadir, **Cumhuriyet Türkiye’inde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar**, Emeklilik Gözetim Merkezi ve Tarih Vakfı, İstanbul, 2006, s.370.

¹⁶ DPT, a.g.e, 2001, s.105.

¹⁷ DPT, a.g.e, 2007, s.1.

yoksulluk insani bir kategori olmak zorundadır. İnsanın sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşılabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve “sürdürülebilirlik” kriterlerine dayalı olarak yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmek için gerekli altyapının varlığı ya da yokluğu ile “insani yoksulluk” kriterleri belirlenmektedir.¹⁸

1.1.7 Sosyal İmkanlar Yoksulluğu

UNDP tarafından 1996 yılında yayınlanan “İnsani Gelişme Raporu”nda ilk defa değinilen “sosyal imkanlar yoksulluğu”, yoksulluğu parasal gelir yönü ile değil, bireylerin insani gelişme için gerekli temel ihtiyaçlara ne ölçüde sahip oldukları yönünden ele almaktadır.

UNDP, geliştirdiği sosyal imkanlar yoksulluğu endeksini başlıca üç temel kriter ile ölçer. İlk kriter, “sağlıklı üreme imkanı”; uzman sağlık personeli olmaksızın gerçekleştirilen doğum yüzdesi, sağlıklı üreme imkanına bireylerin ne ölçüde sahip olduklarını ortaya koyar. İkinci olarak “sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme kriteri” ne göre ise; 5 yaşın altında olan ve uluslararası standartlarda gerekli kiloya sahip olmayan, dolayısıyla yeterli beslenemeyen çocukların yüzdesi esas alınarak ölçülür. Üçüncü kriter olan “okuma yazma kriteri” ile araştırmada genel okuma yazma oranı yerine sadece 15 yaş ve üstünde olan kadınların okuma yazma oranı dikkate alınır. Bu üç kriter için hesaplanan yüzdeler tek bir yüzdeye dönüştürülmekte ve “sosyal imkanlar yoksulluğu” olarak adlandırılmaktadır.¹⁹

1.2 Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun ölçülmesi için atılacak ilk adım, yoksul ve yoksul olmayanı birbirinden ayıracak bir yoksulluk sınırı tanımlamaktır.²⁰

¹⁸ DPT, a.g.e, 2001, s. 105.

¹⁹ AKTAŞ, Gülhan, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez Çalışması**, Ankara, 2007, s. 60.

²⁰ DAĞDEMİR, Özcan, “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi”, C.C.Aktan (Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002, s. 465.

1.2.1 Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde bir dizi sorunla karşılaşılmaktadır. Yoksulluk sınırının gelir düzeyi üzerinden mi yoksa harcama düzeyi üzerinden mi tanımlanması gerektiği, sıkça karşılaşılan bir sorundur. Yoksulluk sınırının birey düzeyinde mi yoksa hanehalkı düzeyinde mi tanımlanması gerektiği konusu karşılaşılan bir diğer sorundur. Bununla birlikte yoksulluk sınırının tanımlanmasında karşılan başka bir sorun da hanehalkı düzeyinde tanımlanacak bir yoksulluk sınırının hanehalkının büyüklüğüne göre değişecek olmasından kaynaklanmaktadır. Kalabalık ailelerin küçük ailelerden daha fazla tüketimde bulunduğu ve daha yüksek bir gelire ihtiyaçları olduğu ortadadır. Bu nedenlerle, farklı hanehalkı büyüklükleri için farklı yoksulluk sınırlarının tanımlanması gerekmektedir.²¹

1.2.2 Alınması Gereken Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı

Besin gereksinimine dayalı yoksulluk sınırında, tüm nüfus için alması gerektiği önerilen kişi başı ortalama kalori miktarının altında bulunanlar “yoksul” olarak adlandırılmaktadır. Farklı yaş ve cinsiyet gruplarındaki kalori ihtiyacının ulusal ağırlıklı ortalaması alınarak kişi başına kalori ihtiyacı belirlenmektedir. Burada ağırlıklar, farklı yaş ve cinsiyet gruplarındaki nüfus oranlarıdır. Bireyin dengeli beslenmesi için gereken kaloringin günlük maliyeti çıkarılmakta ve buna minimum gıda dışı harcamalar ilave edilerek bir yoksulluk sınırı belirlenmektedir.²²

1.2.3 Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk

Tüketim harcamasına göre yoksulluk sınırının belirlenmesinde ülke içindeki bölgesel eşitsizlikler dikkate alınmaktadır. Tüketim seviyesi en düşük olan bölgenin tüketim ortalaması baz alındığında, bu parasal değer o toplumun en alt yaşam standardını gösterecektir. Böylece bu değer, toplumun daha gerçekçi yoksulluk sınırı olarak kabul edilebilecektir.²³

Tüketim harcamasına göre belirlenecek yoksulluk sınırında kullanılan öge kişinin bütün giderleridir. Bunlar; gıda, giyim, ev eşyaları, hane ve hanehalkı ile ilgili bakım ver hizmetler, sağlık, kişisel bakım, ulaşım, haberleşme, kültür, eğitim, konut

²¹ DAĞDEMİR, a.g.e, s.465.

²² ERDOĞAN, a.g.e, s. 367.

²³ DANSUK, Ercan, “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi”, **DPT Uzmanlık Tezi**, Mayıs 1997, s.37.

ve diğer harcamalardan meydana gelmektedir.²⁴ Tüketim harcamasına göre yoksulluk sınırının belirlenmesinde Tüketim Harcamasına Göre Mutlak Yoksulluk ve Tüketim Harcamasına Göre Göreceli Yoksulluk olmak üzere iki sınır baz alınmaktadır.

1.2.3.1 Tüketim Harcamasına Göre Mutlak Yoksulluk

Tüketim harcamasına dayalı mutlak yoksulluk sınırının belirlenmesinde, tüketim harcaması en düşük olan bölgedeki değer sınır olarak belirlenmektedir. Öncelikle bölgelerin ortalama tüketim rakamlarının belirtilmesi, sonra yoksulluk sınırı olarak bu ortalamaların en düşüğünün seçilmesi gerekmektedir çünkü tüketim harcaması en altta olan bölge en yoksul bölgedir ve bu ortalama en düşük geçinme sınırı olarak kabul edilmektedir.²⁵

1.2.3.2 Tüketim Harcamasına Göre Göreceli Yoksulluk

Tüketim harcamasına göre hesaplanan göreceli yoksulluk kent-içi ve kır-içi gelir dağılımı eşitsizliğini belirgin bir şekilde göstermektedir. Diğer yoksulluk hesaplamalarında kır kesimi yoksulluğun başını çekerken, bu hesaplamada her bölgenin kır ve kent gelişmişlik seviyesi dikkate alındığından burada kentler yoksulluğun merkezi olarak görünmektedir.²⁶

1.2.4 Temel Gereksinimler Yaklaşımı

Bireylerin veya hanehalklarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için sadece minimum düzeyde gıda ihtiyaçlarını değil, bununla birlikte giyinme, sağlık, eğitim, barınma, ulaşım gibi gıda dışı gereksinimlerini de karşılamaları gerekmektedir. Temel Gereksinimler Yaklaşımı'nda gıda harcamalarının yanı sıra, giyim, sağlık, eğitim, barınma gibi diğer temel gereksinimlere yapılan harcamalar da yoksulluk hesabında dikkate alınmaktadır.

1.2.5 Ortalama Gelirin Yarıısı Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre, ortalama gelirin yarıısı yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Elde ettikleri gelirleri yoksulluk sınırının altında kalan fertler ise

²⁴ DANSUK, a.g.e, s.41.

²⁵ DANSUK, a.g.e, s. 43.

²⁶ DANSUK, a.g.e, s.45

“yoksul” olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntemle göre, yaşam koşullarına bağlı olarak toplumda genel gelir düzeyinin yüksek olması halinde yoksulluk sınırı da yüksek olmaktadır. Toplumda bir kesimden diğerine göre eşitsizliğin boyutu az ise, yani yaşayanların gelirleri ortalama civarda ise, ortalama gelirin yarısına sahip hiç kimse çıkmayabilecektir. Böylece toplumda yoksul olarak adlandırılabilir bir kesim bulunmayacaktır. Eğer eşitsizliği boyutu fazla ise de ortalama gelirin yarısına sahip yoksul hane halkı sayısı toplumdan ayırt edilebilecektir.²⁷

1.2.6 Harcamaların Besin Gruplarına Ayırıştırılması Yöntemi

Her hanenin, yaş, cinsiyet ve meslek ölçütleri dikkate alınarak, bu ölçütlere göre hanenin tükettiği gıda miktarları, kalori ve besin değerlerine ayırıştırılarak bir model oluşturulmaktadır. Sonuçlar günlük alınması gerekli besin ve kalori miktarı ile karşılaştırılmakta, sınırın altında besin tüketiminde bulunan hane veya bireyler yoksul olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntem, yaş, cinsiyet ve mesleklere göre alınması gereken besin miktarlarını ayrı ayrı belirlediği için, bu konuda ayrıntılı bir çalışma yapmayı gerekli kılmaktadır.²⁸

1.2.7 Gıda Oranı Yaklaşımı

Toplam gelir ya da harcamalar içerisinde, hanehalkının gıda için yaptığı harcamaların ne kadar olduğu yoksulluk oranı hesaplamasında dikkate alınmakta olan “Gıda Oranı Yaklaşımı”nı ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre; hanehalkının toplam harcamaları içerisinde gıda harcamaları payı ne kadar çoksa yoksulluk oranının da aynı oranda fazla olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

1.2.8 İnsani Gelişme Endeksi

Bir ülkede milli gelir artışının yüksek olması, o ülkenin gelişmiş bir ülke olarak adlandırılabilmesi için yeterli değildir. Ekonomik olarak kalkınma sağlamış bir çok ülkede sosyal sorunların çözülemediğinin görülmesi üzerine ekonomik büyüme ve insani gelişme arasındaki ilişkinin daha iyi kurulması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu yönde, ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de ortaya konduğu İnsani Gelişme Endeksi(İGE), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

²⁷ ERDOĞAN, a.g.e, s. 370.

²⁸ ERDOĞAN, a.g.e, s. 371.

(UNDP) tarafından 1990 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu (İGR) ile her yıl yayınlanmaya başlamıştır.²⁹

İnsani Gelişme Raporunda başlıca üç kriterden yola çıkılarak ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri tespit edilmektedir. İlk olarak “Refah Standardı”, kişi başına düşen milli gelirin yerel geçim maliyetlerine uyarlanmasıyla hesaplanmaktadır. Buna, “Satın Alma Gücü Paritesi” (SGP) denilmektedir. İkinci olarak “Eğitim Standardı”nda insani gelişme endeksinin hesaplanmasında kullanılan ikinci kriter ülkenin eğitim düzeyidir. Endekste eğitim düzeyini tespit etmek için, yetişkinler arasındaki okuma-yazma oranı ile ortalama eğitim süresi(okullaşma endeksi) olmak üzere iki ayrı faktörden yararlanılmaktadır. Bunlardan ilki indeksin hesaplanmasında üçte iki, diğeri ise üçte bir ağırlık taşımaktadır. Son olarak “Sağlık Standardı” kriteri ile bir ülkedeki ortalama yaşam süresi beklentisi esas alınarak insani gelişme endeksine dahil edilmektedir.³⁰

Tablo 1: UNDP ve Dünya Bankası’na göre İnsani Gelişme ve Gelir Sınırlandırması

	İGE Değeri	Kategorideki Ülke Sayısı	Kişi Başına Düşen Gelir, ABD \$
Yüksek Gelişme	> 0.800	75	11116
Orta Gelişme	0.799 - 0.500	78	11115 - 906
Düşük Gelişme	< 0.500	26	905
Toplam		179	

Kaynak: KAYA, Muammer, “İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Gelirin Ötesinde Yaşam Standardını ve Refahı Belirlemektedir”, www.ogu.edu.tr/images/birimduyuru/200972110230.doc (13.03.2011).

İGR’ler yıllar itibariyle değişen sayıda ülkeleri içermektedir. Bu raporlarda ülkelerin insani gelişim düzeyleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılmaktadır. Tüm ülkeleri içeren küresel İGR’lerin yanı sıra, yine bu raporlardan yola çıkılarak hazırlanan ülkelerin ulusal İGR’leri de bulunmaktadır. Birleşmiş

²⁹ DEMİR, Sırma, **Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, DTP Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s.1.

³⁰ AKTAN, C.Can(e.d), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002, s.209.

Milletler Kalkınma Programı raporunda ülkeler, “Refah Standardı”, “Eğitim Standardı” ve “Sağlık Standardı” kriterleri dahilinde oluşturulan İnsani Gelişme Endeksi’ne göre üç kategoriye ayrılmaktadır. Yüksek insani gelişme düzeyine sahip ülkeler, 0.800 ile 1.0 arasında endeks puanı olan grupta yer almaktadır. Orta düzeyde insani gelişmeye sahip ülkeler, 0.500 ile 0.799 arasında endeks puanı olan grupta yer almaktadır. Düşük düzeyde insani gelişmeye sahip olan ülkeler ise 0 ile 0.499 arasında endeks puanına sahip olan ülkelerdir.

Tablo 2: UNDP Gelişme Endeksleri

Endeks	Uzun Yaşam	Bilgi Düzeyi	İyi Yaşam Standardı	Katılım veya Dışlanma
İGE	Doğumda Yaşam Beklentisi	-Yetişkin okuryazarlık oranı -Bileşik okullaşma oranı	Kişi Başına GSYİH (satın alma gücü paritesi)	-
İnsani Yoksulluk Endeksi-1	Doğumda 40 yaşına kadar yaşamama olasılığı	Yetişkin Okuryazarlık Oranı	Ekonomik Yoksunluk Göstergeleri -Kaliteli su kullanamayanların oranı -Beş yaşından küçükler arasında düşük kilolu olanların oranı*	-
İnsani Yoksulluk Endeksi-2	Doğumda 60 yaşına kadar yaşamama olasılığı	İşlevsel okuryazar olmayan yetişkinlerin oranı	Yoksulluk çizgisinin altında kalanların oranı	Uzun dönem işsizlik oranı(12 ay ve daha fazla)
Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi	-Beslenme -Çocuk ölümleri	-Okula gitme yılı -Kayıtlı çocuklar	-Yemek pişirmek için yakıt -Tuvalet -Su -Elektrik -Zemin -Mal varlığı	-

*Kullanılabilir hanehalkı gelirinin yüzde 50’si

Kaynak: UNDP, **Human Development Report 2001**,s.14, **Human Development Report 2010**, s.96.

1.2.8.1 İnsani Yoksulluk Endeksi

Yoksulluğun sadece gelir düzeyiyle, ekonomik büyümeyle veya gelir bölüşümünün düzeltilmesiyle ortadan kaldırılabilecek bir olgu olmamasından yola çıkarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı,1997 yılından itibaren değişik ülkelerin yoksulluktan nasıl etkilendiklerini göstermek amacıyla “insani yoksulluk endeksi”ni hazırlamaktadır. (HPI-1). Türkiye’nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler grubu için bu endeksin bileşenleri, ülke vatandaşlarının 40 yaşına kadar yaşamama olasılığı, 15 yaş üstünde olup da okuma yazma bilmeyenlerin aynı yaş nüfusuna oranı ve 5 yaş altı çocukların arasında kilosu normalin altında olanların yaş nüfusuna oranı olarak tanımlanmaktadır. Zengin olan ülkeler grubu için ise endeksi bileşenleri; belirli bir zengin ülkede yaşayanların 60 yaşına kadar yaşamama olasılığı, okula gitmiş olsalar bile işlevsel okuma yazma becerilerine sahip olmayanların 16-65 yaş nüfusuna oranları, uzun süreli işsizlik durumundakilerin istihdam edilebilir durumdaki nüfusa oranı, gelir düzeyi ülkenin oranca gelirinin yüzde 50’si altında olanların nüfusa oranı şeklindedir.

1.2.8.2 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporları Ofisi ve Oxford Üniversitesi tarafından 2010 yılında İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Endekslerine ek olarak, yaratıcılarının gelişme kaynaklarının daha etkin olmasına yardımcı olacağını belirttikleri ve yoksulluk içinde yaşayan insanların görüntüsünü yansıtmakta olan yeni bir “çok boyutlu” yoksulluk ölçütü olarak geliştirilmiştir. İnsani Yoksulluk Endeksinin yerini alacak olan “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi”ne (Multidimensional Poverty Index) (MPI) 1997 yılından bu yana olan yıllık İnsani Gelişme Raporları dahil edilmiştir. Gelişme gibi yoksulluk da çok boyutludur ancak bu geleneksel başlık rakamları tarafından ihmal edilmektedir. Endeks, aynı İnsani Gelişme Raporu gibi üç boyut temelinde yoksunlukları tanımlamakta ve yoksul insanların sayısını göstermektedir ve yoksul hanelerin genelde uğraşmakta oldukları yoksunluklarının sayısı ile ilgilenmektedir³¹. Endeks, üç boyut temeline oturtulmuş on tane göstergeden oluşmaktadır. Sağlık, eğitim, yaşam standartları olan üç boyutun göstergeleri ise şunlardır:

³¹ UNDP, **Human Development Report 2010**, s.26.

Sağlık:

- Beslenme
- Çocuk ölümleri

Eğitim:

- Okula gitme yılı
- Kayıtlı çocuklar

Yaşam Standartları:

- Yemek pişirmek için yakıt
- Tuvalet
- Su
- Elektrik
- Zemin
- Mal varlığı³²

1.3 Yoksulluk Ölçütleri

1.3.1 Kafa Sayısı Endeksi (Head Cound)

Yoksulluk sınırı altında kalan nüfusun toplam nüfusa oranını belirterek, insanların oranı ile toplumun yoksulluğunu tanımlayan “kafa sayısı oranı”, yoksulluğun en yaygın olarak kullanılan ölçütlerindendir. x bir bütün olarak toplum için kişisel gelirlerin vektörü, z de yoksulluk sınırı geliri olsun. Eğer x 'teki kişilerin gelirleri z 'den az (veya eşit) ise, $q=q(x;z)$ ve o toplumdaki kişilerin sayısı $n=n(x)$ ise, nüfus sayımı oranı olan H , q/n 'dir. Açıkça anlaşılır bir biçimde kafa sayısı ölçümünde H , yoksulluğun “derinliği”nin yanı sıra “dağıtımı”nı da yok sayar. Marjinal yoksullar bu basit toplama metotları tarafından gerçekten yoksul olanlarla aynı sayılır. H elbette diğer türlerle birlikte önemli bir kısmi yoksulluk endeksidir.³³

³² UNDP,a.g.e, 2010, s.96.

³³ SEN, Amartya, **On Economic Inequality**, Enlarged edition with a substantial annexe ‘On Economic Inequality after a Quarter Century’, Oxford: Clerandon Press, 1997, s.198.

1.3.2 Yoksulluk Açığı Oranı (Poverty Gap)

Yoksulluk sınırının altında kalan nüfusun oranını belirlemeye yönelik Yoksulluk Açığı şeklinde tanımlanan ölçü ile, yoksulluk sınırının altında kalan herkesin bu sınıra ulaşmasını sağlayacak toplam gelir miktarı belirlenmektedir. Yoksulluk sınırı ile bu sınırın altında yaşayan tüm insanların gerçek gelir düzeyleri arasındaki farkın toplamını ifade etmektedir. Kişi başına gelir veya tüketim açısından yoksulluk sınırının altında kalanların oranından yola çıkılarak Yoksulluk Açığı Endeksi hesaplanmaktadır. Endeks, yoksullarla yoksulluk çizgisi arasındaki açığı yüzdelik olarak ortaya koymakla beraber, yoksulluk sınırı altındakilerin daha alt düzeyde sınıflandırılması için de kullanılmaktadır.

1.3.3 Lorenz Eğrisi

Lorenz Eğrisi, yüzde olarak ülkedeki toplam gelirin ne kadarını kaç kişinin aldığını, başka bir ifade ile gelirin paylaşım şeklini göstermektedir. Eğer gelir dağılımında bir eşitlik söz konusu ise, herkesin gelirden eşit ölçüde pay aldığını ifade etmek için “tam eşitlik doğrusu” adını almaktadır. Gelirler, bireyler arasında eşit olarak dağılmışsa, Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile çakışarak 45 derecelik bir doğru biçimini alacaktır. Lorenz eğrisinin tam eşitlik doğrusundan uzaklaşmaya başlayarak daha çukur hale gelmesi gelir paylaşımında eşitsizlik olduğunu göstermektedir.³⁴

1.3.4 Gini Katsayısı

Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede en çok kullanılan katsayılardan biri olan Gini Katsayısı, 0 ile 1 arasında değişen bir değer alır. Alınan bu değere göre gelir dağılımındaki adaletsizlik arttıkça katsayı 1’e yaklaşmaktadır, gelir dağılımındaki adaletsizlik azaldıkça ise katsayı 0 değerine yaklaşmaktadır.

G, yoksullar arasında gelir dağılım katsayısı olarak alındığında bu ölçü;

$P = H I + (1 - I) G$ olarak formüle edilmekte ve Gini Katsayısını vermektedir.

Tüm yoksullar aynı gelire sahip olduğu zaman Gini Katsayısı olan G, gelir dağılımı arasında yoksulları sıfıra eşitler ve P, H I ya eşit olur. Aynı ortalama yoksulluk açığı ve toplam nüfus içindeki yoksul nüfus oranı aynı oranda göz önüne alındığında

³⁴ DPT, a.g.e, 2001, s. 7.

yoksulluk sınırının altındaki gelirlerin eşitsizliği ile yoksulluk ölçütü olan P artar, bu da Gini Katsayısı ile ölçülmektedir. Böylece P ölçütü yoksulların sayısını yansıtan H'nin bir fonksiyonu olmaktadır. I, toplam yoksulluk açığını, G ise gelir dağılımı eşitsizliğini yansıtmaktadır.³⁵

1.3.5 Sen Endeksi

Sen Endeksi, Kafa Sayısı Oranı, Gelir Açığı Oranı ve Gini Katsayısının birleştirilmesiyle oluşturulan ve yoksulluğun boyutunu ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarını dikkate alan bir ölçüttür. H, kafa sayısı oranını; I, gelir açığı oranını ve Gp yoksullar arasındaki gelir dağılımı ölçütü yani Gini Katsayısını göstermek koşuluyla, $S = HI + H(1-I)Gp$ şeklinde formüle edilmektedir. Herhangi bir yoksulun gelirinde bir azalma meydana geldiğinde yoksulluk ölçütünde de bir artış meydana gelmektedir. Yoksulların durumunda meydana gelen bir değişme yoksulluk oranında da bir değişmeye yol açmaktadır. Diğer yandan zengin kesimden yoksul olan kesime bir gelir transferi meydana gelirse, bu yoksulluk ölçütünde bir azalmaya yol açmaktadır. Yoksulluk ölçütü zenginlerin gelirleri karşısında hiçbir değişiklik göstermese de yoksulların durumu üzerine odaklanır. Yoksullar arasında tam eşitsizlik durumunun söz konusu olması halinde ($Gp=1$) endeks Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksine eşit olurken, yoksullar arasında tam eşitlik varsa ($Gp=0$) endeks Gelir Açığı Endeksine eşit olur.³⁶

1.3.6 Leyden Yoksulluk Sınırı

İnsanların kişisel kararlarına bırakılan bir yaklaşım olan Leyden Yoksulluk Sınırı Goedhart, Halberstadt, Kapteyn ve Van Praag (1977) tarafından geliştirilmiştir.³⁷ Sınır bireylerin kendilerini yoksul olarak hissettikleri nokta olarak belirlenmektedir. Kişilere ne kadar gelir elde ederlerse geçinme düzeylerinin; çok kötü, kötü, yetersiz, yeterli, iyi, çok iyi olacağı konusunda sorular yöneltilmektedir. Kişiler kendi yaşam düzeylerine göre bu soruya yanıt vermektedirler:³⁸

³⁵ SEN, Amartya, **Poverty and Famines**, "An Essay on Entitlement and Deprivation", Oxford University Press, 1981, s.37.

³⁶ AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", Coşkun Can AKTAN (ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002, s.66.

³⁷ ERDOĞAN, a.g.e, 2002, s. 371.

³⁸ ERDOĞAN, a.g.e, 2002, s. 371.

Soru: Lütfen her bir durum için kendinize en uygun para miktarını belirtiniz.

Yanıt: Aylık kazancım:

.....TL olursa çok kötü,

.....TL olursa kötü,

.....TL olursa yetersiz,

.....TL olursa yeterli,

.....TL olursa iyi,

.....TL olursa çok iyi

Sonuçlar değerlendirilerek daha çok fertlerin kendileri için belirledikleri sınırlar ortaya çıkarılmaktadır.³⁹ Yapılan bu anketlerin sonuçlarından refah düzeyleri ile gelirler arasında bağlantı kurularak kritik bir refah düzeyi seçilip ona karşılık gelen gelir düzeyi yoksulluk çizgisi olarak belirlenmektedir.⁴⁰

1.4 Yoksulluğa Neden Olan Faktörler

Yoksulluğu meydana getiren ve etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Sadece ekonomik ya da sadece sosyal kıstaslar yoksulluğun ortaya çıkışına neden olmamakta, bunların dışında kişilerin yaşadıkları çevre, ülkenin sosyo-ekonomik durumu ve var olan altyapı yoksulluğa neden oluşturabilmektedir.

1.4.1 Büyüme, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Yoksulluğun ortalama gelir düzeyi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımının eşitsizlik derecesiyle yakın ilişkisi vardır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bu unsurlar arasında büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişki ön plana çıkmaktadır. Aslında büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk birbirleriyle yakından bağlantılı kavramlar olup birlikte ele alınmaları yararlı olacaktır. Eşitsizliklerin, piyasa ve ekonomi politikası başarısızlıklarının büyüme üzerindeki etkilerini daha da arttırarak yoksulluk sorununun ilerlemesine katkıda bulunması beklenebilir. Büyümenin yoksulluk düzeyinin azaltılmasına katkısı birçok ülke deneyimi ve çok sayıda uygulamalı araştırmanın sonuçları tarafından doğrulansa da

³⁹ ERDOĞAN, a.g.e, 2002, s. 371.

⁴⁰ ÖZBEK, a.g.e, 2006, s.370.

yoksul insanların büyümenin yarattığı fırsatlardan eşit derecede ya da yeterince yararlanamamaları gibi durumlar eşitsizliklerin büyüme üzerindeki olumsuz etkilerine örnek olarak gösterilebilir.⁴¹ Büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkide bazı tartışmalı noktaların olması konunun ayrıntılı olarak irdelenmesini gerektirmektedir.

Birinci tartışma noktası, büyüme sürecinde gelir dağılımının ne yönde değiştiği ile ilgilidir. Büyüme sürecinde eşitsizliğin önce artması, belirli bir kişi başına gelir düzeyi erişildikten sonra ise azalmasını öngören Kuznets hipotezi, uygulamalı araştırma bulguları tarafından birçok durumda doğrulanmaktadır. İkinci tartışmalı nokta ise büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin hangi etmenlerden kaynaklandığı sorusuyla ilgilidir. Büyümenin gelir dağılımı ve işgücü piyasaları üzerindeki etkileri burada ön plana çıkmaktadır. Büyümenin hızı yanında, gelir dağılımı üzerine etkisi ve işgücüne katılma oranı, çalışma saatleri, ücret düzeyi, ücret dengesizliği ve işsizlik gibi temel işgücü piyasası göstergelerinin büyümeden ne yönde ve ölçüde etkilendiği önem kazanmakta ve büyüme, gelir dağılımı ve işgücü piyasalarının yoksulluk açısından birlikte değerlendirilmeleri gerekliliğine değinmektedir.⁴²

1.4.2 Sosyal Dışlanma

Oldukça karmaşık bir kavram olan sosyal dışlanma kavramı için genel kabul görmüş bir tanım bulunmamakla beraber henüz çok yeni bir kavram olan sosyal dışlanma tanımlanmaya çalışılırken en çok üzerinde durulan boyutun ekonomik olması ile beraber kavram, politik, kültürel, sosyal boyutlarda da incelenmektedir.⁴³ Genel olarak sosyal dışlanma, insanın sosyal etkinliklerin dışında kalmasını ifade etmekle birlikte, belirli kesimlerin toplumsal bütünün ve sermaye birikim sürecinin dışında kalması ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan adil olarak yararlanamamasının bir sonucu olarak ortaya çıkan çok boyutlu bir kavramdır.⁴⁴

Uzun süreli işsizliğin ve esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması, sosyal korumanın ve sosyal hizmetlerin daraltılması ve azaltılması, mutlak ve göreceli

⁴¹ ŞENSES, a.g.e, s. 150.

⁴² ŞENSES, a.g.e, s.151.

⁴³ ŞAHİN, Tijen, “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, **SYGM Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, Ankara, Mayıs 2009, s.22.

⁴⁴ SAPANCALI, Faruk, **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2005, s.22.

anlamda yoksulluğun artması ve demokratik katılımın zayıflaması ile birlikte tüm dünyada işsizliğin artışı ve kronik hale gelişi gibi unsurların etkisinde “sosyal dışlanma” denilen bir olgu ortaya çıkmıştır.⁴⁵ Yoksulluğun sonucu olarak ortaya çıkan sosyal dışlanma, toplumda yalnızca gelir dağılımı bakımından değil, yoksullara açık olan ekonomik, toplumsal ve siyasal fırsatlar bakımından da eşitsizliklerin ortaya çıkması ve bu eşitsizliklerin kendini tetikleyen bir biçimde yaygınlaşmasını da beraberinde getirmektedir.⁴⁶ Gelir düzeyleri toplum ortalamasının çok altında olan, etnik ve dini kökenleri, toplumsal cinsiyetleri, eğitim durumları, fiziksel veya zihinsel engelleri dolayısıyla topluma eşit vatandaşlar olarak katılmakta zorluk çeken kişiler sosyal dışlanma riskine maruz kalmaktadır.⁴⁷ Bir ülkedeki nüfusun büyük bir kısmı işsiz ya da kayıt dışı istihdam edilmiş olduğunda, hiçbir sosyal güvence ve sağlık sigortası olmadan bozulan bir sosyal güvenlik sistemi içerisinde yaşadığında, o kişilerin sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya oldukları söylenebilmektedir.⁴⁸ Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalan veya risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanabilmesinin, sosyal yaşamı düzenleyen en temel kurum olan devletin başlıca görevlerinden olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁹

1.4.3 Demografik Unsurlar

1.4.3.1 Nüfus Baskısı

Sanayileşmiş ülkelerde nüfus, nüfus artış oranlarının uzunca bir süredir çok düşük düzeylerde kalmasının da katkısıyla istikrarlı bir yapıya kavuşmuşken, az gelişmiş ülkelerin birçoğunun ağır bir nüfus baskısıyla ve buna bağlı olarak işgücü artışıyla karşı karşıya olduğu görülmektedir.

⁴⁵ ERDOĞDU, Seyhan, “Sosyal Politikada Avrupalı Bir Kavram: Sosyal Dışlanma”, **Çalışma Ortamı Dergisi**, S:75, Temmuz-Ağustos 2004, s.16.

⁴⁶ DPT, a.g.e, 2007, s.2.

⁴⁷ BUĞRA, a.g.e, 2005, s.9.

⁴⁸ ADAMAN, Fikret ve KEYDER, Çağlar, “Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran 2007, s.84.

⁴⁹ ERDOĞDU Mustafa ve YENİGÜN Ethem, (ed.) Ahmet BULDAM, **Türkiye’de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?**, TESEV Yayınları, Ekim 2008, s. 24.

Tablo 3: Seçilmiş Ülkelerde Nüfus ve İşgücü Yıllık Ortalama Artış Hızı 1990-2008

Ülkeler	Nüfus artış hızı	İşgücü Artış Hızı
Avusturalya	1,3	1,6
Cezayir	1,7	4
Bangladeş	1,8	2,4
Brezilya	1,4	2,6
Şili	1,3	2,4
Çin	0,9	1
Çek Cumhuriyeti	0	0,3
Mısır	1,9	2,5
Gana	2,5	3,2
Yunanistan	0,6	1,2
Hindistan	1,6	1,9
Endonezya	1,4	2,3
Japonya	0,2	0,3
Kenya	2,8	3,4
Güney Kore	0,7	1,3
Malezya	2,2	2,9
Pakistan	2,4	3,3
Portekiz	0,4	0,9
Rusya	-0,2	-0,1
Sri Lanka	0,9	1,1
İşveç	0,4	0,3
Tanzanya	2,8	2,9
Türkiye	1,5	1,2
Fransa	0,5	0,7
A.B.D	1,1	1,1
Zambiya	2,6	2,5

Kaynak: World Bank, **World Development Report Indicators 2010**, s. .62-67.

Japonya, Fransa, Portekiz, Yunanistan, İsveç gibi gelişmiş ülkelerde nüfusun çok az bir oranda artış gösterdiği, Rusya'da mutlak olarak nüfusun düştüğü, Çek Cumhuriyeti'nde ise sabit kaldığı gözlemlenmektedir(Tablo 3.). Bununla birlikte Tanzanya, Zambiya, Gana gibi az gelişmiş ülkelerde nüfusun hızla artışa geçtiği, gelişmekte olan ülkelerde ise ortalama bir düzeyde artışın olduğu görülmektedir. Hızlı nüfus artışının özellikle az gelişmiş ülkelerde kaynaklara erişimde zorluklara neden olması, kişi başına düşen milli gelirin azalmasına yol açması, besin tüketiminde kişi başına düşen ortalama besinlerin dağılımını azaltması gibi faktörleri tetikleyerek yoksulluğa neden olduğu söylenebilmektedir. Diğer yandan nüfus artışlarının bu ülkelerde yoksulluğa karşı hanehalkı düzeyinde alınan bir önlem olduğunu belirten ve hızlı nüfus artışlarının büyümeyi özendiren olumlu etkileri olduğunu savunan görüşlere de rastlanmaktadır.

1.4.3.2 Hanehalkı Özellikleri

Hanehalkı büyüklüğü ve bileşiminin yoksullukla yakından ilişkili olduğu konusu sıkça rastlanılan bir durum olmasına karşın yoksulluk araştırmalarının hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk arasındaki ilişki açısından kesin bir sonuca ulaşamadığı görülmektedir. Yoksulluğun bazı ülkelerde (örneğin, İngiltere) küçük hanehalklarında, bazı ülkelerde (örneğin, Brezilya ve Malezya) büyük hanehalklarında, diğer bazı ülkelerde ise (örneğin, Yunanistan) iki farklı düzlemde yani küçük ve büyük hanehalklarında daha şiddetli olduğu görülmektedir. Yoksulluk düzey ve profilindeki değişiklikleri belirleyen temel unsurlardan biri de aile yapılarında zaman içinde meydana gelen değişiklikler ve sosyoekonomik değişikliklerin bir yansıması olarak ortaya çıkan yeni hanehalkı türleridir. Az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı sonucunda aile yapısı içerisinde çocuk sayısının artması, artan boşanmalar sonucu aile yapısında meydana gelen değişiklikler, çekirdek aileye yönelik ve yükseköğrenim aşamasındaki öğrenci sayısındaki artışın hızlandığı, ailelerinden bir ölçüde bağımsız öğrencilerden oluşan hanehalklarının yaygınlaşması bu tür değişiklikler arasında sayılabilir. Gelişmiş ülkelerde ise, yaşlıların ayrı hanehalkları oluşturmaları, artan boşanmalar, çocuksuz ve tek başına yaşayan bireylerin oluşturduğu hanehalkı türündeki önemli artışlar gibi eğilimler çocuklu eşlerden oluşan hanehalkı türünün öneminin giderek azalmasına neden olmaktadır.⁵⁰ Çocuklu hanehalkları benzer istihdam durumu ile her zaman çocuksuz muadillerinden daha kötü tarife maruz kalırlar. OECD bölgesinde ortalama olarak çocuklu işsiz hanehalkında yaşayan bireylerin yarısı yoksuldur; bu oran çocuksuz hanehalkları arasında %30'dan daha azdır. Çalışan çocuklu hanehalkında yaşayan bireylerin ortalama %7.8'i yoksuldur, çocuksuz hanehalkına göre sadece 2.4 puan daha fazladır, fakat çalışan nüfusun %20sinde ebeveynleriyle birlikte yaşayan çalışanların yoksulluk oranı çocuksuz muadillerine göre iki kat daha fazladır. Genellikle 10 bireyden 6'sı hanehalkında çocuklarıyla yaşamaktadır, tüm OECD ülkelerinde sosyal ve ekonomik durumlarını nesilden nesile aktarması eğiliminde olduğu için bu model özellikle endişe verici bulunmaktadır.⁵¹

⁵⁰ ŞENSES, a.g.e, s.157.

⁵¹ OECD, "In- Work Poverty: What Can Governments Do?", **Policy Brief, September 2009**, s.3.

1.4.3.3 Eğitim Durumu

Gelir dağılımının en önemli faktörlerinden biri, toplumda bireyin küresel düzlemde bilgi, beceri ve kalifikasyon ile donatılmış olup olmadığıdır.⁵² Hanehalkı reisinin eğitim durumu da yoksulluk araştırmalarında yoksullukla ilgili bir etki olarak ortaya çıkmakta ve hanehalkı reisinin eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranının genelde düştüğü gözlenmektedir. Çocukların eğitim masraflarının aileleri tarafından karşılandığı düşünüldüğünde, düşük gelirli ailelerin çocuklarının en baştan önemli bir fırsat eşitsizliğiyle karşılaşmaları da önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.⁵³

1.4.3.4 Göç

Yoksulluğu belirleyen temel unsurlardan biri de başta kırdan kente olmak üzere değişik yerleşim alanları arasındaki göçlerdir. Gelişmiş ülkelerde yoksulluk oranının yirminci yüzyıl boyunca azalmasında kentleşmenin önemli bir rol oynadığı ileri sürülmektedir.⁵⁴ Köylerde görülen tarıma dayalı ekonomik hayatın yaşanan göçlerle birlikte yerini şehirlerde oldukça farklılaşmış iş bölümü ve ihtisaslaşmayı zorunlu kılan bir düzen almakta ve durum yaşama koşullarını etkilemektedir. Aile üyelerinin çoğunun dışarıda çalışması nedeniyle aile ve akrabalık bağları gevşemekte, otorite sembolü değişmekte, kişi bağımsızlaştıkça dayanışma duygusu önemini kaybetmektedir.⁵⁵ Kentlerde dayanışma duygusunun yerini alan bireyselleşme, yoksul ailelerin birbirleriyle veya kendi içlerinde olan dayanışmalarına da köreltmektedir. Kırsal kesimlerde ise iç içe geçmiş yerleşim birimlerinde aile ve akrabalık ilişkileri halen devam etmekte, dayanışma ve tarıma dayalı ekonomileri olması sebebiyle ailelerin çoğunlukla kendi üretimlerini tüketmeleri gıda, barınma gibi yoksunluklarının ortadan kaldırılmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

1.4.3.5 İşgücü Piyasaları

Yoksulluk, gerek gelişmiş ülkelerde gerekse az gelişmiş ülkelerde giderek işgücü piyasalarının temel özellikleri ve bu piyasalardaki gelişmelerle

⁵² DPT, a.g.e, s.64.

⁵³ ŞENSES, a.g.e, s.160.

⁵⁴ ŞENSES, a.g.e, s.161.

⁵⁵ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu 7, **Kentleşme Şurası 2009**, Ankara, Nisan 2009, s.14.

ilişkilendirilmekte, yoksulluğun nedenleri arasında da işgücü piyasalarından kaynaklanan nedenler ön planda tutulmaktadır.⁵⁶ Yoksulluk riski, bireylerin işgücü piyasasındaki geçmişlerine bağlı olarak değişir, onların aile durumları ve ait oldukları işgücü grubuna göre yoksullukla mücadele eden politikaların iyi hedeflenmiş olması gerekmektedir. Birçok savunmasız grup için tam zamanlı çalışmak yoksulluğun dışında kalmak için her zaman güvenli bir yol sağlamaz; bu çalışanlar mevcut ekonomik kriz sırasında mevcut kötü iş piyasası durumlarından dolayı çalışma saatleri düzenlenmezse daha şiddetli ekonomik zorluklarla yüzleşebilmektedirler. OECD bölgesinde 2000'lerin ortasında, çalışabilir yaştaki ortalama 10 kişiden 1'i yoksuldur- bu kişi ülkesinde geçerli olan harcanabilir gelirin yarısı ortalama gelir ile bir hanehalkı içerisinde ikamet etmektedir. OECD'nin son "İstihdam Hedefleri" yayını göstermektedir ki Danimarka %4,5lik bir oranla diğer OECD ülkeleri arasında çalışma çağındaki nüfusu en düşük yoksulluk oranına sahiptir. Ve bir diğeri tezat olarak Meksika'da yoksulluk oranı neredeyse %18'lere ulaşmaktadır. İstihdam yoksulluk riskini bütün OECD ülkelerinde önemli ölçüde azaltmaktadır. OECD alanında ortalama %37 oranında bireyler işsiz fakir hanehalkında yaşamaktadırlar, bu oran en az bir çalışanı olan hanehalkından 5 kat daha fazladır. Gerçekten tüm ülkelerde işsiz hanehalkı arasındaki gözlenen yoksulluk riski oranı çalışan hanehalkına göre 3 kat daha fazladır ve bu oran hemen hemen %20'lerin altına hiç düşmemektedir. Böylece, mevcut işlerin krizler sırasında yoksulluk içermesi çoğu OECD yönetimine büyük bir meydan okumadır.⁵⁷ Böylece istihdamın her derde deva olmadığı söylenebilir. OECD ülkeleri içinde ortalama %7 oranında bireyler en az bir çalışanı olan fakir hanehalkında yaşamaktadırlar ve Japonya, Meksika, Portekiz, Polonya, Türkiye ve ABD'de çalışan nüfusun %10undan fazlası yoksuldur. Çalışma çağındaki çoğu kişinin istihdam edilmesinden beri, bütün OECD ülkelerinde çalışan yoksullar anti-yoksulluk politikaları için en geniş hedef kitleyi oluşturmaktadır; hepsi çalışma çağındaki yoksullar ortalama olarak %60 daha fazla paya sahiptir.

Çalışan yoksulların büyük ölçüde düşük ücretle çalışanlarla sınırlı olduğunu varsayılırsa, düşük ücretli istihdam ve çalışan yoksullar arasındaki örtüşme aslında

⁵⁶ ŞENSES, a.g.e, s. 164.

⁵⁷ OECD, a.g.e, 2009, s. 2.

düşüktür. Kanıtlar çalışan yoksulların saatlik ücretlerinin ücret merdiveninin çok altında olmasının zorunlu olmadığını gösteriyor. Ortalama olarak, 21 üzerinde Avrupa ülkesinin mevcut verilerine bakıldığında çalışan yoksulların sadece yarısından biraz daha fazlasında hanehalkında yaşayanların sadece birisi düşük ücretli bir işte istihdam edildiği görülmektedir. Dahası, çoğu düşük ücretli çalışan yoksul değildir: bu 21 Avrupa ülkesinde ortalama 10 düşük ücretli çalışandan 1'i yoksul bir hanehalkında yaşamaktadır. Bu, anti-yoksulluk politikalarının tasarlanması için güçlü bir etkiye sahiptir. Herhangi bir ölçüm bireysel olarak düşük ücretli çalışanlar ile çalışan yoksulları açıkça ayırmayı hedefler. Bu nedenle böyle bir politika öncelikle düşük ücretli istihdamı daha cazip yapar, fakat bu, çalışanların yoksulluğunun hafifletilmesinde nispeten etkisiz eğilimdedir.⁵⁸

1.4.4 Dışsal Etmenler

1.4.4.1 Şoklar

Kişilerin ve hanehalklarının yaşamlarında karşılaştıkları ve “şok” olarak adlandırılacak ani gelişen olumsuz olayların birçok ülkede önemli bir yoksulluk nedeni olduğu anlaşılmaktadır. Hanehalklarının refahı üzerinde etkili olan birçok şoktan söz edilebilir. Bunlar arasında özellikle devlet yardımlarının ve toplumsal yardımlaşma düzeyinin yetersiz olduğu ortamlarda gelir kazandıran bireyin ölmesi veya sürekli hastalığı en sık karşılaşılan durumlardan biridir.⁵⁹ Kişileri veya hanehalklarını yoksulluğa iten şoklar ekonomik, doğal ve sosyal gibi biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Ailenin geçimini sağlayan bireyin ekonomik olarak darboğaza girmesi, iflas gibi bir duruma maruz kalması ekonomik olarak yaşanan şoklara örnek olarak verilebilir. Yine geçimini tarıma dayalı bir ekonomiye yaslanmış olan hanehalkının, yaşanan bir kuraklık veya sel gibi bir doğal olay karşısında tüm ekinini ve geçim kaynaklarını yitirmesi de doğal bir şok etkisi yaratabilmektedir. Sosyal olarak maruz kalınan şoklarda ise boşanma, ölüm gibi sebeplerden dolayı aile yapısının bozulması veya dağılması sonucu aile bireylerinin geçimlerini sağlayamaz hale gelmeleri de söz konusu olabilmektedir.

⁵⁸ OECD, a.g.e, 2009, s. 4.

⁵⁹ ŞENSES, a.g.e, s. 171.

1.4.4.2 Ayrımcılık

Kişilerin, ayrımcılık dolayısıyla toplum dışına itilmeleri ve toplumsal hayata istedikleri gibi katılmalarının engellenmesi yoksulluk gibi durumları ortaya çıkarmakta etken olmaktadır. Bu kesimin bir yandan emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkanlarına ulaşmakta zorluklar getirirken, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağlar ve etkinlikler kurmasına engel teşkil etmektedir. Bu durumda da bu kesim genellikle kendini güçsüz ve günlük yaşamını etkileyecek kararların alımında kontrolü elinde tutmaktan aciz hissetmektedir.⁶⁰ Kişileri yoksulluğa iten “ırk/etnik kökenli ayrımcılık” ve “cinsiyete dayalı ayrımcılık” olmak üzere iki çeşit ayrıma gitmek mümkündür.

İrk/etnik kökenli ayrımcılıkta kişiler etnik kökenleri dolayısıyla toplumun bazı kesimleri tarafından dışlanmakta, sosyal hayatın bazı olanaklarından yararlanamamaktadırlar. Bu tip bir dışlanma kaynak yetersizliğinin yoksulluğu yenmeyi güçleştirmesi sebebiyle kendi kendini besleyen bir hal almaktadır. Dışlanmışlar, kendilerini benzer durumda olanlarla aynı ikametgah içinde bulduklarında da mekansal ayrımcılık hayatlarını kısıtlayan bir diğer unsur halini almakta, dolayısıyla da ayrımcılık hem gelirlerini hem de sosyal hayatlarını kısıtlayan bir olgu durumuna gelmektedir.⁶¹

Cinsiyete dayalı ayrımcılıkta genellikle kadınlara yönelik bir ayrım dikkat çekmektedir. Özellikle istihdam alanındaki cinsiyet ayrımcılığı kadınlara ağır biçimde zarar vermektedir. Bu ayrımcılık kadınların ekonomik durumu ile sosyal konumuna yansımakta ve doğurganlık, ölüm, gelir eşitsizliği ve yoksulluk gibi alanlarda kendini göstermektedir.⁶² Ayrıca kadınların yoksulluğu erkeklerden çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilmekte, yoksulluk kadınları erkeklerden daha çok vurmaktadır. Birleşmiş Milletler’ in İnsani Kalkınma Raporlarında kişi başına ortalama gelir, yoksulluk sınırı altında yaşayanların cinsiyete göre dağılımı gibi rakamlarda çarpıcı biçimde görülebilen “yoksulluğun kadınlaşması” olgusu bütün

⁶⁰ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e, s.12.

⁶¹ ADAMAN ve KEYDER, a.g.e, 2007, s.83.

⁶² ERDUT, Zeki, “Avrupa Birliği’nde Çalışan Kadınların Hakları”, **Prof. Dr. Nusret EKİN’e Armağan**, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Yayın No:38, Ankara, 2000, s.355.

dünyada en yoksul kitlelerin yaklaşık olarak yüzde yetmişinin kadınlar ve çocuklardan oluştuğunu da göstermektedir.⁶³

1.4.4.3 Yerleşim Yeri

Kişilerin yaşadıkları sosyal çevre yoksullukla yakından ilişkilendirilmektedir. Yoksulluğun belirli yerlerde yoğunlaşmasının, doğal/iklimsel koşullar, altyapı, konut ve istihdam olanakları, kamu hizmetlerinin miktar ve kalitesi ve ekonomideki yapısal değişikliklerden farklı biçim ve derece etkilenme gibi nedenleri olabilmektedir. Hemen her ülkede yoksulluk oranının, bazı ülkelerde büyük bir farkla yoğun olarak görüldüğü bölgeler bulunmaktadır.⁶⁴ Özellikle büyük kentlerde, yatay ve dikey göçler sonucu oluşan yeni yerleşim alanları, farklı sınıf çevreleri üzerinde, alışlagelmiş dayanışma ve güven ilişkilerinin yapısını bozmakta ve yeni etkilere maruz bırakmaktadır.⁶⁵ Yapıları bozulan bu tür yerleşim alanlarında yaşayan hanhalkları veya bireyler aynı yoksunluk ve yoksulluk kültürünü ortak alanlarda paylaşmak durumunda kalmaktadır. Bu nedenlerle de ülkelerin yoksulluk oranının en yoğun olduğu bölgeler haline gelmektedirler.

Tarım sektöründe yaşanan istihdam azalışı ve bunun sonucunda açıkta kalan işgücü, çareyi iş bulabileceği yeni istihdam alanlarına göç etmekte bulmakta, çoğu kez tanıdık veya akraba ilişkileri vasıtasıyla buldukları yerleşim yerlerine göç etmektedirler. Bu şekilde göçlerle oluşan yerleşim yerleri beraberinde gecekondulaşmayı getirmekte, gecekondulaşma ise kent yoksulluğu yapısını oluşturmaktadır.

Kentsel dönüşüm, yenileme, iyileştirme, ıslah çalışmaları gibi projeler sonucu yoksulların yerinden edilmesi ve yer değiştirmesi söz konusudur. Bu süreçler yeni olanaklarla birlikte çeşitli sorunları da kent yoksulunun yaşamına getirmektedir. Kent yoksulu bir taraftan gecekonduyunun yıkılması sonucunda mahalle içinde yıllar boyunca geliştirdiği dayanışma ilişkileri ve destek mekanizmalarını kaybederken, diğer taraftan da konforlu bir çevrede yaşama imkanı bulmaktadır. Gecekondu

⁶³ BORA, Aksu, “Yoksulluk ve Kadınlar”, **Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, TES-İŞ Dergisi, Haziran 2007**, s.96.

⁶⁴ ŞENSES, a.g.e, s.180.

⁶⁵ YILMAZ, Cevdet, “Kentsel Yoksulluk: Dayanışma, Güven ve Risk İlişkisinin Dönüşümü”, **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, der: Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir, 2008, s.165.

nüfusunun büyük bir kısmında, çoğunun asgari ücretle geçici ve güvencesiz işlerde çalışıyor olması dolayısıyla böyle bir çevrede yaşamayı sürdürmek için gereken ekonomik altyapının olmaması diğer sorunları da beraberinde getirmektedir. Böylece bu tür projelerin yol açtıkları “yerinden edilme” etkilerinin kentlerde yoksulluğu arttırması söz konusu olmakta ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu mekansal dönüşümün ve yaratmakta olduğu yoksulluğun suç, şiddet, dayanışma ağlarının erozyonu gibi istenmeyen sonuçlara yol açma olasılığı söz konusu olmaktadır.⁶⁶

Kalkınmakta olan ülkelerin hemen hepsinde tarım sektörü en fazla istihdam sağlayan alan olarak dikkat çekmektedir. Bunun sonucu olarak tarım çalışanları genellikle az ücret alan vasıfsız işçi konumundadırlar. Ayrıca küçük tarım işletmeleri, aile işletmeleri genel olarak kendilerine belli seviyede yaşam standardı sağlayacak gelirden yoksundur. Özellikle hükümetlerin uyguladıkları yanlış tarım politikalarıyla ve devletin tarım sektöründe desteğinin azalmasıyla tarımın ekonomideki değerinin düşüşü bu sonucu daha da şiddetlendirmektedir.⁶⁷ Kırsal yerleşim yerlerinde bu gibi nedenlerle oluşmakta olan yoksunluklar kırsal yoksulluğun oluşumuna olanak sağlamaktadır. Kırsal kesimdeki yoksullar ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve küçük ölçekli sanayi ve hizmetler sektöründe çalışmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal yoksullar ziraat ile uğraşan yoksullar ve ziraatlar uğraşmayan yoksullar şeklinde iki gruba ayrılabilirler ancak kırsal yoksulluğun temel kaynağı topraksız ve kalifiye olmayan işçilerdir.⁶⁸ Nüfus artışı ve şehirleşme süreci hızlanması bu kesimin sayısının hızla artmasına neden olmaktadır.

1.4.5 Mal ve Varlıktan Yoksunluk, Söz ve Güç Sahibi Olamama, Kırılganlık

Dünya Bankası 2000 yılı World Development Report’a göre; yoksulluğun başlıca üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar; gelir ve mal değerlerin olmaması, toplumda ve toplumsal kurumlarda sessizlik ve güçsüzlük duygusu, olumsuz şoklara karşı kırılganlık ve şoklarla baş edememe durumudur.⁶⁹

⁶⁶ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e, s.37.

⁶⁷ ÖZTÜRK, Şinasi, “Kırsal Yoksulluk”, **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir, 2008(b), s.271.

⁶⁸ ÖZTÜRK, a.g.e, 2008(b), s.273-274.

⁶⁹ COŞKUN, Selim ve TİRELİ, Münir, **Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye**, Nobel Yayın, Ankara, 2008, s.35.

1.4.5.1 Mal ve Varlıktan Yoksunluk

Mal ve Varlıkların yoksulluğa etkisini tanımlamak için insanların sahip oldukları mal ve değerleri, bunların getirisi ve getirilerin istikrarını irdelemek gerekmektedir. Mal ve varlıklar aşağıdaki unsurlardan meydana gelmektedir.

- İnsani mal ve varlıklar; temel emek için kapasite, beceri ve iyi bir sağlık durumu
- Doğal mal ve varlıklar; arazi
- Mali mal ve varlıklar; tasarruf ve kredi imkanlarına ulaşım
- Fiziksel varlıklar; alt yapı tesislerine erişim
- Sosyal mal ve varlıklar; temas ve karşılıklı yükümlülük ağlarına ihtiyaç anında erişebilme ve kaynaklar üzerinde siyasi etki.⁷⁰

Bu mal ve varlıkların getirisi piyasaya ulaşma ve küresel, ulusal ve yerel faktörlerin bu getirilere etkisine bağlıdır. Ayrıca getiriler sadece piyasaların davranışına değil devlet kurumlarının ve toplumun performansına da bağlıdır. Mal ve varlıklara erişim aynı zamanda açık veya kapalı cinsiyet, etnik köken veya sosyal statü temelli ayrımcılıkla da bağlantılıdır. Varlıklara erişim kamu politikaları ve devlet müdahalelerinden etkilenebilmektedir. Diğer taraftan, piyasadaki dalgalanmalardan, hava durumundan veya çalkantılı siyasal koşullardan kaynaklanan mal ve varlıkların getirisindeki oynaklık, mal ve varlıkların getirisine etki edebilmektedir.⁷¹

Ekonomik büyüme, sistematik yoksulluğun azaltılması ile ilişkili iken, gelir dağılımındaki eşitsizliğin ilk aşamasında olan düşük yoksulluk, içinde bulunduğu zaman içindeki dağılıma ve büyüme oranına bağlıdır. Büyüme ve büyümenin yoksulluğu azaltmadaki etkisi sağlam ve kararlı bir yönetim mekanizmasına da bağlıdır. Sosyoekonomik eşitsizliklerle karşı karşıya mücadele edilmesi ve sağlam kurumların inşası, genel bir büyüme için sosyal açıdan sürdürülebilir olarak sağlanması ile birlikte ve yoksul insanların büyümeden önemli ölçüde kazanç sağlaması için önemli olabilir.⁷²

⁷⁰ World Bank, **World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty**, Washington D.C,2000, s. 34.

⁷¹ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s. 36.

⁷² World Bank, 2000, a.g.e, s.35.

1.4.5.2 Söz ve Güç Sahibi Olamama

Maddiyattan mahrum olan kişiler kendilerini söz, güç ve bağımsızlıktan da mahrum hissetmektedirler. Bu çaresizlik devlet ve toplum kurumları karşısında edepsizlik, aşağılanma, utanç, insanlık dışı muamele sömürü olarak kendini göstermektedir. Kamu görevlileri ile etkileşim içinde, nezaket ve öngörü dahilinde şantaj ve yıldırma karşıtı hukuk kurallarının eksikliği, yoksul insanlara büyük bir yük getirmekte, bu onların ekonomik fırsatlardan yararlanmalarını engellemekte ve onları güvenlik alanı bölgesinin dışında faaliyetlerde bulunmaya çekmektedir. Keyfi fiziksel ya da bürokratik güç onların kamudaki işlerini yapmayı, bilinen çıkarlarını korumayı ve onları hesaba katmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca sorumsuz ve tepkisiz devlet kurumları yoksul insanların insani mal ve varlıklarının genişlemesini nispeten yavaşlatan nedenler arasında bulunmaktadır.⁷³

1.4.5.3 Kırılğanlık

Kırılğanlık, savunmasızlık ve yaralanabilirlik mal ve varlıktan yoksunluk ve insani yoksullukla yakından ilişkilidir. Oluşan yoksulluk ve yakın yoksulluk koşullarında yoksullar marjinal topraklarda ve düzensiz yağış alan alanlarda tarım yapmakta ve yaşamaktadırlar. Şiddetli yağmurların evlerini yıkadığı kalabalık kentsel yerleşim yerlerinde yaşamakta, resmi ve gayri resmi sektörlerde güvencesiz istihdam koşullarında çalışmaktadırlar. Onların tüberküloz ve sıtma gibi hastalıklara yakalanma riski ve yerel yönetimlerin elinde keyfi tutuklama ve kötü muamele riskleri diğerlerine göre daha yüksektir. Ayrıca, özellikle de kadın yoksulların, sosyal olarak dışlanmış olma, şiddet ve suç mağduru olma riskleri daha fazladır. Yoksul insanların karşılaştıkları risklerin bir sonucu olarak yaşadıkları koşullar savunmasızlıklarına ve kırılğanlıklarına neden olmaktadır. Fakat daha derin bir neden, riski kırmada veya azaltmada ve şoklarla baş edebilmelerindeki yetersizlikleridir. Bir diğer neden de ortaya çıkan yoksulluğun boyutlarının nelerden beslendiğidir.⁷⁴

Yoksul insanların, doğal, fiziksel ve finansal varlıklarının düşük düzeyde olması, özellikle negatif şoklara karşı daha savunmasız kalmalarına neden

⁷³ World Bank, 2000, a.g.e, s.35,36.

⁷⁴ Wold Bank, 2000, a.g.e, s.36.

olmaktadır. Yeterli varlıkların olmaması kısa vadede yoksunluklarla başa çıkmak için kullanılabilse de uzun vadede aşağı doğru inen bir kısır döngü kurabilir. Bir ekonomik kriz sırasında ek gelir kazanmak için çocukların okuldan çekilmesi, sürdürülebilir bir seviye ötesinde doğal kaynaklara zarar veren, umutsuzca düşük fiyatlarla arazi ya da hayvan satışı yapma, sağlık düzeyini düşürecek düzeyde besin alımının azaltılması bu döngüye örnek olarak gösterilebilir.⁷⁵

1.5 Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar

Yoksulluk sorununun nedenlerinin açıklanmasında ve yoksulluk sorununun giderilmesi için uygulanacak yöntemler konusunda çeşitli görüş ve kuramlar bulunmaktadır. Bu başlıkta, yoksulluk sorununa yönelik olarak ileri sürülen yaklaşım ve kuramlardan bazılarına yer verilecektir.

Sürekli yoksulluk, çevresel yoksulluk ve alt sınıf yoksulluğu olmak üzere, Jargowsky ve Bane üç farklı yoksulluk tanımlaması ortaya koymaktadırlar. Sürekli yoksulluk; uzun bir süredir yoksulluk içinde yaşayan aile ve kültürlerin kuşaktan kuşağa geçen bir yoksulluk eğilimi içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Çevresel yoksulluk; eski ve bakımsız evlerin bulunduğu yoksul mahalle ortamının ve yüksek işsizlik oranlarının belirgin olduğu yoğun yoksulluk alanlarını ifade etmektedir. Alt sınıf yoksulluğu ise; kural dışı davranış ve tutumların yaygın olarak görüldüğü, uyuşturucu ve alkol kullanımının yüksek olduğu, işgücüne katılımın düşük ve suç işleme eğiliminin yüksek olduğu ortamlarda yaşanan yoksulluğu ve refah devletine yüksek bağımlılığın olduğu yapıları ifade etmekte kullanılmaktadır.⁷⁶

Yoksulluğu açıklamakta kullanılan bir diğer kuram olarak karşımıza çıkan “insan sermayesi kuramı”na göre; insanlar eğitim ve öğretimleri, iş deneyimleri ya da dil becerileri gibi eksiklikleri nedeniyle yoksul olmaya mahkumdur ve bu insan sermayesini oluşturan eksiklikler yoksulların dikey ekonomik hareketliliğini önlemektedir.⁷⁷ İnsan sermayesi, temelde, eğitim düzeyi, sağlık koşulları ve yaşam

⁷⁵ Wold Bank, 2000, a.g.e, s.37.

⁷⁶ GÜL, Hüseyin ve GÜL, Songül Sallan, “Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt 21, Sayı:199, Mayıs, 1997, s.5-6.

⁷⁷ GÖKDAYI, İsmail, **Unutulmuş Ötekiler: Yoksulluk ve Çevre Bağlamında Kırsal Yoksullar**, “Türkiye’de Kırsal Yoksulluk ve Anamas Yöresi Örneği” Konulu Doktora Tez Çalışmasının Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Düzenlenmiş Bıçımı, y.y, s.30.

standartlarını temsil eden göstergelerle ölçülmektedir. Bu göstergelerin kullanılma nedeni; iktisadi kalkınmada önemli bir unsur olan insanın yüksek bir yaşam standardına sahip olması gerektiği düşüncesidir. İnsan sermayesinin üretim faaliyetlerini hızlandırarak iktisadi kalkınmaya yol açması, insana yapılan yatırımları arttırmakla beraber ülkelerin insan sermayesi varlıklarının hesaplanması ve karşılaştırılması konusunu gündeme getirmektedir.⁷⁸ İnsan sermayesi oluşumu için yapılması gerekenler, bir yandan emek üretkenliğini artırmak, diğer yandan nüfusun uzun vadede çoğalma eğilimini değiştirmek için ilköğretim ve mesleki eğitime önem verilmesidir.⁷⁹

“Kapalı çember kuramları”na göre; yoksulluk, kendini devamlı olarak yineleyen, ancak her defasında yine başlangıç noktasına dönen hareketlerin sonucu olarak gösterilmektedir. Her başlangıcın gelişmeyi önleyici faktörler nedeniyle dairesel bir yol izleyip tekrar aynı noktaya gelmesi, yoksulluktan kurtulma sürecinin önünü devamlı olarak tıkamaktadır.⁸⁰ Azgelişmişliği açıklamakta kullanılan çok sayıda kapalı çember kuramı bulunmaktadır. Bunların içinde en çok kullanılan Nurkse’un kapalı çember kuramıdır. R.Nurkse, bir ekonominin geri kalmışlığını onun düşük gelir, düşük tasarruf, düşük yatırım ve tekrar düşük gelir seviyesine bağlayarak bir ülkenin bir kısır döngü içinde denge oluşturduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bir ülke yoksul olduğu için yoksuldur.⁸¹

Yoksulluğun açıklanmasında “kültürel, moral ve genetik açıklamalar”; yoksulluğu moral değerlerle açıklayan ve yoksulluğun nedenini moral/ahlaki temellere dayandıran muhafazakar açıklama, yoksulluğun ahlaksal bir sorun olduğunu öne süren politik muhafazakar açıklama, yoksulluğun nedeninin kusurlu öz niteliklerinden kaynaklandığını düşünen liberal açıklama ve yoksulluğun bir kültürel yaşam biçimi olduğuna inanan yeni muhafazakar açıklamalardan oluşmaktadır.⁸²

⁷⁸ KAYNAK, Muhteşem, **Kalkınma İktisadı**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009, s.318.

⁷⁹ NUNNENKAMP, Peter, “Üçüncü Dünyanın Geleceği-Mevcut Sorunlar ve Kalkınmada İşbirliğine Yönelik Sonuçlar”, **Kalkınma İktisadı**, Der. Fikret ŞENSES, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.324.

⁸⁰ SOLMAZ, Erol, “İktisadi Kalkınma Kuramlarının Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl:11, Sayı: 132, Aralık, 2008.

⁸¹ NURKSE, Ragnar, “Growth In Underdeveloped Country: Some International Aspect Of The Problem Of Ecnomic Development ”, **The American Economic Review**, Vol:42, No:2, May, pp:571–583, aktaran SOLMAZ, a.g.e.

⁸² GÖKDAYI, a.g.e, s.32.

Amin'in "merkez-çevre kuramı"na göre; dünya ekonomisinde ülkeler, işlevsel bir bütünlük içerisinde hiyerarşik olarak sıralanmaktadır. Hiyerarşinin üst basamaklarındaki ülke sermayeleri, dünya ekonomisinin işleyişinden en yüksek payı alırlar ve aynı zamanda da dünya ekonomisinin kendi gereksinimlerine göre ve hiyerarşisini bozmadan işlemlerini sağlamaya çalışırlar. İşte bu yüksek sermaye birikiminin olduğu ülkeler "merkez", hiyerarşinin alt basamaklarındaki ülkeler ise "çevre" ülkeler olarak adlandırılırlar. Çevre ülkelerde ücretler düşüktür ve merkez ülkelerden getirilen teknolojiler kullanılmaktadır.⁸³

1.5.1 Klasik Görüşün Yoksulluğa Bakışı

Klasik iktisadi akımın öncülerinden olan Adam Smith, kendi haline bırakılmakla en iyi işleyen düzenin var olacağını savunmaktadır. İnsanların kendi hallerine bırakılarak mümkün olan en iyi sosyal düzenin sağlanacağını iddia eder.⁸⁴

Smith'in teorisi temelde üç ilkeye dayanmaktadır. Bunlar; doğal düzenin yararlı işleyişi yani görünmez el kavramı, doğal özgürlük ve devletin yetersizliği ilkeleridir. Bir devleti en yüksek bolluğa ulaştırmak için; barıştan, kolay vergilerden ve adaletli bir yönetimden başka bir şey gerekli değildir, geri kalan her şey işlerin doğal gidişinden sağlanacaktır. Bu doğal gidişe karşı gelen veya onları başka bir yöne kanaliz eden veya toplumun gelişmesini bir noktada durduran bütün hükümetler doğal değildir ve kendilerini güçlü kılma çabaları onlara baskıcı ve dikta eğilimli bir nitelik kazandırır.⁸⁵

Smith'e göre kişi başına düşen ulusal zenginliği belirleyen, emeğin produktivitesi ve üretken emeğin üretken olmayan emeğe oranı olmak üzere iki unsur bulunmaktadır.⁸⁶

1.5.2 Neo-Klasik Görüşün Yoksulluğa Bakışı

Neo-Klasik görüşte, geleneksel olarak sosyal refah devletinin küçültülüp gücünün kırılması ve onun sosyal programlarına olan bağımlılığın azaltılması

⁸³ KAYNAK, a.g.e, s.146-147.

⁸⁴ DOWD, Douglas, **Kapitalizm ve Kapitalizm İktisadı**, Çev.Cihan Gerçek, Yordam Kitap, İstanbul, 2008, s.51.

⁸⁵ SAVAŞ, Vural, **İktisatın Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000, s.272.

⁸⁶ SAVAŞ, a.g.e, s.276.

üzerinde durulmaktadır. Neo-Klasiklere göre yoksulluğun en önemli nedeni aşırı cömert programlardır, çünkü sosyal refah devletinin bu tür programları insanları yoksulluk içinde yaşamaya özendirir.⁸⁷

Yoksulluk Kültürü yaklaşımı, Neo-Klasiklerin yoksulluk sorununa kültürel bir olgu olarak bakışını ifade etmektedir. Oscar Lewis tarafından ortaya atılan kavram ile yoksullar arası modellerin oluşturduğu yapısal özelliklerin yol açtığı ayrı bir kültüre değinilmektedir.⁸⁸

Girişimci sınıfın, ekonomik büyümenin motoru olarak desteklenmesi ve bu sınıfa yönelik vergi indirimleri uygulanması, Neo-Klasiklerin yoksulluğun çözümü için savundukları en önemli politikalardan biridir.⁸⁹ Bir diğer görüşe göre ise; eğer hedef yoksulluğun hafifletilmesi ise, yoksullara yardıma yönelik bir program olmalı ve söz konusu program insanlara, belirli bir meslek grubunun ya da yaş grubunun veya ücret grubunun ya da örgütlerin ve sanayilerin üyeleri oldukları için değil, insan oldukları için yardım yapılmasını öngörecektir biçimde tasarlanmalıdır.⁹⁰ Friedman'a göre; yoksulluğun hafifletilmesi için alınan diğer önlemlerden herhangi biri, yardım edilenlerin kendi kendilerine yardım etme dürtüsünü azaltmaktadır, ancak gelirleri sabit en aza tamamlayan bir sistemin yapacağı gibi dürtüyü tümüyle ortadan kaldırmaz. Fazladan kazanılmış her dolar, her zaman harcanabilecek daha fazla para demektir.⁹¹

1.5.3 Marksist Görüşün Yoksulluğa Bakışı

Marks'a göre tarihi harekete geçiren temel güç, insanların yaşamlarını sürdürmek yani ihtiyaçlarını tatmin etmek istemeleridir. Çünkü insanlar maddi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları zaman varlıklarını yitirir.⁹²

İşbölümünden doğan çıkar çatışmaları, özel mülkiyetin etkisiyle daha da şiddetlenir, böylece dinamik üretim güçleri ile statik üretim güçleri birbirleriyle

⁸⁷ GÜL ve GÜL, a.g.e, 1997, s.8.

⁸⁸ GÖKDAYI, a.g.e, s.28.

⁸⁹ GÜL ve GÜL, a.g.e, 1997, s.10.

⁹⁰ FRIEDMAN, Milton, **Kapitalizm ve Özgürlük**, Çeviren: D.Erberk ve N.Himmetoğlu, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2008, s.259.

⁹¹ FRIEDMAN, a.g.e, 2008, s..261.

⁹² SAVAŞ, a.g.e, s.475.

çatışır ve bu çatışma belirli bir şiddete varınca sınıflar arası mücadele başlar.⁹³ Sınıflar arası mücadelenin ortaya çıkmasındaki temel, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetten doğan gelir dağılımındaki eşitsizliktir.

Marksist iktisada göre yoksulluğu geçici tedbirlerle engellemeye çalışmak, sorunu gidermeyecektir. Yoksulluğu önlemek için ekonomide var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve sömürü mekanizmalarını yok etmek gerekmektedir. Gelir dağılımını daha adil bir hale getirmek ve yoksullara insanca bir yaşam düzeyi sağlamak için ekonomiye müdahale yapılması zorunludur ve kişilerin sosyal devlet programlarından yararlanabilmeleri, onların temel hakları arasında yer almaktadır.⁹⁴

Marksist düşünceden ve Lenin'in emperyalizm teorisinden etkilenen bağımlılık kuramlarına göre; Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin azgelişmişliği veya yoksulluğu, kapitalist sistemin dünya gelir dağılımında yol açtığı eşitsizliğin sonucudur. Kapitalist yayılma az gelişmiş ülkelerde kapitalist gelişmeye uygun koşulları yaratmamakla beraber, aksine zengin kapitalist ülkelerin varlığını ve zenginliğini sürdürecektir koşulları, yani azgelişmişliğin koşullarını yaratır. Bu sistem yoksul ülkelerin bağımsız olmalarını ve kendi kendilerine yetmelerini engellemektedir.⁹⁵

⁹³ SAVAŞ, a.g.e, s.475.

⁹⁴ GÜL ve GÜL, a.g.e, 1997, s.14

⁹⁵ TODARO, Michael P., **Economic Development**, Fifth Edition, New York: Longman, 1994, aktaran: AKTAN, Coşkun Can ve VURAL İstiklal Yaşar, "Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak – İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002, s.141.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK PROFİLİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL POLİTİKA PROGRAMLARI

2.1 Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Göstergeler ve Yoksulluk Profili

Türkiye’de gelir dağılımı her zaman güncel ve gündemdeki yerini koruyan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir dağılımındaki olumsuz durum özellikle 1980 sonrası uygulanan ekonomik ve sosyal politikalarla birlikte daha ağır bir durum haline gelmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği 1980’li yıllara kadar temelde köy-kent ayrımı içinde kalmıştır. Buna; bir yandan tarımda çalışan büyük çoğunluğun kent çalışanlarına oranla düşük emek verimi elde etmesi ve tarım topraklarının dağılımındaki dengesizliğe dayanan tarım içi bölüşüm eşitsizliği de eklenince daha çarpıcı eşitsizlik durumları ortaya çıkmıştır. 1987 yılından itibaren yeni bir aşamaya geçilerek iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine dönmesi gelir dağılımını da bu kesimin aleyhine döndürmekte yardımcı olmuştur. Uygulanan politikalar sonucunda toplumun orta kesimini oluşturan ücretli-maaşlı kesim, reel gelirde meydana gelen aşınma sonucu alt gelir dilimlerine düşmüştür. Böylece, Türkiye emek ve küçük sermaye ile çalışan tarım kesimi ve yalnızca emekle çalışan işçi ve memurlar açısından gelir dağılımının giderek bozulduğu bir sürece girmiştir.⁹⁶

Bir ülkede yoksulluk ile gelir dağılımı arasında mutlak bir ilişki bulunmaktadır. Ülkedeki gelir dengesi çeşitli faktörlere bağlı olarak bozuluyorsa, bunun doğal sonucu olarak yoksul kişilerin sayısında da bir artış gözlemlenmektedir. Türkiye’de yerleşim yerlerine göre %20lik hanehalkı dilimlerinin gelir payları ile yerleşim yerlerine göre Gini oranları, yoksulluğun hangi bölgelerde yoğunlaştığını göstermektedir.⁹⁷

Türkiye’de yoksulluk sorununun boyutlarının ve yoksulluk profilinin değerlendirilmesi ve daha önce tanımlanmış olan yoksulluk ölçütlerine göre ifade edilebilmesi için gerekli olan istatistikler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Hanehalkı Yoksulluk Araştırması, Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçları, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları, Gelir ve Yaşam Koşulları

⁹⁶ KARLUK, Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Basım, İstanbul, 2004, s. 66.

⁹⁷ KARLUK, a.g.e, s. 95.

Araştırması sonuçlarından ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması Sonuçlarından, Dünya Bankası (The World Bank) tarafından gerçekleştirilen Dünya Gelişme Raporları'ndan (World Development Reports) ve Maliye Bakanlığı raporundan elde edilmiştir.

Türkiye'deki yoksulluk olgusuna ilişkin son veriler TÜİK tarafından 2009 yılında hazırlanan Yoksulluk Çalışması Sonuçlarına dayanmaktadır. Bu çalışmada farklı yoksulluk kriterlerinden yararlanılmaktadır. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre bu kriterlerden ilki gıda(açlık) yoksulluğu kavramıdır. Buna göre Türkiye geneli için gıda yoksulluğu oranı %0,48'dir. Gıda ve gıda dışı yoksulluk kriterine göre ise Türkiye'deki yoksulluk %18,08 olarak belirlenmiştir. Geliri kişi başı günlük 1 doların altında olan bulunmamaktadır. Ancak geliri kişi başı günlük 2,15 doların altında olanların oranı ise %0,22 olarak gözükmemektedir. Kişi başı günlük 4,3 doların altında bir gelire sahip olanların oranı %4,35'tir. Harcama esaslı göreceli yoksulluk oranı Türkiye genelinde %15,2 olarak belirlenmiştir. 2009 yılında 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 287 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 825 TL olarak tahmin edilmiştir.

Yine aynı çalışma sonuçları göstermektedir ki; Türkiye'de kırsal yerlerde yaşayanların yoksulluk riski kentsel yerlerde yaşayanlardan daha fazladır. Buna göre; kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda 2008 yılında %34,62 olan yoksulluk oranı 2009 yılında % 38,69'a yükselirken, kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı % 9,38'den %8,86'ya düştüğü gözlenmektedir.

Hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riskinin arttığı da çalışma sonuçlarında gözlenen bir diğer olgudur. 2009 yılında hanehalkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı %9,65 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 40,05 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski %25,21 iken kırsal yerlerde bu oran %54,06'dır. Hanehalkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 15,98 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 9,86'ya düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 24,48 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel yerlerde çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 8,47 iken kırsal yerlerde bu oran % 39,71'dir.

Ayrıca eğitim durumu yükseldikçe yoksulluk riski de azalma göstermektedir. Türkiye’de eğitim durumu ile yoksulluk riski arasında ters orantı bulunmaktadır. 2009 yılında okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyenlerde yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0,71 olmuştur. İlköğretime başlamamış olan 6 yaşından küçük çocukların yoksulluk riski ise % 24,04’tür.

Fertlerin çalışma ve istihdam durumlarına göre yoksulluk riskleri de değişmektedir. Buna göre; 2009 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6,05 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 26,86, işverenlerde % 2,33, kendi hesabına çalışanlarda % 22,49 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise % 29,58 olmuştur. En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı, 2008 yılında % 37,97 iken 2009 yılında % 33,01 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda 2009 yılında yoksulluk oranı % 9,63 olarak hesaplanırken, bu oran hizmet sektöründe çalışanlarda % 7,16 olmuştur. 2009 yılında ekonomik olarak aktif olmayan fertlerin yoksulluk oranı % 14,68 ve iş arayan fertlerin yoksulluk oranı % 19,51’dir.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerine göre 2011 yılı Ocak döneminde Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı %48,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde yapılan araştırmalara göre erkeklerde işgücüne katılma oranı %70,3 iken bu oran kadınlarda %26,6’dır. İşgücüne katılımda cinsiyetler arasındaki farklılıklara bakıldığında, kadınların işgücü piyasasında dezavantajlı durumda oldukları gözlenmektedir. Ocak 2011 döneminde istihdam edilenlerin %24’ü tarım, %20,7’si sanayi, %5,8’i inşaat, %49,4’ü ise hizmetler sektöründedir. Yaptığı işten dolayı sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayanların oranı %40,9 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde işsizlik oranı % 11,9 olup, kentsel işsizlik oranı %13,8, kırsal yerlerde ise %8,1’dir. Verilerden ülkemizde yaşanan işsizliğin genel olarak kent işsizliği olduğu gözlenmektedir.

Tarımla uğraşanlar kısa süreli de olsa çalışmış olmaları nedeniyle tanım gereği işsiz olarak nitelendirilmediklerinden dolayı tarımda işsizlik oranları düşük çıkmakta, dolayısıyla genel işsizlik oranları da düşük gözükmemektedir. Yine tanım

gereği iş arama ümidini yitirip iş aramayanlar da işsiz sayılmadığından ülkemizdeki gerçek işsizlik rakamlarının açıklanan genel işsizlik rakamlarının üzerinde olduğu sonucuna varılabilmektedir.⁹⁸

Tablo 4: Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücü Durumu (2011 Ocak Dönemi)

İŞGÜCÜ DURUMU (Mevsim Etkilerinden Arındırılmış)										
		Bir önceki döneme göre değişim		Bir önceki döneme göre değişim		Bir önceki döneme göre değişim		İşgücüne katılma		
Yıllar		İşgücü (000)	oranı (%)	İstihdam (000)	oranı (%)	İşsiz (000)	oranı (%)	oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
2010	Ocak	25 454	0,7	22 139	0,6	3 316	1,1	48,8	42,5	13,0
	Şubat	25 595	0,6	22 357	1,0	3 239	-2,3	49,0	42,8	12,7
	Mart	25 634	0,2	22 419	0,3	3 215	-0,7	49,0	42,9	12,5
	Nisan	25 624	0,0	22 538	0,5	3 086	-4,0	48,9	43,0	12,0
	Mayıs	25 579	-0,2	22 520	-0,1	3 058	-0,9	48,8	43,0	12,0
	Haziran	25 686	0,4	22 681	0,7	3 005	-1,7	48,9	43,2	11,7
	Temmuz	25 603	-0,3	22 613	-0,3	2 990	-0,5	48,7	43,0	11,7
	Ağustos	25 551	-0,2	22 533	-0,4	3 018	1,0	48,5	42,8	11,8
	Eylül	25 516	-0,1	22 539	0,0	2 977	-1,4	48,4	42,8	11,7
	Ekim	25 758	1,0	22 809	1,2	2 950	-0,9	48,8	43,2	11,5
	Kasım	25 853	0,4	22 980	0,8	2 873	-2,6	48,9	43,5	11,1
	Aralık	26 070	0,8	23 224	1,1	2 846	-0,9	49,3	43,9	10,9
2011	Ocak	26 212	0,5	23 438	0,9	2 775	-2,5	49,4	44,2	10,6

Kaynak: TÜİK, **Hanehalkı İşgücü Araştırması 2011 Ocak Dönemi Sonuçları**, S:79.

2011 yılı Ocak döneminde mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam edilenlerin sayısında bir önceki döneme göre 214 bin kişilik artış, işsiz sayısında ise 71 bin kişilik azalış söz konusudur. Mevsim etkilerinden arındırılmış işgücüne katılma oranı bir önceki döneme göre 0,1 puanlık artış ile % 49,4, istihdam oranı 0,3 puanlık artış ile % 44,2, işsizlik oranı ise 0,3 puanlık azalış ile % 10,6 olarak gerçekleşmiştir.(Tablo 4.)

TÜİK tarafından hazırlanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Yılı Sonuçları'na göre 2010 yılı itibari ile Türkiye nüfusu 73.722.988 kişidir. Aynı yıl Türkiye'de ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre 1.161.676 kişi artmıştır. Nüfusun

⁹⁸ GÜNEY, Alptekin, "İşsizlik Nedenleri Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri", **Kamu-İş Dergisi**, C:10, S:4, 2009, s.156.

%50,2'sini (37.043.182 kişi) erkekler, % 49,8'ini (36.679.806 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır.⁹⁹ Dünya Bankası tarafından hazırlanan 2010 yılı Dünya Gelişme Raporu Göstergelerine göre; Türkiye'de 2002 yılında ulusal yoksulluk sınırının altındaki nüfus oranı %27 olarak belirlenmiştir. Aynı yıla ait verilerde ulusal yoksulluk sınırındaki yoksulluk açığı oranı ise % 0,3'tür.¹⁰⁰ 2006 yılı verilerine göre 1.25 doların altında gelire sahip olan nüfus %2,6, 2 doların altında geliri olan nüfus % 8,2'dir.¹⁰¹ Geliri en düşük %10'luk kesimin gelir dağılımından aldığı pay %2, geliri en düşük %20'lik kesimin gelir dağılımından aldığı pay %5,4 iken geliri en yüksek %10'luk kesimin gelir dağılımındaki payı %31,3, en yüksek %20'lik kesimin ise aldığı pay %47 olarak gözükmemektedir.¹⁰² Farklı gelir gruplarının gelir dağılımından aldıkları paylar Türkiye'de gelir dağılımının adaletli bir biçimde gerçekleşmediğini göstermektedir. En zengin %30'luk kesimin ulusal gelirin büyük bir kısmına sahip olduğu, en yoksul %30'luk kesimin ise geriye kalan gelirin küçük bir kısmını aralarında paylaştıkları gözlemlenmektedir.

Yine gelirlerin yüzdelik dilimlerine göre dağılımını gösteren TÜİK 2008-2009 verilerine göre (Tablo 4.): Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlere göre oluşturulan yüzde 20'lik gruplarda, en yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay % 47,6 iken, en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay % 5,6'dır. Buna göre, son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk yüzde 20'lik gruba göre (P80/P20 göstergesi) 8,5 kattır. P80/P20 göstergesi kentsel yerler için 7,9, kırsal yerler için ise 7,2'dir. Gelir dağılımı eşitsizlik ölçütlerinden gini katsayısı bir önceki yıla göre 0,01 puan artış ile 0,415 olarak tahmin edilmiştir. Katsayı, kentsel yerleşim yerleri için 0,405, kırsal yerleşim yerleri için ise 0,380 olarak tahmin edilmiştir.¹⁰³

⁹⁹ TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Yılı Sonuçları", **TÜİK Haber Bülteni**, Sayı:19, 28 Ocak 2011, s.1.

¹⁰⁰ World Bank, 2010, a.g.e, s.87.

¹⁰¹ World Bank, 2010, a.g.e, s.90.

¹⁰² World Bank, 2010, a.g.e, s.96.

¹⁰³ TÜİK, 2011, a.g.e, s.1.

Tablo 5: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlere Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar, 2008-2009

Yüzde 20'lik Fert Grupları	Türkiye		Kent		Kır	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Toplam	100	100	100	100	100	100
İlk yüzde 20	5,8	5,6	6,1	6,0	6,5	6,1
İkinci yüzde 20	10,4	10,3	10,7	10,7	10,8	10,9
Üçüncü yüzde 20	15,2	15,1	15,3	15,0	15,6	15,9
Dördüncü yüzde 20	21,9	21,5	21,9	21,1	22,5	23,1
Son yüzde 20	46,7	47,6	46,0	47,3	44,5	44,0
Gini katsayısı	0,405	0,415	0,395	0,405	0,378	0,380
Son yüzde 20/İlk yüzde 20(P80/P20)	8,1	8,5	7,5	7,9	6,8	7,2

(*) Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında, ilk yüzde 20'lik grup geliri en düşük olan grubu, son yüzde yirmilik grup ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

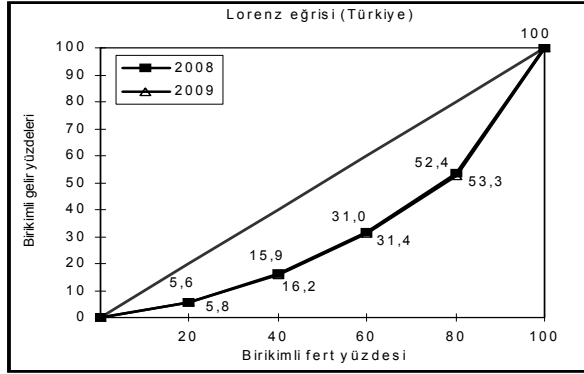
Kaynak: TÜİK, "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009", **TÜİK Haber Bülteni**, Sayı:41, 28 Şubat 2011.

Dünya Bankası'nın aynı adlı raporunda İnsani Gelişme Endeksi'nin de gelişme göstergelerinden olan doğumda yaşam beklentisi Türkiye'de 2008 yılında % 72 olarak gözükmektedir. Aynı konuda Dünya ortalaması %69 iken Avrupa ortalaması ise % 81'dir. Bebek ölüm oranı her 1000 canlı doğumda 22'dir. Bu oran Dünya'da 46, Avrupa'da ise 3'tür. Bebek ölüm oranlarında Türkiye'nin halen Avrupa ortalamasının çok üzerinde rakamlarda olduğunu söylemek mümkündür Türkiye'de 5 yaş altı ölüm oranları her 1000 kişide 22, Dünya ortalamasında 67, Avrupa'da ise 4'tür. Yine 5 yaş altı ölüm oranlarında da Türkiye, Avrupa ortalamasının dört katından fazla bir orana sahiptir. 2003- 2008 yılları arasında her 1000 çocuktan 9'unun hayatını kaybettiği, 2005- 2008 yılları arasında da her 1000 yetişkinden 84'ünün hayatını kaybettiği belirtilmektedir. 65 yaşına kadar hayatta kalma olasılığı kadınlarda %84, erkeklerde %74 olarak gözükmekte, bu oran kadınlar için %93, erkekler için %85 olan Avrupa ortalamasının yine altlarında seyretmektedir.¹⁰⁴

¹⁰⁴ World Bank, , a.g.e, 2010, s.146.

Gelirin nüfusa dağılımındaki eşitsizliğin grafik gösterimi olan Lorenz eğrisi de bir önceki yıla göre gelir dağılımında önemli bir değişim olmadığını eğrilerdeki çakışma ile göstermektedir.¹⁰⁵

Şekil 2: Lorenz Eğrisi (Türkiye) 2008-2009

Kaynak: TÜİK, , a.g.e, 2011,s.2.

2008-2009 Yılları arasında Türkiye’de hanehalkı başına düşen ortalama yıllık kullanılabilir gelir 21 293 YTL, ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir ise 9 396 YTL’dir. İstanbul Bölgesi 12 795 YTL ile ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri en yüksek olan bölge durumundadır. Bunu, 11 501 YTL ortalama gelir ile Batı Anadolu Bölgesi izlemektedir. En düşük ortalamaya sahip bölge ise 4 655 YTL ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir. Aynı yıllar arasında maaş-ücret gelirleri % 42,9’luk oranla toplam gelir içerisinde en fazla paya sahiptir. Bunu % 20,4 ile müteşebbis gelirleri izlerken, müteşebbis gelirlerinin % 73,7’sini tarım-dışı sektör oluşturmaktadır.¹⁰⁶

Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transfer harcamalarının oranlarına bakıldığında, 2009 yılı itibari ile sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferler, sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri için 25 milyar 722 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca yeşil kartlıların tedavi ve ilaç giderleri aynı yıl 2 milyar 283 milyon TL’dir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ TÜİK, , a.g.e, 2011,s.2.

¹⁰⁶ TÜİK, 2011,a.g.e, s.2.

¹⁰⁷ T.C Maliye Bakanlığı, **2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu**, Eylül 2009, s.31,33.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre; Sosyal Güvenlik Kurumu'nun verdiği hizmetlerden memnun veya çok memnun olduklarını belirten kişilerin %54,9, memnun olmadıklarını veya hiç memnun olmadıklarını belirtenlerin oranı ise %8,9 dur. Belediye hizmetlerinden memnuniyet durumuna göre hasta ve yoksullara yardım hizmetlerinden memnun olanların oranı %53,5 iken, memnun olmayanların oranı %15,4 ve bu konuda fikir sahibi olmayanların oranı ise %31,2dir. İl özel idare hizmetlerinden memnuniyet durumuna göre hasta ve yoksullara yardım hizmetlerinden memnun olan kişilerin oranı %35,2, memnun olmayanların oranı %14'dür ve geriye kalan kesimin bu konuda hakkında fikri bulunmamaktadır. Aynı araştırma verilerine göre, 2011 yılında hanelerinin mali durumlarının daha iyi olacağı yönünde beklentileri olan kişilerin oranı %23,8, daha kötü olacağını ifade edenlerin oranı ise %11'dir. Türkiye'deki bireylerin refah düzeyi 11 basamaklı bir merdiven olarak düşünüldüğünde, kendisini 5. basamakta gören bireylerin oranı %28,8, kendisini 1.basamakta gören bireylerin oranı da %4,5'dir. Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarında son bir yılda daha ucuz ürünlerin tüketimine yöneldiğini belirtenlerin oranı %54,2'dir. Son bir yılda borçlandığını belirten erkeklerin oranı %41,7 iken, bu oran kadınlarda %26,1'dir.

2.2 Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Programları

Genel olarak sosyal politika, “ekonomik olarak güçsüz olanları korumaya dönük ve devlet tarafından alınan önlemler bütünü ve ekonomik bakımdan bağımlı ve güçsüz insanların korunması için devlet tarafından oluşturulan bir dizi önlemin güvence altına alınan kimi hak ve özgürlüklerin adı”¹⁰⁸ olarak tanımlanmaktadır. Sosyal politikalar daha çok yoksulluk sorunun yol açtığı sosyal sakıncaların önlenmesini ya da olabildiğince azaltılmasını hedeflemektedir. Bu politikaları ekonomi politikalarından önemli ölçüde ayıran bu özellik, sosyal politikaların önleyici ve koruyucu işlevlerinin yoksulluk bağlamında öne çıkmasına yol açmaktadır ve sosyal politikaların bir takım araçları, mevcut sorunların azaltılıp, giderilmesinde önemli ölçüde rol oynamaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁸ TOKOL, Aysen, **Sosyal Politika**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa, 1997, s. 1.

¹⁰⁹ ALTAN, Ömer Zühtü, **Sosyal Politika Dersleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s.151.

Yoksulluğun yol açtığı olumsuzluklar, kamu yararını doğrudan ilgilendirmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadele politikalarının planlanması, üretilmesi, uygulamaya konulması, denetlenmesi, sorgulanması, revize edilmesi ilke olarak devletin görev alanına girmektedir. Bu politikalar, devletin planlama, yasama ve yürütme organları tarafından uygulanmaktadır. Demokratik yönetimlerde yoksullukla mücadele doğrultusunda izlenecek kamusal ve yarı kamusal politikaların yapılanma süreçlerinde; yerel yönetimler, sendikalar, meslek örgütleri, gönüllü kuruluşlar, medya, üniversiteler vb. kurumların da katkıda bulunmaları beklenmektedir. Diğer yandan, ahlaki olarak, toplumun oluşturan tüm bireylerin de sorumlulukları bulunmaktadır.¹¹⁰ Yardımlaşma olgusu, dayanışma ve toplumsal tasarruf esasına dayanmaktadır.¹¹¹

Yoksulluk ve yoksunluk hem aktiviteleri sınırlı bireyler (örneğin yaşlılar ve özürlüler) hem de aktif fakir bireyler (örneğin işsizler) üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Söz konusu bu olumsuz etkilerin ve sosyal risklerin en aza indirilebilmesine yönelik faaliyetleri ifade etmek amacıyla “sosyal koruma” ve sosyal güvenlik kavramları kullanılmaktadır. Sosyal koruma, bir çok boyutu olan yoksulluk ve yoksunluğun neden olduğunu sosyal riskleri azaltmak üzere devlet, sivil toplum ve hanehalkı tarafından tüm faaliyetler olarak nitelendirilebilir. Sosyal güvenlik ise, toplumun geniş bir kesiminin meşru ve yasalara dayandırılmış olan katkılarla sosyal risklerden belirli ölçülerde korunmasını ifade etmektedir.¹¹² Türkiye’de, Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat’a kadar geçen dönemde aile içi yardımlaşma, İslam dininin gerektirdiği zekat, fitre, bağış ve sadaka gibi bireysel nitelikli sosyal yardımlar, Ahilik ve daha sonra lonca adını alan örgütler bünyesinde kurulan sandıklar, tımar sistemi ve hazineden ödenen aylıklar gibi uygulamalar sosyal güvenliğin temellerini oluşturmaktadır. TBMM’nin kuruluşundan Cumhuriyetin ilan edilişine kadar geçen dönemde Zonguldak ve Ereğli bölgesindeki işçilere yönelik çıkarılan iki yasada sosyal güvenlikle ilgili bazı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.¹¹³

¹¹⁰ ALTAN, a.g.e, s.151.

¹¹¹ TUNCAY, Can ve EKMEKÇİ, Ömer, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayın, İstanbul, 2005, s.11.

¹¹² ERDOĞDU ve YENİGÜN, a.g.e, s. 4.

¹¹³ TOKOL, a.g.e, s.101.

Sosyal güvenceler, hastalık, kaza, parasız ve güçten düşmüş bir şekilde geçen yaşlılık, hayatta insanın başına gelebilen ve sonu toplumsal düşkünlüğe varan talihsizlikler gibi bireylerin koşullarında olası bir düşüşün neden olabileceği belli başlı risklere karşı bireyleri koruma altına almaktadır.¹¹⁴ Toplumsal risk, bireylerin kendi toplumsal bağımsızlıklarını kendi başlarına sağlama yeteneklerini tehlikeye atan bir olay olarak nitelendirilebilir. Bireyler bu tür talihsizliklere karşı güvende değilse toplumsal risklerle karşı karşıya yaşamak durumunda kalabilmektedirler.¹¹⁵

2.3 Sosyal Yardım Kuruluşları ve Sosyal Yardımlar

Türkiye’de “sosyal devlet” ilkesi ilk defa 1961 Anayasası ile yönetim anlayışımıza girmiş¹¹⁶, sosyal güvenlik, anayasanın 48.maddesinde ilk defa anayasal bir hak olarak düzenlenmiştir.¹¹⁷ Sosyal devlet ilkesi 1982 Anayasasında da geniş bir şekilde ele alınmış, anayasanın birinci kısmında Cumhuriyetin niteliklerinin sayıldığı 2.maddede “Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir” denilerek açıkça devletin sosyal niteliği vurgulanmıştır. Yine anayasanın ikinci maddesine atıf yapılan başlangıç bölümünde de “...Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” belirtilerek Anayasanın bütününe hakim olan düşünce yapısında sosyal devlet ilkesinin varlığı açıkça belirtilmiştir. Anayasanın, Devletin temel amaç ve görevlerini tanımlayan 5. maddesinde de “...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır” denilerek

¹¹⁴ CASTEL, Robert, **Sosyal Güvensizlik**, Çev. Işık ERGÜDEN, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 9.

¹¹⁵ CASTEL, a.g.e, s. 31.

¹¹⁶ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s.125.

¹¹⁷ AKYILDIZ, Hüseyin, **Sosyal Güvenlik Reformuyla Ulaştığı Son Şekliyle Sosyal Güvenlik Hukuku**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2009, s.2.

sosyal devletin gerçekleştirilmesi ve vatandaşlara asgari bir yaşam standardı sağlanması görevi devlete verilmiştir.¹¹⁸

Yoksul olarak doğan veya sonradan yoksulluğa düşen kişiler devlet tarafından kendi haline bırakılamaz. Aksi taktirde, bu durum hem yoksul kişilerin yaşamını hem de toplumsal yaşamı tehlikeye sokacak noktalara ulaşabilecektir. Bu nedenlerle yoksullukların korunması bir bakıma toplumsal düzenin korunması anlamına da gelmektedir.¹¹⁹ Hakları çiğnenen veya sosyal adaletten payını alamayan kesimlerin büyümesi sosyal hizmetlere yönelik ihtiyacı artırmaktadır. Sosyal hizmetin temelinde insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik fırsatların yaratılması düşüncesinin ve felsefesinin bulunması, insan hakları ihlallerine yönelik olarak sosyal hizmet müdahalelerini geliştirmiştir.¹²⁰ 1980’li yıllara kadar ülkemizde yoksulluğa ve yoksullara yönelik olarak doğrudan bir müdahale öngörülmemiş, yoksulluk yönetiminde ilk kez devletin doğrudan yer aldığı kurumsal yapı, 1986 yılında kurulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) olmuştur.¹²¹ Günümüzde Türkiye’de sosyal hizmetlerin neredeyse tamamı devlet eliyle yürütülmekte olduğundan, sosyal hizmetlerin kamusal niteliği ön plana çıkmaktadır. Kamusal sosyal hizmetlerin uygulanmasında da sosyal refah sisteminin kaynakları kullanılmaktadır.¹²²

2.3.1 Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) hem kaynak bakımından hem de yardım ve projelerinin kapsadığı kesimler açısından, sosyal yardım alanında Türkiye’nin en önemli kurumudur.¹²³

¹¹⁸ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s.125,126.

¹¹⁹ SÖZER, Ali Nazım, **Türkiye’de Sosyal Hukuk**, Kamu-İş Yayınları, Ankara, 1994, s.29.

¹²⁰ KÜÇÜKKARACA, Nilgün, “Farklılık ve Kültürel Yetkinliği Olan Sosyal Hizmet Uygulaması”, **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004, s.104.

¹²¹ GÜL, Songül Sallan ve GÜL, Hüseyin, “Türkiye’de Kamusal Yoksulluk Hizmetleri Yönetimi: SYDTF Vakıfları Örneği”, **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004, s.208.

¹²² ABAY, Ali Rıza, “Türkiye’de Kamusal Sosyal Hizmet Algısı ve Uygulaması Üzerine Bir Alan Araştırması(Sakarya Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çalışanları Örneği), **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004, s.126.

¹²³ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s.127.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuştur. Kanunun amacı;

- Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne suretle olursa olsun Türkiye’de kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek,
- Sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak,
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir.¹²⁴

SYDTF’nin gelirleri; kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10’a kadar aktarılabacak miktarlardan, gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2.8’ inden, trafik para cezalarının %50’sinden, RTÜK gelirlerinin %15’inden, bütçeye konulacak olan ödeneklerden, her nevi bağış ve yardımlardan ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Fonda toplanan kaynak, Fon kurulunda alınan kararlar doğrultusunda ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü eliyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına aktarılmakta ve yardımlar Vakıflar tarafından vatandaşlara ulaştırılmaktadır.¹²⁵

Tablo 6: SYDTF’ nin Yıllar İtibariyle Gelir ve Giderleri

Yıllar	Gelirler (TL)	Giderler (TL)
2003	826.583.000	651.990.000
2004	1.260.574.000	1.347.846.000
2005	1.357.521.871	1.304.664.099
2006	1.379.511.063	1.389.547.995
2007	1.597.593.985	1.413.757.199
2008	2.037.888.054	1.797.079.768

Kaynak: T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, <http://www.sydg.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/> (10.04.2011)

¹²⁴ SYDGM, <http://www.sydg.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/> (10.04.2011)

¹²⁵ SYDGM, <http://www.sydg.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/> (10.04.2011)

2.3.1.1 Sağlık Destek Programları

Sosyal güvencesi olmayan ve yeşil kart almaya hak kazanamayan vatandaşların ödeme güçlerini aşan sağlık giderlerini ve özürlü vatandaşların protez, işitme cihazı, sakat arabası, araç-gereç ihtiyaçlarını karşılanmasını içeren yardımlardan oluşmaktadır.¹²⁶ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından Kurul kararıyla 31.01.2005 tarihinde 1262 sayılı “Sağlık Destek Yardımları Programı Uygulama Esasları”na dair bir genelge yayınlanarak, uygulanacak olan sağlık destek programlarının genel çerçevesi belirlenmiştir.

Programların amacı; Genel Sağlık Sigortasına veya Yeşil Kart uygulaması dışında farklı bir uygulamaya geçilinceye kadar 3816 sayılı Kanun kapsamı dışında kalan, sosyal güvenceden yoksun olmalarına karşın Yeşil Kart alamayacak durumda olanların ödeme güçlerini aşan, özel kanunlarla ücretsiz tedavileri sağlananların karşılanmayan sağlık giderleri ile ülkemizde bulunan yabancıların tedavi giderlerinin karşılanmasıdır. Bu kapsamda başvuruların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılması kararlaştırılmıştır.

Tablo 7: Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler (Milyon TL)

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
40,35	51,36	23,63	5,45	6,41	5,23	3,33

Kaynak: SYDGM, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/240>

2.3.1.2 Eğitim Destek Programları

Her öğretim yılının başlangıcında dar gelirli ve yoksul ailelerin çocuklarına eğitim yardımları yapılmakta, önlük, çanta, kırtasiye gibi okul ihtiyaçlarının karşılanması için SDYTF'dan Vakıflara yörenin nüfusu, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi dikkate alınarak kaynak aktarımı yapılmaktadır.¹²⁷

Bu amaçla, 2003-2004 eğitim-öğretim dönemi başında 10.227.000 YTL; 2004-2005 döneminde 30 milyon TL kaynak aktarılmış; 2005-2006 döneminde bu kaynak yaklaşık %60 oranında artırılarak 50 milyon TL'ye ulaşmış; 2006-2007 eğitim dönemi başında ise Fon'dan 50 milyon TL kaynak bu amaç için

¹²⁶ SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/240>, (16.04.2011).

¹²⁷ SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237> (16.04.2011)

kullanılmıştır.¹²⁸ 2007-2008 eğitim dönemi Eğitim Materyali Yardımları için de Fon'dan 70 milyon TL kaynak ayrılmış ve Vakıflara aktarılmıştır. 2008 yılı Haziran ayından itibaren Eğitim Materyali yardımları her eğitim ve öğretim döneminin başında olmak üzere iki kez yapılmaya başlanmıştır. 2008 yılında bu kapsamda Fondan 94,9 Milyon TL; 2009 Eylül ayı itibariyle ise 114,4 Milyon TL kaynak aktarılmıştır.¹²⁹

Tablo 8: Eğitim Materyali Yardımları

Yılı	Aktarılan Kaynak (TL)	Yararlanıcı Sayısı(Tahmini)
2003	10.227.000	85.907
2004	30.000.000	1.497.238
2005	50.000.000	1.697.266
2006	50.000.000	2.000.000
2007	70.000.000	2.000.000
2008	94.900.000	2.000.000
2009	183.740.000	2.000.000

Kaynak: SYDGM “Eğitim Materyali Yardımları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237>, (16.04.2011)

1997 yılında başlatılan 8 yıllık temel eğitim kapsamında uygulanmaya başlanan ve okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmesini içeren taşınmalı eğitim, 2003-2004 öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan karşılanmak üzere il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.¹³⁰

¹²⁸ SYDGM “Eğitim Materyali Yardımları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237>, (16.04.2011)

¹²⁹ SYDGM “Eğitim Materyali Yardımları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237>, (16.04.2011)

¹³⁰ SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237> (16.04.2011)

Tablo 9: Taşımalı Eğitim Yardımları

Dönem	Aktarılan Kaynak (TL)	Yararlanıcı (Kümülatif) Sayısı
2003	28.470.000	569.064
2004	99.077.000	573.924
2005	107.806.730	574.000
2006	152.000.000	601.760
2007	160.000.000	602.044
2008	167.000.000	692.000
2009	180.000.000	692.000

Kaynak: SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237> (16.04.2011)

Başbakanlık Bursu olarak da bilinen ve 1989 yılından bu yana Fonun yürüttüğü yüksek öğrenim öğrencilerine yönelik burs programı 2003-2004 öğretim yılından itibaren Kredi Yurtlar Kurumu'na (KYK) devredilmiş olup, Fon'dan önceki yıllarda burs almaya hak kazanan başarılı öğrencilerin burs ödemelerine devam edilmektedir.¹³¹

Tablo 10: Yüksek Öğrenim Bursu Yardımları

Dönem	Aktarılan Kaynak (TL)	Öğrenci Sayısı
2003	113.879.000	213.898
2004	126.803.000	147.867
2005	92.750.245	94.182
2006	58.076.907	45.807
2007	11.629.742	12.693
2008	6.140.260	4.413
2009	3.010.000	1.892

Kaynak: SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237> (16.04.2011)

¹³¹ SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237> (16.04.2011)

Ayrıca, SYDGM tarafından örgün eğitime devam eden, özel eğitime gereksinim duyan ve ilk ve ortaöğretimde okuyan özürlü öğrencilerin ücretsiz olarak taşınıp, eğitimlerinin sağlanması amacıyla Özürlüler Dairesi ve Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak yürütülen taşıma projesi kapsamında özürlü öğrencilere kaynak aktarılmaktadır.

2.3.1.3 Aile Destek Yardımları

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla SYDGM tarafından gıda, kömür yardımlarını içeren yakacak ve oturulmayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıklı evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım ve onarımı için ayni ve nakdi olarak yardımlar yapılmaktadır. Ailelere yapılan bu yardımlar dışında, bir defaya mahsus olmak üzere verilen nakdi yardımlar ve muhtelif diğer sosyal destekler de bulunmaktadır.¹³²

Tablo 11: Aile Destek Yardımları (2007-2009)

Aile Yardımları	2007		2008		2009	
	Kişi/Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak(TL)	Kişi/Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak (TL)	Kişi/Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak(TL)
Gıda Yardımı		140.000.000	2.106.166	218.447.440	2.063.363	378.973.254,08
Yakacak Yardımı(Kömür-Nakliye)		5.872.400	2.347.728	6.615.750	2.256.265	9.126.000,00
Barınma Yardımı	642	2.503.950	27.501	40.095.703	20.183	50.001.966,75
Toplam	642	148.376.350	4.481.695	265.158.893	4.339.811	48.081.220,83

Kaynak: SYDGM, Strateji Geliştirme Müdürlüğü Mali Hizmetler Birimi, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2010(a), s.107.

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanması için, SYDTF'dan SYD Vakıflarına kaynak gönderilmektedir. 2008 yılı Haziran ayından itibaren gıda yardımları üçer aylık periyotlarla yılda 4 kez yapılmaya başlanmıştır. Periyodik Gıda Yardımları ve Diğer

¹³² SYDGM, "Sosyal Yardım Programları", <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/236>, (19.04.2011)

Gıda Yardımları kapsamında 2009 yılında toplam 378.953.254,08 TL kaynak Fondan SYD Vakıflarına aktarılmıştır.¹³³(Tablo 11.)

2003 yılından itibaren, Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömür, SYD Vakıflarınca belirlenen ihtiyaç sahibi ailelere en az 500 Kg olmak üzere ve standartlara uygun torbalanarak evlere teslim edilmek suretiyle bedelsiz olarak ulaştırılmaktadır. Kömürün illere kadar ulaştırılması Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından sağlanmakta, dağıtımı ise Valiliklerin sorumluluğunda Vakıflar tarafından gerçekleştirilmektedir.¹³⁴ Kömürün muhtaç durumda olan vatandaşlara dağıtım sürecinde nakliye ve hamaliye giderleri olarak 2009 yılında SYD Vakıflarına Fondan 9.126.000 TL kaynak aktarılmıştır.(Tablo 11.)

Barınma yardımları için Fon'dan SYD Vakıflarına 2009 yılında 20.183 kişi için toplam 50.001.966,75 TL kaynak aktarılmıştır.(Tablo 11.)

Tablo 12: Aile Destek Yardımlarının Bölgesel Dağılımı (2009)

Bölgeler	Aktarılan Kaynak (TL)
Marmara	82.834.322,47
Ege	47.173.060,09
Akdeniz	41.134.730,00
İç Anadolu	58.734.665,30
Karadeniz	55.398.763,47
Doğu Anadolu	61.321.160,50
G. Doğu Anadolu	91.484.519,00
Toplam	438.081.220,83

Kaynak: SYDGM, Strateji Geliştirme Müdürlüğü Mali Hizmetler Birimi, a.g.e, 2010, s.107.

¹³³ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.105.

¹³⁴ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.106.

2.3.1.4 Sosyal ve Özel Amaçlı Yardımlar

Aşevleri aracılığıyla, işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, ihtiyaç sahibi vatandaşlara günlük sıcak yemek verilmektedir. Dul, yaşlı, hasta, özürlü ve kimsesiz olup, muhtaç durumda bulunan kişilere hizmet veren ve fondan kaynak aktarılmak suretiyle SYD Vakıflarınca işletilen 53 aşevi bulunmaktadır. Aşevleri dışında deprem, sel, yangın vb. doğal afetler sonucunda mağdur olan vatandaşların zararlarının karşılanması amacıyla yardımlarda bulunmaktadır. Doğal afetlerden kaynaklanan zararlar öncelikle Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ile Başbakanlık Acil Destek Fonu tarafından karşılanmaktadır. Doğal afet kapsamında değerlendirilmeyen yangın, su baskını vb. gibi münferit olaylar nedeniyle vatandaşların zarar gördüğü durumlarda ise SYDTF, vatandaşlara destek vermektedir. Bununla birlikte, terör nedeniyle mağdur olan vatandaşlara mağduriyetlerinin giderilmesi için yardımda bulunmaktadır.¹³⁵

Tablo 13: Sosyal ve Özel Amaçlı Yardımlar (2009)

Sosyal ve Özel Amaçlı Yardımlar	Kişi/Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak(TL)
Doğal Afet Destekleri	264	4.060.057,00
Terör Zararı Yardımları	22	55.000,00
Aşevi İşletme Giderleri	31.615	8.653.495,00
S.G.K Prim Borcu Yardımları	12	97.108,00
Diğer	57.273	23.694.125,00
Toplam	89.186	36.559.785,00

Kaynak: SYDGM, Strateji Geliştirme Müdürlüğü Mali Hizmetler Birimi, a.g.e, 2010(a) s.110.

¹³⁵ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.108-110.

2.3.1.5 Şartlı Nakit Transferi Programı (ŞNT)

Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin bir bileşeni olan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), Türkiye'de yoksulluk nedeniyle eğitim ve sağlık alanında sunulan hizmetlerden faydalanamayan muhtaç durumdaki ailelerin nakit transferleri yoluyla bu hizmetlere ulaşabilmesini hedeflemektedir. 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında, yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ya da okuldan almak zorunda kalan, okul öncesi çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramayan ve doğumlarını bir sağlık kuruluşunda gerçekleştiremeyen yoksul durumdaki aileleri hedefleyen ŞNT, “nakdi bir sosyal yardım programı” olarak nitelendirilmektedir. ŞNT programı 2003 yılında 6 ilde pilot olarak uygulanmaya başlanmış, 2004 yılı başından itibaren kademeli olarak yurt genelinde yaygınlaştırılmıştır. SRAP'ın 31 Mart 2007 tarihinde sonlandırılmasıyla, ŞNT kapsamındaki bütün uygulamalar SYDGM bünyesinde uygulanmaya devam edilmektedir.¹³⁶ Ayrıca ŞNT programı ile, 2008 yılında gebelik yardımları, doğumun bir sağlık kuruluşunda yapılması kaydıyla bir kereye mahsus 60 TL, düzenli muayenelerin yapılması halinde doğumdan önce aylık 20 TL ve doğumdan sonra iki kereye mahsus 20 TL şeklinde verilmektedir.¹³⁷

2.3.1.6 Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi

SYDGM adına DPT tarafından Bilgi Toplumu Stratejisi Kapsamında Yüksek Planlama Kurulunca kabul edilerek Resmi Gazetede yayımlanan 2006-2010 dönemi Eylem Planında “Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri” adıyla bir eylem öngörülmüştür. Proje ile, devlet tarafından verilen tüm sosyal yardımların tek bir çatı altında toplanması, çeşitli sosyal yardım başvurularının elektronik kanallardan yapılabilmesi, sosyal yardım bilgilerinin bütüncül bir şekilde yönetilmesi ile sosyal yardım kanallarının etkinleşmesi ve daha adil bir kaynak dağılımının sağlanması, oluşturulacak olan karar destek sistemi ile sosyal güvenlik politikalarının desteklenmesi amaçlanmaktadır.¹³⁸

¹³⁶ SYDGM, Strateji Geliştirme Müdürlüğü Mali Hizmetler Birimi, **2010 Yılı Performans Programı**, Ankara, 2010(b), s.120.

¹³⁷ DPT ve BM Mukim Koordinatörlüğü, **Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010**, s.42.

¹³⁸ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.63,113.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurulu (TÜBİTAK) ile SYDGM arasında projenin birlikte yürütülebilmesi için bir protokol imzalanmış, projenin hayata geçmesi ile birlikte; sosyal yardım veren kurumlar arasında eşgüdüm sağlanması, ülkemizin “Yoksulluk (Sosyal Yardım) Haritası”nın çıkarılması, sosyal yardım hizmetlerinin sunumunda hane yaklaşımına geçilerek ulaşılamayan yoksul kesimlere ulaşılabilmesi gibi hedeflerin başarıyla gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.¹³⁹

2.3.1.7 Özürlü İhtiyaç Yardımları

Sosyal güvenceden yoksun özürlü vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak SYDGM tarafından yürütülen bir sosyal yardım programıdır.¹⁴⁰ Özürlülere yönelik olarak, program kapsamında motorlu özürlü araçları, akülü özürlü araçları, tekerlekli sandalye, MYO elektronik protez, protezler, işitme cihazları, konuşma cihazları, görme özürlülere bilgisayar, teleskopik gözlük ve diğer özel araç ve gereçlerin ihtiyaç sahiplerine temini sağlanmaktadır.¹⁴¹

2.3.1.8 İstihdam Amaçlı Eğitim Projeleri

Yoksul kadınlara ve işsiz gençlere, düzenlenecek kısa süreli kurslarla çeşitli teknik ve sosyal beceriler kazandırılması ve bu kişilerin daha nitelikli işler bulmalarının sağlanabilmesi amacıyla 2008 yılı sonundan itibaren İŞKUR’un görev alanındaki projeler İŞKUR işbirliğinde yürütülmesi konusunda SYD Vakıfları yönlendirilmektedir.¹⁴²

2.3.1.9 Gelir Getirici Projeler

Sosyo-ekonomik yoksunluk içerisinde bulunan vatandaşların toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma entegre olmaları ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun sürdürülebilir faaliyetlere yönelik SYDGM tarafından gelir getirici proje destekleri sağlanmaktadır. Gelir getirici projelerin

¹³⁹ SYDGM, a.g.e, 2010(a) s.63,115.

¹⁴⁰ SYDGM, **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2007, s.33.

¹⁴¹ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.116.

¹⁴² SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.28.

amacı, yoksul birey ya da hanelerin kendi geçimlerini sağlayacak işleri kurmaları, gelir elde etmeleri ve başlattıkları çalışmaları uzun süre devam ettirebilmeleridir. Uygulanacak projelerin teknik ve ekonomik olarak yerel koşullara uygunluğunun yanında üretilen ürün veya hizmetin yöresel satış ve pazarlama olanaklarının da var olması gerekmektedir. SYDGM tarafından, bitkisel-hayvansal üretim, tarımsal ürün işleme, kuaförlük, terzilik, lokantacılık, tornacılık, doğal gaz-sıhhi tesisatçılık gibi konulardaki projelere destek verilmektedir.¹⁴³

2.3.1.10 Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP)

SYDGM tarafından 2003 yılında başlatılan proje ile, kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelerin en uygun organizasyonla üretime katılmaları, üretilen tarımsal ürünleri yerinde değerlendirmeleri ve pazarlamaları, gelir seviyelerini yükseltmeleri ve üretimde sürekliliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Söz konusu proje kapsamında, tarımsal üretim yapabilmek için yeterli kaynağa sahip olmayan ve süt sığırcılığı, koyunculuk ve seracılık yaparak gelir elde etmek isteyen vatandaşların bir kooperatif bünyesinde birleşmeleri sağlanarak destek verilmektedir. Projeden yararlanacak vatandaşlar ilgili SYD Vakfı tarafından belirlenmekte, kooperatif şeklinde koordine edilmesi ise İl Tarım Teşkilatı tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁴⁴

2.3.1.11 Periyodik Yardımlar

SYGDM tarafından ihtiyaç sahibi vatandaşların ikamet yerlerinde temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması ve cari harcamaları için Vakıflara gönderilen periyodik yardımlar, il ve ilçe nüfusu TÜİK tarafından belirlenen sosyo-ekonomik gelişme endeksi esas alınarak hesaplanmakta ve SYD Vakıflarına aylık olarak aktarılmaktadır. Vakıflar, periyodik olarak aldıkları bu paylar ile ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşların gıda, giyim, yakacak, barınma, sağlık, eğitim vb. acil ve güncel zaruri ihtiyaçlarını karşılamaktadır.¹⁴⁵

¹⁴³ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.27.

¹⁴⁴ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.26.

¹⁴⁵ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s. 30.

2.3.1.12 Yerel Girişimler

Yoksul vatandaşları ekonomik olarak aktif bireyler haline getirmeyi, onların istihdam edilebilirlik becerilerini artırmayı, dezavantajlı vatandaşlara sunulan sosyal hizmetlerin kalitesinin ve çeşitliliğinin artırılmasını amaçlayan Yerel Girişimler programı kapsamında “Yoksulluk İçin Küçük Ölçekli Gelir Getirici Projeler”, “Yoksul ve İşsiz Gençler ile Kadınlar İçin İstihdama Yönelik Beceri Kazandırma Eğitimleri”, “Kamu Yararına Geçici İstihdam Olanakları”, “Sosyal Altyapı ve Hizmet Projeleri” ve “Toplum Kalkınması Projeleri” ile Türkiye’nin en yoksul %36’lık kesiminin gelir elde etme ve istihdam artırmaya yönelik faaliyetleri desteklenmektedir. Bu kapsamda yerelin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli projelerin hazırlanması ve başarıyla uygulanabilmesi için merkez teşkilatının yerel temsilcileri, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içerisinde yürütülmesi gerekmektedir.¹⁴⁶

2.3.2 Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 27 Mayıs 1983 tarihinde yayınlanan “2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu” ile kurulmuştur. Kurum yetkisini devletin sosyal ve ekonomik yönden dezavantajlı kimselere yönelik görevini tanımlayan Anayasanın 61. maddesinden ve 2828 sayılı Kuruluş Kanunundan almaktadır. Sosyal devlet olmanın temel sorumluluklarını yerine getirmekte vazgeçilmez bir öneme sahip olan SHÇEK Genel Müdürlüğü korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, genç, kadın, özürlü ve yaşlılarımıza 24 saat sürekli koruma ve bakım hizmetini yatılı ve gündüzlü olarak vermektedir. Toplum merkezleri, aile, gençlik ve yaşlı danışma merkezleri, evlat edindirme, koruyucu aile, sosyal yardım uygulamaları, sokakta yaşayan ve çalışan çocuklara yönelik hizmetleri ile tüm alanlarda gönüllü katkı ve katılımların organizasyonu gibi koruyucu, önleyici ve eğitici çalışmaların yanında uluslar arası sosyal hizmet faaliyetlerini de yürütmekle görevlidir.¹⁴⁷

¹⁴⁶ SYDGM, a.g.e, 2007. s.39,40.

¹⁴⁷ SHÇEK, 2009 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2010, s.1.

SHÇEK'in sosyal hizmetler ve yoksullukla ilgili görevler şunlardır¹⁴⁸;

- Çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi için aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek, korumaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, özürlü ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı ve yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek,
- Yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak amacıyla gerekli hizmet ve programları geliştirmek ve uygulamak,
- Toplumun örf, adet ve inançlarına göre yapacağı yardım ve bağışlara ilişkin programlar geliştirmek ve yürütülmesini sağlamak, bu amaçla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği yapmak, yardımda bulunmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlara yol göstermek,
- Sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili alanlarda araştırma, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak, uluslararası düzeyde sosyal hizmet uygulamalarını izlemek, değerlendirmek ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak,
- Toplumun değişen ihtiyaçlarına göre özürlüler ve diğer sosyal hizmet alanlarında Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek, bunun için uygun gördüğü sosyal hizmet kuruluşlarını genel esaslar çerçevesinde kurmak ve işletmek,
- Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü maddi, manevi ve sosyal destek sağlamak ve bu amaçla gerekli planları yaparak eğitim faaliyetlerinde bulunmak,
- Doğal afetler nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunların çözümüne yönelik sosyal hizmetleri önceden planlamak, afetzedelerin acil ihtiyaçlarını karşılamaya ve afet sonrası sorunlarını çözmeye yönelik geçici veya sürekli hizmetleri yerine getirmek, afetle bağlantılı göçler ve göçmenlerle ilgili her türlü sosyal hizmeti gerçekleştirmek.

¹⁴⁸ SHÇEK, a.g.e,2010, s.2.

SHÇEK, ayrıca, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin olarak koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, bakım ve barınma konularında alınacak tedbirlerin yürütülmesi görevinin yerine getirilmesi amacıyla, 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile bu görevlerin yerine getirilmesini üstlenmiştir.¹⁴⁹ Bu bağlamda, yetişme ve gelişme çağındaki çocukların ve genç kuşakların, bireysel yeteneklerine ve toplumun hedef ve ihtiyaçlarına uygun olarak gelişip yetişmelerinin sağlanması sosyal hizmetler anlayışının temelinde yer almaktadır. Kimsesiz veya terk edilmiş çocukların fuhuş, dilencilik, alkollü içki veya uyuşturucu madde kullanımı gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı korunması sosyal hizmet kapsamında değerlendirilmektedir. Gençlere yönelik sosyal hizmetler ise gençlerin eğitim, sağlık, istihdam gibi gereksinimlerinin karşılanması, serbest zamanlarının değerlendirilmesi, psikososyal sorunlarının giderilmesi ve sosyal uyumlarının geliştirilmesine yardımcı olunması gibi hizmetlerden oluşmaktadır.¹⁵⁰

Bu hizmetler farklı amaçlar doğrultusunda ve farklı programlar çerçevesinde çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Örgün ve yaygın eğitim açısından Milli Eğitim Bakanlığı, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri bakımından Sağlık Bakanlığı, serbest zamanları değerlendirme ve spor açısından Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, işe yerleştirmeye ilgili olarak İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, korunmaya muhtaç gençlerin bakımı ve yetiştirilmesi ve gençlerin bireysel ve sosyal sorunlarının çözümünde yardımcı olunarak onlara rehberlik edilmesi, sosyal uyum ve gelişimlerinin sağlanmasında yardımcı olunması açısından Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü gibi kurum ve kuruluşlar, bu hizmetlerin gerçekleştirilmesi aşamasında yardımcı ve yükümlü bulunmaktadır.¹⁵¹

Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlere duyulan ihtiyaçlar nüfusun yaş bileşimine göre değişmektedir. Kurumsal sosyal güvenlik kapsamında olmayan yaşlı nüfusunun

¹⁴⁹ SHÇEK, a.g.e,2010, s.2.

¹⁵⁰ ÖZBEK, Nadir, a.g.e, s.200.

¹⁵¹ ÖZBEK, Nadir, a.g.e, s.205.

artması, bu yöndeki sosyal hizmetlerin önemini artıracaktır. Sosyal hizmet uygulamaları yatağa bağımlı veya özel bakıma ihtiyaç duyan yaşlılar için huzurevleri ve özel bakım hizmeti veren merkezler açılmasını öngörmektedir. Bu merkezlerin amacı, yaşlıların çevre ilişkilerini güçlendirmek, yaşlılarıyla birlikte olmalarını ve çeşitli sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılabilmelerinin sağlanmasıdır.¹⁵² 2011 yılı itibariye SHÇEK’e bağlı 100 adet huzurevi bulunmaktadır, bunların toplam kapasitesi ise 9617’dir. Bunun dışında dernek ve vakıflara, azınlıklara ait ve özel huzurevlerinin toplam sayısı 158, bunların kapasiteleri de 9144’tür. Diğer bakanlıklara ve belediyelere ait kapasiteleri 4481 olan toplam 27 adet huzurevi bulunmaktadır.¹⁵³

2.3.2.1 Toplum Merkezleri

Toplum Merkezleri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü’nün 1992 yılında hazırladığı “Toplum Merkezi Projesi” kapsamında geliştirilen kurumlardır. 1993 yılında hayata geçirilen toplum merkezlerinin yasal dayanağını, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 9. maddesinin değişik (J) bendi ile 15’inci maddesi hükümlerine dayanılarak düzenlenen “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na Bağlı Toplum Merkezleri Yönetmeliği” oluşturmaktadır. Yine aynı yönetmelikte yer alan tanıma göre toplum merkezleri; hızlı toplumsal değişme, kentleşme ve göçün yarattığı sorunlar doğrultusunda, bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun sorunlarla baş edebilmeleri ve bireylerin katılımcı üretken ve kendine yeterli hale gelmesi amacıyla; koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici işlevlerini, bir arada ve en kolay ulaşılabilir biçimde kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve gönüllüler ile işbirliği ve eşgüdüm içinde sunmakla görevli oldukları şeklinde tanımlanmaktadır.

Toplum merkezleri; yoğun göç alan bölgelerde, gecekondü bölgelerinde, kalkınmada öncelikli bölgelerde ve gereksinim duyulan diğer bölgelerde hizmet vermektedir. Bu bölgelerde, bölge halkının sorun ve gereksinimleri, bölgenin demografik, sosyal, kültürel, ekonomik yapısı ve sorun çözümünde kullanılacak

¹⁵² ÖZBEK, a.g.e, s.205.

¹⁵³ SHÇEK, <http://www.shcek.gov.tr/yasli-bakim-hizmetleri.aspx> (12.02.2011)

kaynakları belirlemek amacıyla toplum incelemesi yapılmakta, belirlenen sorunların çözümüne yönelik hizmetler ile birlikte rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmekte, eğitimi destekleme çalışmaları yapılmakta, yetişkinlerin bilgi, bilinç ve beceri düzeylerini geliştirmeye yönelik eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca meslek edindirmek ve gelir kaynakları yaratmak için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Toplum merkezleri bünyesinde sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenmektedir. Kentsel bütünleşme, kentsel toplum kalkınması ve kentin kaynaklarından yararlanmayı artırıcı çalışmalar ile birlikte çevre geliştirme çalışmaları da yürütülmektedir.¹⁵⁴

Toplum merkezlerinde yürütülen bazı faaliyetler şunlardır:

- Anne Çocuk Eğitim Programı(AÇEP)
- Kadının İnsan Hakları Programı(KİHEP)
- Ana Baba Okulu
- Baba eğitimi
- Aile İçi Etkileşimi Güçlendirme Projesi
- Ortak sorunları olan bireyler arasında dayanışma ve destek oluşturma grup çalışmaları
- Çeşitli konferans, seminer, panel ve söyleşiler
- Her yaş için eğitimi destekleme programları
- Erken Çocukluk Gelişimi Destekleme Projesi
- Okul öncesi eğitim programları
- Okuma yazma kursları
- İşlevsel Yetişkin Okur Yazarlık Programı
- Okul başarısını yükseltmeye yönelik kurslar
- Kütüphane ve etüt çalışmaları
- İş ve meslek edindirmeye yönelik çalışmalar, gelir getirici etkinlikler
- Ev Kadınıni Destekleme Projesi
- Evde Çocuk Bakıcılığı Projesi
- Çeşitli mesleki kurslar
- Kermes ve sergiler

¹⁵⁴ SHÇEK'e Bağlı Toplum Merkezleri Yönetmeliği, Resmi Gazete, 11 Temmuz 2000, Sayı 24106.md.5,7.

- Çevre geliştirme çalışmaları
- Ev ortamının iyileştirilmesine yönelik programlar
- Çevre duyarlılığının geliştirilmesi çalışmaları ve çevrenin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar
- Sosyal kültürel ve sportif etkinlikler
- Her yaş için eğlence programları
- Tiyatro, sinema, drama, resim, müzik, şenlik, gezi programları
- Bölgesel kültürü yaşatmaya yönelik programlar
- Her yaş için sportif etkinlikler
- Koro, enstrüman kursları vb. müzik etkinlikleri
- Gösteri, özel gün kutlamaları vb. etkinlikler
- Dama, satranç, tavla vb. kurslar ve turnuvalar

2.3.2.1.1 Aile ve Çocuk Eğitim Programı (AÇEP)

Türkiye'nin yoksul kırsal ve kentsel yerleşim yerlerindeki çocuklar, sağlık, beslenme ve gelişme alanlarında ciddi sorunlarla karşı karşıya gelmektedirler.¹⁵⁵ Türkiye, AB ve diğer aday ülkeler arasında bebek ölüm oranları(BÖÖ) en yüksek olan ülkedir. Bu oran, AB ortalamasında binde 4.9 iken, Türkiye'de binde 35.3 gibi çok yüksek bir rakama ulaşmaktadır.¹⁵⁶ Ayrıca beş yaş altı ölüm oranları(BYAÖÖ) ile anne ölüm oranları(AÖÖ) da AB ortalamasına göre oldukça yüksek oranlarda seyretmektedir. Her gün 133 çocuk ve 2 anne önlenebilmesi mümkün olan nedenlerden dolayı hayatlarını kaybetmektedir. Kırsal alanlardaki kadınların yaklaşık olarak yüzde ellisi doğum öncesi bakım almamakta, çok sayıda çocuk aşı ile önlenebilmesi mümkün olan ölümcül hastalıklara maruz kalmaktadır. Kız çocuklarının okula gitmemeleri ise halen oldukça yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur.¹⁵⁷

Tüm bu sorunlar bağlamında AÇEP; çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimlerinin desteklenmesi, sıfır ile altı yaş arasında çocukları olan üç milyon ailenin çocuk gelişimi ve eğitimi konusundaki bilgilerinin artırılması, en fazla

¹⁵⁵ UNICEF Türkiye, Arşiv, http://www.unicef.org/turkey/pr/_fc3.html (22.03.2011)

¹⁵⁶ TİSK, **Avrupa Birliği'ne Aday Ülkeler Kıyaslama Raporu**, Yayın no: 220, Nisan 2002, s.16.

¹⁵⁷ UNICEF Türkiye, http://www.unicef.org/turkey/pr/_fc3.html (22.03.11)

risk altında olan 400.000 ailenin desteklenip güçlendirilerek çocuk bakımı uygulamalarının geliştirilmesi, çocuk bakımı hizmetlerine yönelik sektörler arası bir yaklaşımın desteklenip yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir. Yine AÇEP bu hedeflerine ulaşmak amacı ile; sektörler arası işbirliği ve ortaklıkların geliştirilmesi, çocuk bakımı alanında temel eğitimin verilebilmesi için mevcut hizmet ve etkinliklerden yararlanılması, yalnızca annelerin değil genel olarak ailelerin ve çocuklara bakan kişilerin de hedef alınması yönünde çalışmalarını sürdürmekte, ayrıca annelere olduğu kadar babalara da gelişim içinde etkili çocuk bakımı deneyimi uygulamalarına destek vermektedir. Türk çocuklarının yaşamlarını büyüme, psiko-sosyal ve zihinsel gelişimlerini iyileştirme konularında BÖO ve BYAÖO nında, çocuk istismarı ve ihmali gibi durumlarda, yetersiz beslenme oranlarında azalma ve kadın ve çocuk sağlığında ilerleme sağlanması, daha fazla çocuğun doğumda nüfus kaydının yapılması, çocuklara yönelik okul öncesi eğitimin, okul devamlılığının ve başarısının sağlanması gibi konularda da ilerleme kaydetmekte ve çalışmalarını yürütmektedir.¹⁵⁸

2.3.3 Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü

8 Haziran 1984 tarihinde 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurumsal bir yapı olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olup, söz konusu kanundan aldığı yetki ile Sosyal Hizmet ve Yardımlar alanında da faaliyetlerde bulunmaktadır.¹⁵⁹

5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile Genel Müdürlüğe gerekli yerlerde aşevi açmak ve işletmek görevi verilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Aşevleri, yoksullara yiyecek dağıtmak üzere kurulmuş olan hayır evleridir. Sosyal güvencesi bulunmayan veya geliri net asgari ücret miktarından fazla olmayanlar aşevlerinden yararlanabilmektedirler. 1.7.1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun gereğince aylık alanlar da aşevi hizmetinden yararlanabilmektedirler. 2011 yılında kuru gıda dağıtılacak kişi sayısı 80.322, aile

¹⁵⁸ http://www.unicef.org/turkey/pr_fc3.html (22.03.11)

¹⁵⁹ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s.131.

sayısı ise 19.939'dur.¹⁶⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğünce, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla 27.09.2008 tarihli ve 27010 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Vakıflar Yönetmeliği hükümleri gereğince; annesi ve babası olmayan muhtaç çocuklar ile %40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara, herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayanlara, herhangi bir gelir veya aylığı bulunmayanlar ile mahkeme kararı veya kanunla bakım altına alınmamışlara ve gelir getirici taşınır ve taşınmaz malı mevcut olmayan veya olup da bunlardan elde edeceği aylık ortalama geliri yönetmelikle belirtilen muhtaç aylığı miktarını geçmeyenlere muhtaç aylığı bağlanmaktadır.¹⁶¹ Ayrıca, Vakıflar Genel Müdürlüğünce vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla ailelerinin maddi durumu yeterli olmayan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İlk Öğretim ve Orta Öğretim okullarında öğrenim gören öğrencilere burs verilmektedir.¹⁶²

2.4 Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı

25 Mart 1997 tarih ve 571 sayılı Özürölüler İdaresi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Özürölüler İdaresi, Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Özürölüler İdaresi doğrudan parasal transfer yapmamakla birlikte, verdiği "özürölü kimlik kartı" ile özürölü vatandaşlara yardım yapılmasını sağlamaktadır. Bu karta sahip olan vatandaşlarımıza 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun gereğince Emekli Sandığı vasıtasıyla 3 aylık maaş ödenmektedir.¹⁶³ 2002 yılı itibari ile 2022 sayılı Kanundan yararlanarak maaş alan kişilerin sayısı 262.378, Ocak 2001 tarihi itibari ile de 519.093 kişidir. Maaştan yararlanan özürölü birey sayısının yıllar itibari ile artış gösterdiği görülmektedir. Söz konusu Kanun kapsamında maaş alabilecek kişiler için; bakıma muhtaç yaşlı aylığı için 65 yaş ve üzeri ve %70 üzeri özürölü vatandaşlar, özürölü aylığı için %40 ile %69 arası özürlü olan vatandaşlar, bakıma muhtaç özürölü aylığı için %70 ve üzeri özürlü

¹⁶⁰ T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/001_Imaretler/imaretler.cfm, (13.04.2011)

¹⁶¹ T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/002_Muhtac_Ayligi/muhtac_ayligi.cfm, (13.04.2011)

¹⁶² T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/005_vgmBurs/vgmburs.cfm, (13.04.2011)

¹⁶³ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s.132.

olanlar ve özürlü yakını aylığı için 18 yaş altında olan %40 oranında özrü bulunanların yakını olmak şartları aranmaktadır.¹⁶⁴

2.4.1 Yerel Yönetimler

İçişleri Bakanlığı tarafından 2004/148 sayılı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar konulu genelge ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin önemli düzenlemelere yer verilmiştir. Bununla birlikte, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde sosyal hizmet ve yardım hizmetlerini yapmak veya yaptırmak belediyelerin görevleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca, 5216 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 1.fıkrasının (v) bendiyle Büyükşehir belediyelerine “sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak” görev, yetki ve sorumlulukları verilmiştir. Aynı kanunun 2. fıkrasının (d) bendiyle de Büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediyelerine, birinci fıkrada belirtilen hizmetlerden “...yaşlılar, özürllüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak...” görev ve yetkileri verilmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun belediyelerin görevleri ile ilgili 14. maddesinde ise hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırasının belediyelerin mali durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirleneceği, belediye hizmetlerinin sunumunda özürllü, yaşlı, düşkün ve dar gelirliilerin durumuna uygun yöntemler uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Söz konusu Kanun'un 60. maddesinin (i) fıkrasında “dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar” belediye bütçesinden yapılacak giderler arasında sayılmıştır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ T.C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, http://www.ozida.gov.tr/?menu=haber&sayfa=sayilarla_istatistik, (13.04.2011)

¹⁶⁵ HAZMAN, Gülsüm, “Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 467, Haziran 2010, s.147.

2.4.2 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın asli görevi çalışma hayatını düzenlemek, çalışma barışını sağlamak, iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliğini geliştiren tedbirler almak, toplumun tüm kesimlerinin sosyal güvenliğini sağlayacak ve yeni istihdam fırsatları yaratacak şartları geliştirmektir. Kentsel yoksulluğun önlenmesinde de Bakanlık birimlerinin görevleri bulunmaktadır. Kişilerin sağlık, sosyal güvenlik haklarını sağlayarak, etkin, adil, kolay erişilebilir ve mali açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda bir sosyal güvenlik sisteminin gerçekleştirilmesi Sosyal Güvenlik Kurumu'nun görevidir. Bu kurum SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur Genel Müdürlüklerini tek çatı altında toplamıştır. İstihdam politikalarının oluşturulması, tam istihdamı sağlamaya yönelik önlemleri alarak iş ve işçi arayanların buluşturulması İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR) tarafından yürütülmektedir. İŞKUR, işsizlerin iş bulmasına yönelik olarak meslek edindirme kursları düzenlemekte, insangücü planlamaları yaparak uzun vadeli istihdam politikaları oluşturmaktadır.¹⁶⁶ Ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri gereğince sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır.¹⁶⁷ Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde “Çocuk İşçiliği Birimi” kurularak, okula gitme çağında olan çocukların çalıştırılmasının engellenmesi hedeflenmektedir ve bununla beraber ayakkabıcılık, oto tamir ve bakım meslek dallarında 15 yaş altındaki çalışan çocukların işten çekilmeleri ve temel eğitime yönlendirilmesi ve 15-18 yaş arasındaki çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla “Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Projesi” yürütülmektedir ve proje kapsamında işyeri izleme ve sosyal destek sistemi kurulmuştur.¹⁶⁸

2.4.3 Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı, yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunulması amacıyla, herhangi bir sağlık güvencesi olmayan yoksulların sağlık hizmetlerinden

¹⁶⁶ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e, s.43.

¹⁶⁷ COŞKUN ve TİRELİ, a.g.e, s.133.

¹⁶⁸ TAŞPINAR, Mehmet, “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çıraklık Eğitimi: Çalışan Çocuklar”, **SHÇEK, Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı**, Antalya, Nisan 2006, s.182.

yararlanmasını sağlamaktadır.¹⁶⁹ Bu amaçla Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan en kapsamlı uygulama Yeşil Kart uygulamasıdır.

Bunların dışında Sağlık Bakanlığı, özürlü evde bakım hizmetlerinde “bakım sigortası” sisteminin kurulmasını sağlamak ve bakıma muhtaç özürlü hizmetlerinin yürütülmesini SHÇEK ile birlikte ortak faaliyetleri çerçevesinde yürütmektedir.¹⁷⁰

“Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi” (ÇEMATEM), ilk adım istasyonundan havale edilen, uyuşturucu madde kullanan çocukların tıbbi tedavilerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren kuruluşlardır. Ankara, Antalya, Diyarbakır, İstanbul ve İzmir illerinde birer adet olmak üzere toplam 5 adet ÇEMATEM hizmet vermektedir.¹⁷¹

Yine Sağlık Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren “Tıbbi Rehabilitasyon Merkezi” de tıbbi tedavisi tamamlanmış olan çocukların tıbbi rehabilitasyonlarının gerçekleştirilmesi amacıyla hizmet vermektedir.¹⁷²

2.4.3.1 Yeşil Kart Uygulaması

Yeşil Kart sistemi 1992 yılında, hiçbir sosyal sigorta sistemine dahil olmayan ve düşük gelirli vatandaşlara sağlık hizmeti verilmesi amacıyla başlatılmıştır. 1998 yılında sokak çocuklarının da dahil edildiği yeşil kart sistemi, genel sağlık sigortası uygulamaya konuluncaya kadar bir ara evre olarak kullanılmak üzere hayata geçirilmiştir.¹⁷³

18.06.1992 tarihli ve 3816 sayılı “Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun” hükümleri gereğince hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda olmayan Türk vatandaşlarının bu giderlerinin Devlet tarafından karşılanması amaçlanmaktadır. Bu kanun kapsamında, hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan

¹⁶⁹ SARISOY, İdris ve KOÇ, Selçuk, “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010, s.337.

¹⁷⁰ SHÇEK, a.g.e., 2010, s.49.

¹⁷¹ SHÇEK, a.g.e.,2010, s.68.

¹⁷² SHÇEK, a.g.e.,2010, s.68.

¹⁷³ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e, s.85.

ve bu Kanunun öngördüğü usul ve esaslar çerçevesinde belirlenecek aylık geliri veya aile içindeki gelir payı 4857 sayılı İş Kanununa göre belirlenen asgari ücretin vergi ve sosyal sigorta primi dışındaki miktarının 1/3'ünden az olan ve Türkiye'de ikamet eden Türk vatandaşlarının;

- Türkiye'deki yataklı tedavi kurumlarında yatarak görecekları tedavi hizmetlerinin ve her türlü masraflarının, sağlık kurum ve kuruluşlarında ayakta tedavi kapsamındaki giderlerinin,
- Türkiye'deki sağlık kurum ve kuruluşlarında ayakta tedavi kapsamında görecekları muayene, tetkik, tahlil, pansuman, diş çekimi ile diş protez ve gözlük hizmetlerini ve ilaç bedellerinin,
- Doksan günün aşılması kaydıyla Yeşil Kart hamili anne ve/veya babanın yeni doğan bebeğinin Yeşil Kartı çıkarılınca kadar, acil tıbbi müdahale ve tedavi gerektiren ve annenin doğum yaptığı hastanedeki tedavi giderleri ile sevk edildikleri sağlık kurum ve kuruluşlarında uygulanan yatarak ve ayakta tedavileri ve bunların giderlerinin,
- Doksan günün aşılması kaydıyla acil tıbbi müdahale ve tedavi gerektirdiği için hastaneye yatırılan hastaların yeşil kart çıkarılınca kadar hastanede yapılan tüm masraflarının karşılanmasını kapsamaktadır.

Kanun ile, ekonomi işlerinden sorumlu Devlet Bakanının başkanlığında İçişleri, Maliye, Sağlık ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlarından oluşan “Yüksek Sağlık Koordinasyon Kurulu” kurulmuştur. Kurul'un görevleri, sağlık hizmetlerinin yıllık fert başına ortalama sağlık harcamaları miktarını tespit etmek, tespit edilecek miktara göre bütçeye konulacak ödeneği belirlemek, Kanun kapsamına giren kişilerin tedavilerini kamuya ait tedavi kurumları ile özel sağlık kuruluşları ve sosyal güvenlik kuruluşları ile işbirliği yapılarak düzenli yürütülmesini sağlamak olarak belirlenmiştir. Kanuna göre, sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişilerin talepleri illerde il idare kurulu, ilçelerde ilçe idare kurulu tarafından değerlendirilerek karara bağlanmakta ve valilik ve kaymakam tarafından hak sahibi olanlara Yeşil Kart verilmektedir.

2.4.4 Milli Eğitim Bakanlığı

Bireylerin temel beceriler edinmesi, kişisel gelişimlerinin ve sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi açısından önemli olup, temel becerilerdeki eksiklik eğitimin ileri kademelerinde ve çalışma hayatında sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.¹⁷⁴ Ayrıca eğitim durumuna göre yoksulluk oranları incelendiğinde, düşük eğitim seviyesine sahip olan ya da hiç eğitim almamış kesimlerin diğer kesimlere göre daha fazla yoksulluk riski ile karşılaştıkları görülmektedir. Tüm bu sorunların ortadan kaldırılması anlamında Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalar yürütmekte, ulusal düzeyde kişilerin eğitim olanaklarına sahip olabilmeleri için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı; metropol dışı kentlerde ihtiyaç duyulan alanlarda mesleki eğitim verilmesi için İŞKUR, Belediyeler ve İl Özel İdareleri işbirliği ile çalışmalar yürütmekte, eğitim hizmetlerine erişimde yaşanan sorunların giderilmesi için ilköğretim okullarına girişte ve eğitim süresince her türlü katkı payının kaldırılmasını sağlamaktadır. Özürlülerin eğitim hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması, eğitimde özelleşmenin yarattığı fırsat eşitliğinin önüne geçilmesini sağlamak amacıyla devlet okullarının kalitelerinin artırılması, ilköğretim okullarında ücretsiz öğle yemeği sağlanması, ekonomik sebeplerle çocukların okul sistemi dışına çıkmalarının engellenmesi için ŞNT uygulamasına devam edilmesi, eğitim yatırımlarının artırılması, kentlerde her 30.000 nüfusa bir Halk Eğitim Merkezinin kurulması gibi hizmetler de Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde gerçekleştirilmektedir.¹⁷⁵

2007 yılından itibaren başlatılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın e-okul sistemi ile eğitim dışında kalanların doğru bir şekilde tespit edilmesini sağlayacak veriler elde edilebilmektedir. Buna göre; ilköğretim çağına olup okula gitmeyen çocukların üçte ikisinin kız çocuğu olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Doğu bölgelerinde ve kırsal kesimlerde yaşayan kız çocukları en dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır.¹⁷⁶

¹⁷⁴ DPT ve BM Mukim Koordinatörlüğü, a.g.e, 2010, s.25.

¹⁷⁵ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e, s.96-105.

¹⁷⁶ DPT ve BM Mukim Koordinatörlüğü, a.g.e, 2010, s.25.

MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde sektörler arası işbirliği ile 0-18 yaş Ulusal Aile Eğitim Programı yürütülmektedir.¹⁷⁷

2.4.5 Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK)

Üniversite öğrencilerine yönelik burs ve krediler Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından sağlanmakta olup, başvuran her üniversite öğrencisine kredi sağlanmakta ve desteğe ihtiyacı olduğunu kanıtlayan öğrencilere de burs desteği verilmektedir.¹⁷⁸ 2008-2009 eğitim öğretim döneminde yüksek öğretim öğrencilerine verilen aylık burs miktarı 180 TL olup, bu tutar özürlü öğrenciler için 200 TL'dir.¹⁷⁹ Kredi sistemine ek olarak yükseköğrenimdeki gençlerin barınma ihtiyaçlarına cevap veren KYK'nın koordine ettiği 220 adet öğrenci yurdu bulunmaktadır.¹⁸⁰

2.4.6 Sivil Toplum Kuruluşları

Sosyal sorun niteliğinde olan yoksulluk sorununun çözümü, sadece merkezi idarenin değil, aynı zamanda mahalli idareler ve sosyal dayanışmanın bir parçası olan sivil toplum kuruluşlarının ortaklaşa çalışması ile mümkün olabilmektedir.¹⁸¹ Bu bağlamda çeşitli sivil toplum kuruluşları, gerek kurumlar ile işbirliği çerçevesinde gerekse kendi kendilerine yürüttükleri faaliyetler ile yoksullara giyim, yakacak, eğitim ve nakdi yardımlar şeklinde yardımlarda bulunmakta, yoksullara yönelik eğitim, gelişim programları düzenlemekte ve toplumun bilinçlenmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

2.4.7 Sosyal Destek Programı (SODES)

İstihdam, sosyal bütünleşme, kültür, sanat ve spor alanlarında göç, yoksulluk, işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen Sosyal Destek Programı (SODES), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından başlatılmış ve 2008-2012 yılları arasında bölgesel kalkınma projelerinin büyük ölçüde tamamlanması amacıyla

¹⁷⁷ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.106.

¹⁷⁸ UNDP, "Türkiye'de Gençlik", **İnsani Gelişme Raporu Türkiye 2008**, s.32.

¹⁷⁹ SYDGM, a.g.e, 2010(a), s.33.

¹⁸⁰ UNDP, a.g.e, 2008, s.32.

¹⁸¹ HAZMAN, a.g.e, s.150.

hazırlanan GAP Eylem Planının Sosyal Gelişmenin Sağlanması bileşeni altında oluşturulmuştur.¹⁸²

Valiliklerin koordinasyonunda yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan SODES projeleri, istihdam edilebilirliği artırmayı, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılmalarını sağlamayı ve kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yoluyla bölgedeki çocuk, genç ve kadınların kendilerini daha iyi ifade etmelerine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. SODES projeleri uygulandıkları bölgelerde kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği ile gerçekleştirilmektedir ve bu kapsamda yürütülen projeler, DPT tarafından belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde il düzeyinde valilikler tarafından izlenmekte, kaydedilen gelişmeler SODES Bilgi Sistemi aracılığıyla DPT'ye rapor edilmektedir.¹⁸³

2.4.8 Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)

T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP) tarafından, sürdürebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren yoksulluğu azaltma stratejileri, katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi, kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar ve bu çalışmalarda dezavantajlı grupların ve cinsiyet perspektifinin gözetilmesi yönünde yürütülen projeler kapsamında ÇATOM'lar 1992-94 yılları arasında yapılmış olan beş temel araştırmanın bulgularına dayalı olarak hazırlanan Sosyal Eylem Planı ile bu araştırmalardan biri olan "GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması" bulgularına dayalı olarak hazırlanan Eylem Planı'ndan hareketle ortaya çıkmıştır.¹⁸⁴

Genel olarak hedef kitlesi genç kız ve kadınlar olan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri, GAP bölgesinde 1995 yılından itibaren açılmaya başlanmış olup, GAP bölgesindeki toplam 9 ilde 30 ÇATOM faaliyet göstermektedir. ÇATOM'lar kentlerin çoğunlukla kırdan göç etmiş yoksul hanelerinin yaşadığı mahallelerde, ilçe merkezlerinde ve merkezi köy yerleşimlerinde kurulan, topluma dayalı ve

¹⁸² DPT, "SODES", <http://www.sodes.gov.tr/SODES.portal> (20.04.2011)

¹⁸³ DPT, "SODES", <http://www.sodes.gov.tr/SODES.portal> (20.04.2011)

¹⁸⁴ T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, <http://www.gap.gov.tr/proje-ve-faaliyetler/insani-ve-sosyal-gelisme-genel-koordinatordugu/sosyal-projeler/uygulamalar/cok-amacli-toplum-merkezleri>. (24.03.11)

katılımcılığı esas alan merkezlerdir. Bulundukları mahalleler çoğunlukla çok düşük ücret veya gelir karşılığı, marjinal alanlarda, kayıt dışı ya da mevsimlik işlerde çalışmakta olan ve hane gelirine katkıda bulundurmak amacıyla çocukların çalıştırıldığı yerler faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. ÇATOM'lar; kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümlemeleri için insiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratmayı, kadınların kamusal alana daha fazla katılmalarını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamayı, kadın istihdamını ve girişimciliğini artırmayı, kadını güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmayı, cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmayı ve bu yolla yerel koşullara uygun olarak katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir modeller geliştirmeyi amaçlamaktadır. Temel ilkesi ise kadınlara hangi koşullarda neler yapabileceklerini göstermektir.¹⁸⁵

2.4.9 Yardımlaşma Sandıkları (Dernekleri)

Yardımlaşma sandık veya dernekleri, üyelerinin güçleri oranında katıldıkları bir fondan, ileride muhtaç hale düşebilecek veya o anda muhtaç durumda olanlara yardım yapmak amacıyla kurulurlar. Türkiye’de bazı banka meslek odaları ve sigorta şirketleri, bazı ticaret şirketleri ve sendikalar gibi kurumlar bünyesinde üyelerine yardım sağlayacak sandıklar kurmaktadır.¹⁸⁶

Yardımlaşma sandıkları ya da dernekleri, toplumun yalnızca belirli bir grup ya da kesimi kapsamı, zorunluluk ilkesine dayanmaması ve sağladığı yardımların yetersiz olması bakımından gerçek bir sosyal güvenlik sistemi olarak kabul görmemektedir.

2.4.10 Yoksullukla Mücadele Kapsamında Kırsal Kalkınma Politikaları

Ülkemizde kırsal alan tanımı 81’e çıkarılan il sayısı dahilinde, metropolitan yerleşim yerleri dışında yer alan illeri kapsayan ilçe, köy ve mezralarda iş olanakları, sigorta, emeklilik, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler gibi her türlü sosyal güvenceden gerektiği gibi yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğu oluşturduğu mekansal büyüklüğü ifade etmektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ <http://www.gap.gov.tr/proje-ve-faaliyetler/insani-ve-sosyal-gelisme-genel-koordinatordugu/sosyal-projeler/uygulamalar/cok-amacli-toplum-merkezleri> (24.03.11)

¹⁸⁶ TUNCAY ve EKMEKÇİ, a.g.e, s.11,12.

¹⁸⁷ DPT, “Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayını, Ankara, 2000, s.6.

Kırsal Kalkınma; kırsal alan veya kırsal yerleşim olarak tanımlanan alanlardaki sosyal, kültürel ve ekonomik tüm şartların, çevre koruma ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde bu bölgelerde yaşayan insanların refah ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesine yönelik plan, politika ve uygulamaların bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁸ Bununla birlikte kırsal kalkınma; ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreç, evrensel ölçütler, eşitlik ve denge ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyi, kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından yerinde kalkınarak pay alması, kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimi, kaynaklara ulaşımın daha iyi olması, refah ve gelir paylaştırılarak geliştirilen bir yaşam düzeyi, kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesi ve kırsal toplumun modernizasyonu, kent ve kır ayrışımının azaltılması, kırsal sayılan ortamların ekonomik olarak kalkındırılması olarak nitelendirilmektedir.¹⁸⁹

Burada üzerinde durulacak konu kırsal alanlarda yoksulluk etmenleri ve faktörleri olacağından Türkiye’de kırsal alanların tapografik, fiziki coğrafik ve beşeri coğrafik özellikleri dışarıda tutulacak olup, kırsal yerleşim alanlarında nüfus ve sosyal yapı ve özellikler dikkate alınacaktır.

Kırsal toplumlarda tarihsel süreç boyunca bir takım olayların etkisiyle şekillenen genel bir yaşam tarzı bulunmaktadır. Bu tarz, sosyal hayatın işleyişinde olduğu kadar ekonomik şartların şekillenmesinde de etkin ve de olumsuz bir rol oynamaktadır. Kırsal nüfus yapısından kaynaklanmakta olan bir diğer olumsuz koşul ise, ülkemizin çeşitli bölgelerinde feodal yapının halen yaygın olarak varlığını devam ettirmesidir. Bireyciliğin ön planda olduğunu günümüzde feodal yapı, toplumsal karar alma ve yeniliklere daha hızlı ayak uydurma konularında zorluklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Özellikle kırsal alanlarda kendini gösteren hızlı nüfus artışı ise, gelişme konusunda alınan tedbirlerin yetersiz kalmasına ve yapılmakta olan faaliyetlerinin etkinliğinin eksik kalmasına neden olmaktadır.¹⁹⁰

¹⁸⁸ BAKIRCI, Muzaffer, **Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar**, Nobel Yayın, Ankara, 2007, s. 33.

¹⁸⁹ DPT, a.g.e, 2000, s.3.

¹⁹⁰ BAKIRCI, a.g.e, s. 321,322.

Küçük yerleşim birimleri, feodal yaşam sistemi ve geleneksel geçim tipi faaliyetlerinin yaygınlığı kapalı bir ekonomik yapının oluşmasına neden olmaktadır. Ülkemizde kırsal alanda yer alan nüfusta var olan bilgi ve bilinç eksikliği ise var olan tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına engel olmakta, kırsal alanlardaki okullaşma ve eğitim hizmetlerindeki yetersizlikler ise istenen bilgi ve bilinç eksikliğinin giderilmesini zorlaştırmaktadır.¹⁹¹ Kırsal alanlardaki tüm bu olumsuzluklar, bu bölgelerdeki gelişmeyi daha da zorlaştırmakla beraber yoksulluğun da derinleşmesine yol açmakta, telafi edilmesi güç toplumsal sorunların bir kaynak noktası haline gelmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadele stratejileri kapsamında kırsal kalkınma ele alınması gereken öncelikli konulardan biridir.

Türkiye’de kırsal kesimde yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik planları harekete geçirebilmek kolay olmamasına karşın, bugün geline aşamada kırsal kesimde sosyal ve ekonomik gelişme düzeyinin düşüklüğü dikkate alındığında, kırsal kalkınma hedefleri bir seçenekten öte bir zorunluluk halini almaktadır.¹⁹²

Kırsal kalkınmayı salt tarımsal gelişme anlayışından ayırmak gerekmektedir. Kırsal kalkınma bir tarım programı değil, uygulanan ve uygulanmakta olan tarım politikalarından olumsuz etkilenmiş kesimlere öncelik veren, tarım dışında bir çok kırsal ekonomik eylem içeren, ekonomik temelli bir sosyal programdır.¹⁹³

Kırsal kalkınmaya yönelik algılarda büyük bir değişme gözlenmekte, kırsal kalkınmanın kaynak tüketimine yol açtığı artık düşünülmemektedir. Kırsal alana yapısal ve kurumsal etkili araçlarla gidildiğinde sonuç alınabileceğini, kaynak etkinliği ve verimliliği açısından sorun yaşanmayacağını, kırsal kalkınma alanında gerçekleştirilen AB uygulamaları da göstermektedir.¹⁹⁴ Kırsal alanın kendi içinde ortaya çıkan kutuplaşmalar, süreç içinde, kırsal kalkınma yaklaşımlarında bir takım değişikliklerin ve gelişmelerin yaşanmasına yol açmaktadır. Genel bir kırsal kalkınma profilinden, bütüncül yaklaşımı ve yoksulu ele alan, salt ekonomik büyüme yerine, geniş tabanlı ekonomik büyümenin hızlandırılmasını, risk yönetimini,

¹⁹¹ BAKIRCI, a.g.e, s.322.

¹⁹² DIRAOR, Burcu Miraç, “Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma”, **DPT Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2008, s.5.

¹⁹³ DAĞ, Rıfat, **Kırsal Kalkınma Siyaseti**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s. 51,52.

¹⁹⁴ DAĞ, a.g.e, s.51.

zafiyetlerin giderilmesini öncelik olarak ele alan, kısa vadeli ve sektörel yaklaşım yerine, uzun vadeli ve çok sektörlü çözümleri içeren, girdi ve çıktılara odaklanmak yerine bunların faaliyet ve sonuçlarına odaklanan, merkezi planlamadan katılımcı planlamaya dönüşümü esas alan yaklaşımlar kırsal kalkınma hedeflerinde öne çıkmaya başlamaktadır.¹⁹⁵

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından Avrupa Birliği ile müktesebat uyumu ile ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması çerçevesinde, kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak, ulusal ve uluslararası kaynaklarla finanse edilecek kırsal kalkınma plan ve projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında ilgili kesimlere perspektif sağlamak, 2006 yılında hazırlanması ve uygulamaya konulması öngörülen “Ulusal Kalkınma Planı”na esas teşkil etmek üzere ilgili kamu ve özel kesim kurum ve kuruluşlarının katkısıyla “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi” hazırlanmış, 25.1.2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹⁹⁶ Sözü edilen stratejide temel amaç; yerel potansiyelin ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması olarak belirlenmiştir. Kırsal kalkınmada, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması esas alınmıştır. Sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın temeli olan insan kaynakları ve toplumsal yapının güçlendirilmesi amacıyla dezavantajlı grupların kamusal hizmetlere erişiminin iyileştirilmesi; üretici bireyler olarak ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve böylece yoksulluk riskinin minimum düzeye indirilmesi ve toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasının göz önünde bulundurulması hedef alınmaktadır.^{197*}

¹⁹⁵ DAĞ, a.g.e, s.50.

¹⁹⁶ Resmi Gazete, “Arşiv”, <http://www.resmi-gazete.org/sayi/7753/ulusal-kirsal-kalkinma-stratejisi-ile-ilgili-yuksek-planlama-kurulu-karari-no-20061.html> (01.05.2011)

¹⁹⁷ DPT, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)**, 2006, s.10,11.

*Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Yüksek Planlama Kurulu’nun 25 Ocak 2006 tarih ve 2006/1 sayılı Kararı ile kabul edilmiştir. Strateji belgesi, 04.02.2006 tarih ve 26070 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2.5 Yoksullukla Mücadele Kapsamında Sosyal Güvenlik Önlemleri

Yoksullukla mücadele kapsamında Türkiye’de kurumsal açıdan var olan yapılanma, işleyiş biçimleri ve faaliyetleri önceki bölümlerde ele alınmıştır. Var olan kurumsal yapı ve kurumlar arası işbirliğinin yoksulluğa karşı aldığı önlemler ve yoksullukla mücadele yöntemlerinin işlevselliği belirli bir noktaya kadar geçerlidir. Ancak sosyal yardım politikalarının ülke genelindeki tüm sorunlara ulaşabilmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle sözü geçen politika ve programların sosyal güvenlik politikalarıyla desteklenmesi yoksulluğa yönelik daha kalıcı ve işlevsel çözümler üretilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Ülkemizde halen yürürlükte olan 2006 tarih ve 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” ve 2003 tarih ve 4857 sayılı “İş Kanunu” bu anlamdaki tamamlayıcı politikaların yasal mevzuatlarını oluşturmaktadır.

2.5.1 İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası

Üretici konumunda olan insanların iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle tüketici konuma geçmeleri veya düşük verimle çalışmaları, ülke ekonomisi kadar kendi sosyo-ekonomik durumları açısından da istenmeyen bir durumdur.¹⁹⁸

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine (md: 13/I-a, c, e, 5754/8 md. ile değişik b ve d.) göre iş kazası 4/I-a kapsamında sigortalı olanların işyerinde bulunduğu sırada veya işveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla ya da görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderildiğinde asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda, çocuğunu emziren sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermesi için ayrılan zamanlarda ya da sigortalıların işverence sağlanan taşıtla işin yapıldığı yere gidiş gelişleri sırasında ve 4/1-b kapsamında sigortalı olanların da işyerinde bulunduğu sırada veya yürütmekte oldukları iş nedeniyle meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen sakata uğratan olay olarak tanımlanmaktadır.¹⁹⁹

İş kazası veya meslek hastalığına uğrayan sigortalıya; geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sürekli iş göremezlik geliri

¹⁹⁸ FIRAT, Zerrin, “Avrupa Birliği’nde Özürlülerin İstihdamına Yönelik Yeni Stratejiler ve Türkiye”, **Prof. Dr. Nusret EKİN’e Armağan**, TÜHİS Yayınları, Ankara, 2000, s.403.

¹⁹⁹ AKYILDIZ, Hüseyin ve KORKMAZ, Adem, **İş ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 253.

bağlanması şeklinde haklar verilmekte ve ek olarak iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine gelir bağlanması, gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi hakları sağlanmaktadır(SSGSK md: 5754/10 md. ile değişik 16/1.). Böylece uğradığı iş kazası veya meslek hastalığı sonucu işgücü ve gelir kaybına uğrayan sigortalıların ya da hayatını kaybeden sigortalı yakınlarının uğradıkları zararların tazmin edilmesi amaçlanmaktadır.

2.5.2 Analık Hakkı

Anne sevgisi ve şefkati ile sağlıklı bir nesil yetiştirilmesini sağlamak bütün sosyal devletlerin temel görevleri arasına girmektedir. Sosyal devlet, ailenin saadet, huzur ve refahının yanında özellikle annenin ve çocukların özel olarak korunması için gerekli olan her türlü tedbiri almakla yükümlüdür.²⁰⁰ Çalışma şartları bakımından çalışan kadınlar Anayasa ile özel olarak güvence altına alınmışlardır.(md.50)²⁰¹ Ancak Türkiye’de kadınların önemli bir kısmı tarım kesiminde ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Ekonomik bakımdan etkin olan kadınların büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışmakta ve bu sektörde çalışan kadınların büyük çoğunluğu da ücretten olduğu gibi sosyal güvenlikle de yoksun bulunmaktadır.²⁰²

Sigortalı olarak çalışan annelere yönelik olarak Türk sosyal sigortalar sisteminde analık sigortası çerçevesinde “izin hakkı” tanınmaktadır. Çalışan anne doğumdan sonra bebeğin bakımı ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır ve dolayısıyla bu bakımı üstlenebilmek için doğum iznine ihtiyaç duymaktadır.²⁰³ Ülkemizde, sosyal sigortalar sisteminde uygulanmakta olan ücretli doğum izni, doğumdan önce 6 ve doğumdan sonra 6 hafta olmak üzere toplam 12 hafta olarak düzenlenmektedir. Doğum yapan anne bu sürenin bitiminde çocuğuyla daha uzun bir süre ilgilenmek isterse, bu sürenin bitiminden sonra ek olarak 6 ay ücretsiz izin kullanabilmektedir.(İş K., md.51,70.)

²⁰⁰ SEYYAR, Ali, **Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.91.

²⁰¹ T.C Anayasası, 1982.

²⁰² KOCAOĞLU, Mehmet, **Sosyal Politika**, TÜHİS Yayınları, Ankara, 1997, s.183.

²⁰³ SEYYAR, a.g.e, s. 91.

Türk sosyal sigortalar sistemi yeni anne olanların mali külfetini hafifletmek amacıyla sigortalı kadınlarla sigortalı erkeklerin eşlerine analık sigortası kapsamında her çocuk için emzirme yardımı adı altında mali yardımda bulunmaktadır.²⁰⁴ Emzirme parasından yararlanabilmesi için sigortalı kadının doğumdan önceki bir yıl içinde asgari 90 ve sigortalı erkeğin ise asgari 120 analık sigortası primumu ödemiş olması gerekmektedir.(SSGSK, md.48.) Ayrıca gebeliğin başlangıcından doğum sonrasına kadar sigortalı kadın ve sigortalı erkeğin sigortasız eşine gebelik muayenesi ve tedavisi ile birlikte ücretsiz olarak doğum yardımı yapılmaktadır.(SSGSK md.43.A, 44, 45.).

2.5.3 Malullük Sigortası

Çalışanların çalışmakta oldukları süre dahilinde çalışmalarına engel olacak ya da kısıtlayacak durumlarla karşılaşmaları halinde, 5510 sayılı Kanun kapsamında, çalışanların haklarının korunması ve mağdur giderilmesi amacıyla malullük sigortası yasal olarak düzenlenmiştir.

Sigortalıların ya da işverenlerin talebi üzerine Sosyal Güvenlik Kurumunca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından verilen raporlar ve tıbbi belgelerin Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulunca incelenmesi sonucu, 4/I-a ve 4/I-b kapsamına giren sigortalılardan çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybettiği tespit edilen sigortalılar ile 4/I-c kapsamına giren sigortalılardan çalışma gücünün en az %60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği tespit edilen sigortalılar(SSGSK md: 5754/13 md. ile değişik 25/I.) malullük sigortasından yararlanmaya hak kazanmaktadırlar.

Sigortalıların vazifelerini yaptıkları sırada veya vazifeleri dışında idarelerince görevlendirildikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka işleri yaparken, bu işlerden dolayı meydana gelen veya kurumlarının menfaatini korumak maksadıyla iş yaparken ya da idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde meydana gelen bir kazadan(SSGSK md: 5754/27 md. ile değişik 47/I.) malullük durumu doğmuş olması halinde “vazife malullüğü” durumu

²⁰⁴ SEYYAR, a.g.e, s.93.

oluşmakta, bu malullükten zarar görenlere de Sosyal Güvenlik Kurumunca vazife malullüğü aylığı bağlanmaktadır.

Ayrıca; subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ile Türk Silahlı Kuvvetlerince görevlendirilen 4/I-c kapsamında sigortalıların vazife malullüğünün harp, askeri hareket gerektiren iç tedip ve sınır hareketleri gibi nedenlerden kaynaklanması halinde sigortalılara “harp malulü”(SSGSK md: 5754/27 md. ile değişik 47/VII.) denmekte ve “harp malullüğü aylığı”ndan yararlanmaları sağlanmaktadır.

2.5.4 Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık sigortası, çalışan bireyin uzun dönemli emeklerinin bir karşılığı olarak, çalışma hayatları emeklilik dolayısıyla sona erdiğinde bundan sonraki yaşamlarını idame ettirebilmeleri için bir hak olarak sağlanmaktadır.

İşsizliğin yüksek, enformel işlerin yaygın olduğu ve ileri yaşlarda uygun bir iş bulmanın zor olduğu piyasalarda sürekli bir işi olmayan bireyler yaşlılık döneminde gelir güvencesinden mahrum kalmaktadırlar. Fiziksel imkansızlık ve bakıma muhtaç duruma düştüğünde ise çoğunlukla aile bireyleri tarafından bakıma muhtaç kalacaktır. Ancak yaşlıların yetişkin çocuklarının da yoksul olduğu durumlarda ise daha kötü durumlarla karşılaşmakta, çok daha fazla insanın yoksulluğa itilmesi ve yoksulluğun daha da ağırlaşması söz konusu olacaktır. Bu gibi durumlarda sorun sadece ailenin değil, toplumun da sorunu olmaktadır. Bu nedenlerle, emeklilik politikaları insan hayatında bir güvence teşkil etmek üzere yapılandırılmışlardır.²⁰⁵ Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık aylığı alabilmenin şartları şunlardır;

5510 sayılı Kanun kapsamında ilk defa sigortalı olanların kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve 4/I-a kapsamında sigortalı ise en az 7200 gün, 4/I-b ve 4/I-c kapsamında ise 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır.(md: 28/5457/16 md. ile değişik II-a.) Ayrıca, 55 yaşını doldurmuş ve erken yaşlanmış olan sigortalılar, yaş dışında kalan diğer koşulları taşımaları halinde yaşlılık aylığı almaya hak kazanırlar.(md: 28/ VII)

²⁰⁵ SAPANCALI, a.g.e, s.125, 126.

2.5.5 Ölüm Sigortası

5510 sayılı Kanun kapsamında, sigortalının ölümü halinde bakmakla yükümlü olduğu veya sorumlu olduğu kişilerin mağdur durumda olmamaları amacıyla ölüm sigortası düzenlenmiştir. Bu kapsamda ölüm sigortasından sağlanan haklar; ölüm aylığı bağlanması, ölüm toptan ödemesi yapılması, aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi, cenaze ödeneği verilmesi (Md: 32.) şeklindedir.

Sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için (md: 32 / 5754/20 md. ile değişik II.); en az 1800 malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş (md: 32/ 5754/20 md. ile değişik II-a.), 4/I-a kapsamında sigortalı olanlar için, her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş (md: 32/ 5754/20 md. ile değişik II-a.), 47. maddede belirtilen sebeplerle kazaya uğramış, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış olması (md: 32/ 5754/20 md. ile değişik II-b.), bağlanmış bulunan malullük, yaşlılık aylığının sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş olması (md: 32/ 5754/20 md. ile değişik II-c.) ve ölen sigortalının hak sahiplerinin yazılı istekte bulunmaları (md: 32/ 5754/20 md. ile değişik II-c.) gerekmektedir.

Ölen sigortalının 33. madde hükümlerine göre hesaplanacak aylığının,²⁰⁶

- Dul eşine %50'si, aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşine ise %75'i*,
- Çocuklarından* 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların veya Kurum Sağlık Kurulu Kararı ile çalışma gücünü en az %60 oranında kaybedip malul olduğu anlaşılanların ya da yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının her birine %25'i,
- Yine çocuklardan sigortalının ölümü ile anasız ve babasız kalan veya sonradan bu duruma düşenlerle, ana ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya sigortalının ölümü tarihinde evlilik bağı bulunmakla beraber ana veya babaları sonradan evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi bulunmayanların her birine %50'si,

²⁰⁶ AKYILDIZ, a.g.e, s. 146,147.

- Hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması koşuluyla ana ve babaya toplam %25'i oranında; ana ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ise artan hisseye bakılmaksızın yukarıdaki şartlarla toplam %25'i oranında aylık bağlanmaktadır.

2.5.6 İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları

Herkesin çalışabileceği bir işinin bulunmadığı bir ülkede, sosyal politikanın diğer şartlarının yerine getirilmesi mümkün olmamaktadır. Tam istihdamın sağlanamamasının sonucu olan işsizlik, ekonomik ve sosyal açıdan oldukça büyük sorunlar yaratmaktadır.²⁰⁷ Gelir dağılımındaki eşitsizliğin ve yoksulluğun kalıcı bir şekilde azaltılmasında istihdam politikaları önemli bir yere sahiptir. Çünkü yaratılan gelirden pay alınabilmesi her şeyden önce bir işte çalışabilmekle mümkün olmaktadır.²⁰⁸ İstihdamın yüksek olduğu, dolayısıyla işsizliğin de düşük olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği daha düşüktür.²⁰⁹ Ancak ülkemizde işgücü piyasasında önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların başında ise; istihdam ve işgücüne katılma oranlarındaki düşüklük, tarımın istihdam içerisindeki görece yüksek payı ve mevcut işgücünün bu sektörden kopuşu, işgücü piyasası ile eğitim arasındaki ilişkinin yeterli oranda kurulamaması ve kayıt dışı sektör oranının yüksek olması yer almaktadır.²¹⁰ Çalışmanın bir hak olmasından dolayı, devlet, çalışma olanaklarının sağlanması, çalışanları koruyucu ve geliştirici düzenlemelerin geliştirilmesi gibi bir çok görev üstlenmektedir.²¹¹

²⁰⁷ KOCAOĞLU, a.g.e, s.25.

* 5510 sayılı Kanunun 5. maddesinin birinci fıkrasının (a),(b)ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan ya da sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış.

²⁰⁸ DPT, a.g.e2007, s.58.

²⁰⁹ CURAL, Mehmet, "OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ekim 2009, 4(2), s.94.

*5510 sayılı Kanunun 5. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b),(c) bentleri hariç, bu Kanun kapsamında çalışmaması ya da kendi sigortalılığı nedeniyle gelir ve aylık bağlanmamış olması halinde.

²¹⁰ DPT, a.g.e, 2007,s.40.

²¹¹ KORAY, Meryem ve TOPÇUOĞLU, Alper, *Sosyal Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995, s.86.

İşsizlikle mücadele yöntemleri aktif ve pasif istihdam politikaları olarak ikiye ayrılarak ele alınmaktadır.

Pasif istihdam politikaları, işsizliğin neden olduğu sosyal sorunları onarmaya ve işsizlere asgari seviyede bir ekonomik güvence sağlamaya yönelik önlemlerden oluşmakta ve “işsizlik sigortası ödeneği” ve “işsizlik yardımı” gibi iki temel uygulamaya dayanmaktadır. Ayrıca “kıdem tazminatı” ve “ihbar tazminatı” gibi uygulamalar da pasif istihdam politikalarının içinde yer almaktadır.²¹²

Aktif istihdam politikalarının, işsizlerin iş bulma sorunlarını giderme, yeni istihdam alanları açma, emek arz ve talebini kurumsal yapılanmalar sayesinde bir araya getirerek emek piyasasına girişi kolaylaştırma gibi hedefleri bulunmaktadır.²¹³ Bu bağlamda, istihdam politikaları oluşturma, tam istihdamı sağlamaya yönelik önlemleri alma, iş ve işçi arayanların buluşmasını sağlama görevlerini İŞKUR yürütmektedir. İŞKUR işsizlerin iş bulmasına yönelik meslek edindirme kursları düzenlemekte, insangücü planlamaları yaparak uzun vadeli istihdam politikaları oluşturmaktadır. İllerde Valinin başkanlığında sosyal tarafların da katılımıyla oluşturulmuş bulunan İl İstihdam Kurulları istihdam sorunlarının yerel düzeyde çözümlenmesine yönelik hizmetler vermektedir.²¹⁴

İş Kanununda Mayıs 2008 tarihi itibarıyla yapılan değişikliklerle, kadın ve genç işsizliğini azaltmaya yönelik olarak, işe yeni alınan kadınlar ve 18-29 yaş arasındaki genç işçilerin SSK primlerinin 5 yıl boyunca (kıdemli olarak azalarak) işsizlik sigortası tarafından karşılanması, işsizliğin azaltılması, yatırımların istihdam odaklı artırılması amacıyla sigorta primleri işveren paylarında 5 puanlık indirimle gidilmesi düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre sigortalıların malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta primlerinden işverenin ödeyeceği tutarın 5 puanı hazinece karşılanacaktır.²¹⁵

Yoksulluğun sebeplerinden biri olan vasıfsız veya geçerliliğini yitirmiş meslek grubunda olanların meslek sahibi yapılmaları amacıyla kamu harcamaları, iş

²¹² MAHİROĞULLARI, Adnan ve KORKMAZ, Adem, **İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları(Türkiye ve AB Ülkeleri)**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005, s.46,47.

²¹³ MAHİROĞULLARI ve KORKMAZ, a.g.e, s.51.

²¹⁴ T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, , a.g.e,2009, .43.

²¹⁵ GÜNEY, a.g.e, s.156.

atölyelerinin kurulması, çıraklık okulları gibi eğitim merkezlerinin açılması gibi uygulamalar kullanılmaktadır.²¹⁶

2.5.6.1 İşsizlik Sigortası

Türkiye’de pasif istihdam politikalarının bir aracı olarak işsizlik sigortasıyla ilgili yasal düzenleme, işsizlik sigortasıyla ilgili uluslar arası belgelerde yer alan asgari norm ve teknikleri, işsiz kalan işçiye belirli bir süre “gelir güvencesi”, “yeni bir işe yerleştirmeyi” ve işsizlik dönemi içinde “mesleki eğitim” sağlama gibi unsurları içermekte olan 25.8.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanunla hayata geçirilmiştir.²¹⁷

İşsizlik sigortası, “sigortacılık tekniği” ve “zorunluluk” ilkesine uygun olarak faaliyette bulunmaktadır. İşsizlik sigortası, sigortalıların herhangi bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmalarına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusurları olmaksızın işlerini kaybetmeleri halinde, işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belirli bir süre karşılamaktadır. İşsizlik sigortasının gerektirdiği ödemeler, hizmet ve yönetim giderlerinin finansmanı, işsizlik sigortasının kapsamına giren sigortalılar ile onları çalıştıran işverenler ile Devletin ödediği işsizlik sigortası primiyle sağlanmaktadır.²¹⁸

2.5.6.2 Kıdem Tazminatı

Kıdem tazminatı, işçinin işyerinde belirli bir süre çalışmış olması şartıyla, iş sözleşmesinin kanunda belirtilen sonlanma şekillerinden biriyle sona ermesi durumunda işverence işçiye ödenen tazminattır.²¹⁹ İşçinin kıdem tazminatı almaya hak kazanabilmesi için 4857 sayılı Kanunda yer alan şartlar; işçinin işyerinde en az bir yıl çalışmış olması, iş sözleşmesinin kanunda belirtilen şartlarla sona ermesi ve işçinin ölümü durumlarıdır. İşçinin kıdem tazminatının miktarı ise, işe başladığı tarihten itibaren iş sözleşmesinin devamı süresince her tam yıl için otuz günlük ücret tutarı olarak belirlenmiştir.

²¹⁶ SARISOY ve KOÇ, a.g.e, s.333.

²¹⁷ MAHİROĞLULLARI ve KORKMAZ, a.g.e, s.64.

²¹⁸ AKYILDIZ, a.g.e, s.275,279 ve 4447 sayılı Kanun md: 47/c.

²¹⁹ AKYILDIZ ve KORKMAZ, a.g.e, s.76.

2.5.6.3 Mikro Kredi Uygulaması

Mikro kredi uygulaması Türkiye’de 2001 krizinden sonra benimsenen, bireyleri girişimciliğe teşvik etmek amacıyla uygulanan bir yoksullukla mücadele aracı olarak kullanılmaktadır. Hayata geçirilen projeler ile kırsal ve kentlerde bireyleri kendi işlerini kurmaya teşvik etmek ve girişimcilik potansiyellerini hayata geçirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Böylece bireylerin olası kriz durumlarına hazırlıklı olmaları ve bu tür durumlarda kendi çözümlerini üretebilmeleri beklenmektedir.²²⁰

2.5.6.3.1 Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı

Programın dünyadaki öncüsü Muhammed Yunus tarafından ilk olarak Bangladeş’te çaresiz durumdaki 42 yoksul kadına cebinden verdiği borçla, 1976 yılında Grameen Bankasının kurulmasıyla program ortaya çıkmıştır. Muhammed Yunus’un başlangıçta verdiği borç 27 ABD doları olup, her yoksul kadına bir dolardan daha küçük miktarlarda borç verilmiştir. Yunus’un verdiği krediler sayesinde kadınlar ürettiklerini satarak günde iki sent gelirden, günlük 1,25 ABD doları gelir elde etme noktasına gelmişlerdir.²²¹

Mikrokredi; halen Türkiye dahil 175 ülkede uygulanmakta olup, aileleri ile birlikte 600 milyon kişiye kendi kendilerine gelir elde etmelerini sağlamaktadır. Böylece, mikrokredi yöntemi dünyada yoksulluğu azaltma stratejileri arasında en önemlilerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda; Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından 2005 yılı, Milenyum Yoksulluk Hedefleri’nin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla “Uluslararası Mikrokredi Yılı” olarak ilan edilmiştir.²²²

Türkiye’de Muhammed Yunus ile işbirliği içerisinde Türkiye İsrarı Önleme Vakfı (TİSVA) bünyesinde oluşturulan Türkiye Grameen Mikrokredi Programı kapsamında, mikrokredi uygulaması için ilk olarak girişimde bulunan Aziz Akgül’ün kendi cebinden sağladığı ilk sermayenin kullanılması ile 18 Temmuz 2003 tarihinde 6 kişiye toplam 3.000 TL mikrokredi sağlaması ile programın ilk adımları

²²⁰ GÜRSES, Didem, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, S:1, Haziran 2007, s.68.

²²¹ Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP), **10.000’nci Üyeye Grameen Mikro Kredi**, Emek Ofset, Ankara, 2008(a), s.17.

²²² TGMP, 2008(a), a.g.e, s. 18.

atılmıştır.²²³ Muhammed Yunus ve Grameen Trust Genel Müdürü H.I. Latife ile müştereken yürütülen ve İl Valilikleri ile bir protokol çerçevesinde işbirliği yapılan TGMP, 25 Temmuz 2008 yılı itibari ile Türkiye genelinde 21 ilde toplam 25 şubede uygulamaya konulmuştur. Teminat ve kefalet sistemi olmadan ve tamamen güvene dayanan TGMP'nin Valilikler ile ortaklaşa uygulandığı bütün illerde 10.000'e yakın üyeye 14 Milyon TL'den fazla kredi sağlanmıştır.²²⁴

Türkiye'de başlangıç mikrokredi miktarı bir yıl için 100-700 TL arasında değişmektedir. Daha sonraki yıllarda ise artan miktarlarda devam edebilmektedir. Mikrokredinin sürdürülebilir olması ve daha fazla kişiye ulaşılabilir olmasının yanında, mikrokredi çalışmalarının işletme maliyetlerinin karşılanması için, verilen hizmetlerin karşılığı olarak bir hizmet maliyeti alınmaktadır. Uygulamada, kredi alan vatandaşların ayağına kadar gidilerek taksitler toplanmaktadır.²²⁵

²²³ TGMP, **Mikrokrediyle Ben İstersem Her Şey Olur**, Emek Ofset, 2008(b), s. 11.

²²⁴ TGMP, 2008(a), a.g.e, s.19.

²²⁵ TGMP, 2008(a), a.g.e, s.26,27.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ISPARTA İLİNDE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE UYGULANAN SOSYAL POLİTİKA PROGRAMLARI

3.1 Isparta İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı²²⁶

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre Isparta ilinin nüfusu 448.298'dir. nüfusun %69'unu oluşturan 311.064 kişi şehirde, %31'ini oluşturan 137.234 kişi ise köylerde yaşamaktadır.

Isparta ili "İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması"na göre 2.Bölge iller arasında yer almaktadır. 2000 yılı verilerine göre Isparta ilinin şehirleşme oranı %58.7 olarak gözükmektedir. 2004 yılı verilerinde nüfus artış hızı binde 13.4 ile 29. sırada yer almaktadır. 2006-2007 yılları itibariyle ilköğretimde öğretmen başına düşen 19 öğrenci sayısı ile 71. sırada yer almaktadır. 2004 yılı verilerinde ise doktor başına düşen 615 hasta sayısı ile 74. sıradadır. 2001 yılı verilerine göre kişi başına GSYH 1.510\$'dır. Isparta ili şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, GSYİH ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdam oranı ise Türkiye ortalamasının üzerindedir.²²⁷

Isparta ilinde 2010 yılı verilerine göre sosyal güvenlik kapsamında bulunanların toplam sayısı 424.907'dir(aktif+pasif+yeşil kart). Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus ise 23.391'dir. Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışan kişi sayısı, 4/a kapsamında 47.810 kişi, 4/b kapsamında 24.138 kişi ve 4/c kapsamında 20.011 kişi olmak üzere toplam 91.959 kişidir. Sosyal güvenlik kapsamında aylık alan toplam 65.037 kişi bulunmaktadır. 2022 sayılı Kanundan yararlananların sayısı 9.824'tür. İl genelinde Yeşil Kartlı kişi sayısı ise 33.250 kişidir.

Ekonomisi tarım, hizmetler ve sanayi sektörlerine dayalı olan ilin kırsal kesimde yaşayan halkının tamamına yakını geçimini tarımdan sağlamaktadır. İl merkezi ve ilçelerde faaliyet gösteren toplam 1862 iş yerinden oluşan 8 adet küçük

²²⁶ İlgili veriler Isparta Valiliği ve Sosyal Güvenlik Kurumu Isparta İl Müdürlüğü'nden alınmıştır.

²²⁷ TÜİK, **Bölgesel Göstergeler 2006**, Ankara, 2007.s.29-190.

sanayi sitesi, 82 sanayi personelinden oluşan 41 işletmenin 1.340 işçi ile faaliyetini sürdürdüğü Organize Sanayi Bölgesi, 62 parsel ve 30 tesisinde 135 işçi ile üretim yapan Deri Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır.

İl genelinde 2 adet Yetiştirme Yurdu, 1 adet Çocuk Yuvası, 1 adet Huzurevi, 1 adet Spastik Çocuklar Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, 1 adet Bedensel Engelliler Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, 1 adet Aile Danışma Merkezi, 1 adet Kadın Konukevi, 6 adet Kreş ve Gündüz Bakımevi ve zihinsel özürlülere hizmet veren Özel Bakım Merkezi bulunmaktadır.

Isparta Erkek Yetiştirme Yurdunda fiilen 47 çocuk bakım altındadır. Atabey 60.Yıl Sadık Doğan Kız Yetiştirme Yurdunda fiilen bakılan çocuk sayısı ise 24'dür. Isparta Çocuk Yuvasında fiilen bakılan çocuk Sayısı 56'dır. Eğirdir Huzurevinde 29 yaşlıya 24 saat bakım hizmeti verilmektedir. Uluborlu İbrahim Etem Erbil Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde 19 yaş üstü 56 Bedensel Özürlüye yatılı bakım hizmeti verilmektedir. Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezinde yaklaşık 27 çocuğa gündüzlü eğitim ve rehabilitasyon hizmeti verilmekte, bu kuruluşun ek ünitesi olan Umut Evinde ise 6 çocuğun bakımı sağlanmaktadır. 9 Adet Çocuk Evinde ise 58 çocuğa hizmet verilmektedir. Valiliğe bağlı kuruluşlarda halen koruma altında bulunan 244 çocuktan; 16'sı okul öncesi durumda, 70'i ilköğretim, 102'si ortaöğretim, 29'u yükseköğretime devam etmektedir. İldeki Kadın Konukevinde 2010 yılında 19 kadın ve 5 çocuğa hizmet verilmiştir.

Kuruluşlarda korunma altında bulunan 41 çocuk Aile Dönüş Projesi kapsamında Ayni-Nakdi Yardım Hizmeti ile desteklenerek ailesi yanında, 29 çocuğun ise Koruyucu Aile yanında bakımları sağlanmaktadır. 13 çocuk ise evlat edinme hizmetlerinden yararlandırılmak üzere aile yanına yerleştirilmiştir.

3.2 Isparta İlinde Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları

3.2.1 Isparta Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı²²⁸

Isparta ili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bünyesinde yoksul ve muhtaç durumda olan vatandaşlara yemek, gıda, yakacak yardımları ve ihtiyaç

²²⁸ İlgili veri ve bilgiler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Isparta İl Müdürü'nden alınmıştır.

sahiplerine Yeşil Kart tarafından karşılanmayan tıbbi malzeme desteği verilmektedir. Sözü geçen yardım ve destekler genel olarak, hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan yaşlı, özürlü, çalışamayacak durumda olan vatandaşlara yönelik olarak yapılmaktadır. Bu yardımlardan ayrı olarak acil bir ihtiyacı bulunan veya zor durumda olup Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne başvuruda bulunmuş ancak söz konusu yardımı alması bürokratik nedenlerle gecikmiş olan ihtiyaç sahibi kadınlara nakit yardımı yapılmaktadır. Çalışabilecek durumda olup da desteğe ihtiyaç duyan vatandaşlara yönelik olarak ise proje destekleri yapılmaktadır. Proje desteklemeleri çalışabilecek durumda olup iş kurma ve işletme isteğinde bulunan vatandaşlara yönelik olarak 15.00 TL tutarında malzeme desteği yapılarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca sosyal hizmet veya sosyal yardım amacıyla olan sivil toplum kuruluşları ve kamu kurum ve kuruluşlarına hibe olarak nitelendirilebilecek proje desteklemelerinde bulunmaktadır.

Şartlı Nakit Transferi programı kapsamında Isparta SYDV tarafından 0-6 yaş arasındaki ihtiyaç sahibi çocuklara 25 TL tutarında sağlık yardımı yapılmaktadır. İlk ve Ortaöğretimde bulunan ihtiyaç sahibi çocuklara ise eğitim masraflarını karşılamak amacıyla ve eğitimlerine devam etmeleri şartıyla, ilköğretimdeki kız çocuklarına 35 TL, erkek çocuklarına 25 TL, ortaöğretimdeki kız çocuklarına 55 TL ve erkek çocuklarına 45 TL olmak üzere, her iki ayda bir anneye verilmek sureti ile nakdi yardımda bulunmaktadır. Okula gönderilmelerinin teşvik edilmesi amacıyla kız çocuklarına yapılan yardım miktarları daha fazladır.

Isparta SYDV bünyesinde ayrıca bir de Aşevi faaliyet göstermektedir. Isparta ilinde halen ihtiyaç sahibi 900 kişi Aşevinden yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Haftanın 6 günü faaliyette bulunan Aşevinde günlük 3 çeşit sıcak yemek ve kişi başı 1 ekmek, araçlarla il genelinde bulunan 25 adet hizmet noktasından ihtiyaç sahibi vatandaşlara ulaştırılmaktadır.

Vakfın 2008 yılında yapmış olduğu toplam yardım miktarı 2.000.000 TL, 2009 yılında ise 2.800.000 TL olmuştur. 2010 yılında aynı ve nakdi yardımların toplam miktarı 2.750.000 TL olup, bunun 750.000 TL'sini proje destekleri, 300.000 TL'sini yakacak yardımları, 300.000 TL'sini barınma yardımları, 365.000 TL'sini eğitim yardımları ve 50.000 TL'sini sağlık yardımları oluşturmaktadır. Geriye kalan

miktar ise nakdi yardımlar için kullanmıştır. 2010 yılı itibarı ile aşevi hizmetleri dahil, vakfın hizmetlerinden yararlanan 2000 aile bulunmaktadır. Vakfın hizmetlerinden yararlanmak isteyen vatandaşlar Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) aracılığı ile Vakfa başvuruda bulunabilmektedirler.

Türkiye genelinde 45 ilde uygulanmakta olan, yurtdışından ülkeye yasadışı yollarla giriş yapmış sığınmacıların barındırılması ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Isparta ilinde de bir uygulama yürütülmektedir. Uygulama kapsamında Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunmuş ancak henüz sığınma statüsüne alınmamış, Isparta ilinde geçici ikamette bulunan 140'ı anne çocuk olan toplam 500 mültecinin barınma, gıda, sağlık vb. temel ihtiyaçları SYDV vakfı tarafından karşılanmaktadır. Çoğunluğunu Somali ve Sudan'dan açlık, sefalet ve yoksulluk nedeniyle, İran'dan ise siyasi rejim, cinsiyet ayrımcılığı ve çeşitli baskılar nedeniyle kaçmış kişilerin oluşturduğu mültecilerin barınma ihtiyaçları için Vakıf tarafından özel pansiyon, kiralık daireler ve Vakfın yatakhane mülteciler için tahsis edilmektedir. Mültecilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasının Vakıf için aylık maliyeti 40.000 TL'yi bulmakta, bu da Vakfa ayrı bir mali yük bindirmektedir.

Diğer illerdeki uygulamalardan farklı olarak ilk defa Vakıf tarafından Isparta'da uygulamaya konulan proje kapsamında mültecilerin sağlık hizmetlerinin karşılanması amacıyla her biri için sağlık karnesi düzenlenmiştir. Mülteciler; Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak üç ayrı dilde düzenlenmiş sağlık karneleri ile sağlık kurumlarından kolaylıkla hiçbir ücret ödmeden sağlık yardımı alabilmekte ve sağlık problemleri sağlık karneleri aracılığı ile kayıt altında bulundurulduğu için sıkıntıları zorluk çekmeden hekimlere aktarabilmektedirler. Böylece, sağlık hizmetlerinden kaynaklanabilecek olası kaynak israfının da bir derece önlenmesi öngörülmektedir.

3.2.2 Isparta Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü²²⁹

Isparta ili Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde korunmaya ve yardıma muhtaç çocuklara yönelik olarak yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Genelini parçalanmış ailelerin çocuklarının oluşturduğu yardım alan grupta, annesi babası boşanmış, aile fertlerinden biri cezaevinde bulunan, annesi ve/veya babasını

²²⁹ İlgili veri ve bilgiler Isparta Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden alınmıştır.

kaybetmiş, yakınları tarafından bakılan çocuklar yer almaktadır. Söz konusu yardımlardan faydalanabilmesinin ön şartı olarak ailenin hiçbir sosyal güvencesinin bulunmaması, anne ile baba boşanmış ise taraflardan birinin nafaka alıyor durumda olmaması ve yardım alacak çocuğun okula devam ediyor olması aranmaktadır. Bu gibi nedenlerle yardıma muhtaç durumda olan çocuklara, ailelerine verilmek üzere nakdi yardımlar ve düzenli gelir yardımları yapılmaktadır.

Düzenli gelir yardımları, okul öncesi çocuk için 294,28 TL, ilköğretimdeki çocuk için 441,41 TL, ortaöğretimdeki çocuk için 470,85 TL ve yükseköğretimdeki gençler için 529,71 TL tutarında yapılmaktadır.

Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde ayrıca, 2022 sayılı Kanun kapsamı dışında kalan 60-65 yaş arası muhtaç durumdaki vatandaşların da yardım alması sağlanmaktadır. Özürlülere yönelik bakım hizmeti de veren kuruluştaki ağır özürlü olup, hane içinde kişi başı gelir 380 TL'nin altında olan vatandaşlara sosyal güvencelerinin varlığına bakılmaksızın yardımlarda bulunmaktadır. Müdürlük bünyesinde bulunan Aile Danışma Merkezlerinde ise, ihtiyacı olan vatandaşlara psikolojik destek sağlanmaktadır.

2010 yılı itibarı ile Isparta Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından merkez ve köyler dahil olmak üzere toplam 1800 aile sözü geçen yardımlardan faydalanmıştır. Yine aynı yıl yapılan yardımların toplam tutarı ise 1.158.343,27 TL'dir.

Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne başvurulacak ayni ve nakdi yardımlar için; yardım almak için tespit edilen kişilerden, hazırlanan sosyal inceleme raporlarına ek olarak gerektiğinde nüfus cüzdanı veya örneği, ikametgah il muhaberi, mahalle muhtarlığından veya gerektiğinde diğer makam ve kişilerden alınacak bilgi ve belgeler, özürünün durumunu belirtir sağlık kurulu raporu, bağlı bulunulan Belediye Başkanlığından ve Tapu Müdürlüğünden ayrı ayrı alınacak Gayrimenkul Kayıt Belgeleri, özürü kimlik belgeleri, diğer kuruluşlardan alınacak kişinin ekonomik durumunu belirtir belge(Bağ-Kur, SSK, Emekli Sandığı), iş ve gelir durumunu belirtir belge, mevduat durumları için banka kayıtları, trafik araç belgesi, bakmakla yükümlü olduğu kişilerden öğrenci olan var ise öğrenim belgesi istenmektedir. İkamet edilen il dışında yardım yapılacak hallerde nüfus cüzdanı veya örneği yeterli

olmaktadır. İl müdürlükleri muhtaç kişilerle ilgili başka bilgi ve belgeleri elde edebilmek amacıyla diğer kanuni girişimlerde de bulunabilmektedir.²³⁰

3.2.3 Isparta Belediyesi²³¹

Isparta Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü tarafından ihtiyaç sahibi vatandaşlara gıda ve yakacak yardımları yapılmaktadır. Ancak bu tür yardımlar periyodik aralıklarla gerçekleştirilmemekte, senede birkaç kez yapılmaktadır. gıda ve yakacak yardımlarının doğru yerlere ve kişilere ulaştırıldığına kanıtı niteliğinde yardımı teslim eden kişi tarafından bir tutanak tutulmakta ve yardım alan kişiye bu tutanak imzalatılmaktadır. Ayrıca geçmiş yıllarda bazı ailelerin kendilerine yardımların ulaşmadığı yönündeki şikayetleri üzerine, yardım verilen evlerin fotoğrafları çekilerek dosyalarına eklenmektedir. Çocuğunu askere gönderen anneye veya eşi askere giden kadınlara yönelik olarak 3 ayda bir 345 TL tutarında Asker Aile Maaşı yardımında bulunmaktadır.

Bunların dışında yoksul oldukları tespit edilen ailelere aylık 100 TL tutarında düzenli yardımlar yapılmaktadır. Yardım almak için başvuruda bulunan ailelerin yoksul durumda olduklarının tespiti amacıyla başvuruda bulunan kişinin dilekçesi kabul edildikten sonra kendisinden bir form doldurması istenmektedir. İnceleme formunda mahalle muhtarı tarafından yoksul ve muhtaç oldukları ve mali durumları hakkında verilecek bilgi, PTT tarafından 2022 sayılı Kanun kapsamında yardım almadığının bilgisi, SGK tarafından, yardım talebinde bulunan kişinin sosyal güvencesinin bulunup bulunmadığı, Sağlık İl Müdürlüğü tarafından, Yeşil Kartlı olup olmadığı, vergi mükellefiyetlerinin bulunmadığı, T.C Ziraat Bankası tarafından, mevduat, emeklilik ve 2022 S.K'dan yararlanmıyor olması durumu, üzerine kayıtlı taşıtın olmama durumu, Emlak Müdürlüğü ve Tapu Müdürlüğü tarafından üzerine kayıtlı mülkün bulunmaması durumu, SYDV tarafından kişinin herhangi bir yardım almıyor olması durumu ve İl Özel İdare Müdürlüğü tarafından gayri menkule ve gelirlerinin olmaması durumlarının hakkında verilecek bilgiler bulunmaktadır. İnceleme formuna ek olarak, başvuruda bulunan kişiden medeni durumu, hastalıkları, çocuk sayısı gibi kişisel bilgilerinin belirtilmesinin istendiği bir form doldurulması

²³⁰ SHÇEK, Isparta, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=4>, (10.05.2011).

²³¹ İlgili veri ve bilgiler Isparta Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü çalışanlarından alınmıştır.

da istenmektedir. Tüm bu formları doldurup başvuruda bulunan vatandaşın yardım almasına karar verildiği takdirde ilgili kişinin durumu 6 aylık periyotla düzenli olarak Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü tarafından evlere gidilmek sureti ile denetlenmekte ve evden en az 4 kare fotoğraf alınmaktadır.

Acil bir ihtiyacı olup karşılamayacak durumda olan vatandaşlara başvurusu halinde tek seferlik olmak üzere maddi yardım yapılmaktadır. Sosyal Yardımlaşma Müdürlüğünde görüşülen kişi örneğin; kanser hastası olan bir vatandaşın başka bir ile tedavi için gönderilmesi gerektiği ancak masraflarını karşılayacak durumda olmadığı için kendilerine başvuruda bulunduğunu ve başvuran kişiye Müdürlük bütçesinden karşılanmak üzere tek seferlik 9.000 TL yardımda bulunulduğunu yine üniversite harcını yatırmakta güçlük çektiğini ve bu nedenle okulu bırakmak zorunda kalacağını belirten öğrencilere harçlarını ödemeleri için bütçeden kaynak çıkardıklarını belirtmiştir. Bunlar gibi acil yardımların genelde sağlık ağırlıklı olmak üzere, kira borcu, harç parası gibi durumlarda karşılandığı belirtilmiştir.

Isparta Belediyesi Sosyal Yardımlaşma Müdürlüğü tarafından 2011 yılı Mayıs ayına kadar 99 kişiye maddi yardım, 112 kişiye gıda paketi yardımı yapılmıştır. 2010 yılında kömür yardımı yapılan kişi sayısı ise 93'tür. Müdürlükten asker aile maaşı almakta olan kişi sayısı 118'dir. 2010 yılında 277 kişiye nakdi yardım yapılmış, aynı yıl Aralık ayı itibari ile 182 kişiye fakirlik maaşı bağlanmıştır. Halen fakirlik maaşı almakta olan 160 ailenin evlerine 6 ayda bir gidilerek yoksulluk durumlarının değişimi gözlenmektedir.

Isparta Belediyesi bünyesinde, işsiz vatandaşların başvuruları halinde kayıtları alınmakta, işçi arayan firmalar için hangi niteliklerde elemana ihtiyaçlarının olduğu kayıt altına alınmaktadır. Böylece, özel bilgilerle bir iş listesi oluşturularak iş arayanlar ile işçi arayanların buluşturulması hedeflenmektedir.

Belediyenin özürlü vatandaşlara yönelik olarak yaptırdığı "Görme Engelliler İnternet Evi" bulunmaktadır. İnternet evinde görme engelli vatandaşların konuşan bilgisayarlar ile internet hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmaktadır.

Yine Belediye bünyesinde, bayanların hem aile ekonomilerine katkı sağlamaları hem de ürettiklerini sergilemeleri amacıyla Üretici Kadınlar Standı faaliyet göstermektedir. Burada, ev hanımları yaptıkları el işlerini sergilemekte, satış

imkanları bulmakta ve böylece ev ekonomilerine katkı sağlayacak gelir elde etme imkanı bulmaktadırlar.

3.2.4 Türkiye İş Kurumu²³²

Isparta ili İş Kurumu kayıtlarına göre 2002-2011 yılları arasında işsizlik sigortası için başvuruda bulunan 8449 kişiden 7810'u işsizlik sigortasından yararlanmaya hak kazanmış, 639 kişi ise uygun bulunmamıştır. 2011 yılı Ocak-Nisan ayları arasında İş Kurumu'na 346 başvuru yapılmış, 273 kişi işsizlik sigortasından yararlanmaya hak kazanmıştır. Nisan ayı sonu itibari ile de işsizlik sigortasından yararlanmakta olanların sayısı toplamda 474 kişidir. İşsizlik ödeneği alan vatandaşların çalışma hayatına yeniden kazandırılması amacıyla, işsizlerin mesleklerine uygun eğitimler almaları ve öne çıkan diğer mesleklerde yetiştirilmeleri sağlanmaktadır.

2011 Nisan ayı kayıtlarına göre 235'i erkek ve 208'i kadın olmak üzere toplam 443 kişi İŞKUR'a başvuruda bulunmuş, bunlardan 165 erkek ve 43 kadın işe yerleştirilmiştir. Yine aynı ay itibari ile İŞKUR'a kayıtlı işgücü olarak 4460 erkek ve 3813 kadın bulunmaktadır. Kayıtlı işsiz sayısı ise erkeklerde 3913 ve kadınlarda 7450 olmak üzere toplamda 7450 kişidir. Özürlü vatandaşlardan toplam 290 kişi iş bulmak için sıra beklemektedir. Ocak 1990-Nisan 2011 arasında 381'i erkek, 80'i kadın olmak üzere toplam 461 özürlü vatandaş işe yerleştirilmiştir. Buradan kadınların işe yerleştirilme oranlarının erkeklere göre daha düşük olduğu gözlenmektedir. Ayrıca kadınların işsizlik oranlarının erkeklerden daha fazla olması nedeniyle iş bulma konusunda kadınların daha dezavantajlı grupta yer aldıkları söylenebilir.

Isparta ilinde öğrenim durumlarına göre İŞKUR'a yapılan başvurular, işe yerleştirme, kayıtlı işgücü ve kayıtlı işsiz oranları ele alındığında 2011 Nisan ayına kadar toplamda 68 okur-yazar olmayan kişi başvuruda bulunmuş, bunlardan 4'ü işe yerleştirilmiş durumdadır. 2011 Nisan aynı itibari ile, okur-yazar olmayan grupta kayıtlı işgücü sayısı 302 iken kayıtlı işsiz sayısı 295 kişidir. İlköğrenim veya ortaöğrenim görmüş kişilerde İŞKUR'a başvuranların sayısı toplam 323 kişi, bunlardan işe yerleştirilenlerin sayısı ise 175 kişidir. Aynı grupta olan kayıtlı işgücü

²³² İlgili veriler ve bilgiler İŞKUR Isparta Şube Müdürlüğü'nden alınmıştır.

sayısı 6885 iken, kayıtlı işsiz sayısı 6199 kişidir. Önlisans veya lisans mezunu olanların toplam başvurusu 2011 Nisan ayına kadar 38 kişi, bunlardan işe yerleştirilenler ise 29 kişidir. Nisan 2011 itibari ile kayıtlı işgücü 1009 kişi ve kayıtlı işsiz sayısı ise 881 kişidir. Başvuru durumlarına bakıldığında önlisans veya lisans mezunu olanların ve okur-yazar olmayanların iş arama durumu diğerlerine oranla daha azdır.

Isparta ili İŞKUR tarafından, işsizlerin ve bir meslek sahibi olmayanların veya mevcut mesleğinde iş bulamayanların yeni bir meslek öğrenerek işgücüne katılımlarının desteklenmesi ve artırılması amacıyla çeşitli meslek edindirme kursları düzenlenmektedir. Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri(UMEM) kapsamında, proje okulu olarak seçilen Endüstri Meslek Liseleri'nde meslek sahibi olmak isteyenlere kurslar verilmektedir. Altyapıları ve gerekli maliyetler İŞKUR tarafından sağlanmaktadır. UMEM kapsamında; Demir Doğrama, Grafik Tasarım, Ağaç Oymacılığı, Mobilya İmalatçılığı, Auto-Cad, CNC Freze Tezgah Opr., CNC Torna Tezgah Opr., Asansör Bakım, Elektrik Tesisatçılığı, SOLİTWORKS, Konfeksiyon İşçiliği, Mermer İşçiliği(erkek) ve Mermer Ebad İşçiliği (bayan, 3 grup) olmak üzere toplam 15 adet kurs bulunmakta ve bu kurslardan 2011 Mayıs ayı itibari ile 185 kişi yararlanmaktadır. İş arayanlara meslek edindirmek amacıyla düzenlenen ve katılımcılarının arasında başarılı olanlardan en az %50'sinin işe yerleştirildiği İstihdam Garantili Kurslar düzenlenmektedir. Bu kurslar kapsamında 2011 Mayıs ayı itibari ile devam etmekte olan 2 adet Kasiyerlik kursu bulunmakta ve toplam 34 kişi sözü geçen kurstan yararlanmaktadır. Özürlü vatandaşların istihdam edilebilirliğinin artırılması amacıyla SDÜ Engelliler Merkezi yükleniciliği ve İŞKUR desteğinde Akülü Tekerlekli Sandalye Tamirciliği kursu düzenlenmiş ve sona ermiş bulunmaktadır. Bu kapsamda toplam 12 kişi kurstan yararlandırılmıştır.

İŞKUR tarafından, işsizlere kendi işlerini kurmalarına yardımcı olmak amacıyla Girişimcilik Eğitimleri düzenlenmektedir. Bu kapsamda; İŞKUR'a kayıtlı olan 18 yaşını tamamlamış ve kurumca düzenlenen Girişimcilik Eğitimi'ne katılmamış olanlar eğitimlerden yararlanabilmektedirler. Söz konusu eğitimleri başarıyla tamamlayanlara verilen katılım belgesi sayesinde KOSGEB tarafından girişimcilere sağlanan Yeni Girişimci Desteğine başvuruda bulunma imkanları doğmaktadır. İŞKUR aracılığı ile Toplum Yararına Çalışma Programları(TYÇP)

kapsamında, işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde, işsizlerin kısa süreli istihdam ve eğitimleri amaçlanmaktadır. 6 ayı geçmeyecek biçimde doğrudan İŞKUR tarafından veya işverenler eli ile ağaçlandırma ve park düzenlemeleri gibi toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. 18 yaşını tamamlamış, emekli, malul, dul, ve yetim aylığı almayan ve kamudan herhangi bir ad altında maaş vb. geliri olmayan vatandaşlar TYÇP faaliyetlerine katılabilmektedirler. Ayrıca özürllülere yönelik projeler yürüten derneklerin demirbaş malzemeleri gibi araç-gereçlerinin sağlanması yönünde destek verilmektedir. İŞKUR tarafından düzenlenmiş olan kurs ve programlara katılanlara, zaruri giderlerinin karşılanması için her fiili eğitim günü için cep harçlığı verilmekte ve eğitim süresince iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primleri ödenmektedir.

3.2.5 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü²³³

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Isparta İl Müdürlüğü bünyesinde bulunan Yetiştirme Yurdunda 13-18 yaş arasındaki korunmaya ve bakıma muhtaç erkek çocukların ve gençlerin bakımı sağlanmaktadır. Aynı durumdaki kız çocuklarının bakımı ise Atabey Kız Yetiştirme Yurdunda gerçekleştirilmektedir. Yetiştirme Yurdunda genel olarak; anne ve/veya babası ölmüş, ailesi tarafından terk edilmiş veya herhangi bir nedenle istismara uğramış çocuk ve gençler barınmaktadır. Ancak Yetiştirme Yurdunda barınan çocuk ve gençler ağırlıklı olarak yoksulluk nedeniyle korunma altına alınmış bulunmaktadır. Yoksul ailelerin veya tek başına kalmış yoksul anne veya babanın çocuğa bakabilecek ve gerekli imkanları sağlayacak gücünün bulunmadığı çoğunluklu hallerde, bu gibi çocuklar korunma ve bakım altına alınmaktadır. Yurtta bulunan çocuk ve gençlerin genel profiline bakıldığında ise travma geçirmiş, istismara uğramış, madde bağımlısı, suça sürüklenenlerden ve iç göçlerle Isparta'ya gelen ailelerin çocuklarından oluştuğu gözlemlenmektedir. Söz konusu durumlara maruz kalan ve aileleri tarafından gerekli takipleri yapılmayan, anne babası olmayan veya anne babası olsa dahi ihmal edilen çocuklar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından korunma altına alınmaktadırlar. Isparta ili Yetiştirme Yurdunda geçmiş yıllarda 170-180 civarında çocuk ve genç barınmakta iken, 2011 yılı itibari ile kayıtlı 100 çocuk ve genç

²³³ İlgili veri ve bilgiler SHÇEK Isparta Yetiştirme Yurdu Sosyal Hizmet Uzmanı'ndan alınmıştır.

barınmaktadır. Bunlardan 10 tanesi ailesi olmayan ve iç savaş, terör, yoksulluk gibi nedenlerle ülkemize yasa dışı yollardan göç edip sığınmış çocuklardan oluşmaktadır.

Yetiştirme Yurdunda barınan gençler 18 yaşına geldiklerinde, yaşantılarını güvenli bir şekilde sağlayacakları ortam olmadan yurttan gönderilmemektedir. İlk ve ortaöğrenimini görmüş çocuk ve gençlere 3413 sayılı Kanun gereği Kamu kurum ve kuruluşlarında iş imkanları sağlanmaktadır. Eğer bu kapsamda bir işe yerleştirilemediyseler de yurttan ayrıldıklarında kendilerine sosyal yardımlar yapılmaktadır. Aynı zamanda yurttan barınan çocuk ve gençlere İŞKUR ile işbirliğinde mesleki eğitim imkanları da sağlanmaktadır. Yurttan barınmakta olan çocuk ve gençler eğitim hayatlarına sorunsuz bir şekilde devam edebilmekte ve engelli olanlar ise Engelliler Eğitim Merkezi aracılığı ile eğitim görme imkanı bulabilmektedirler.

Yetiştirme Yurdunda kalan çocuk ve gençlerin ailelerinin ekonomik durumları belirli periyotlarla incelenmekte, eğer durumlarında bir düzelme gözleniyorsa çocukların aileleri yanında bakımına devam edilmesine karar verilebilmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu denetiminde olmak üzere çocuklar ailelerinin yanlarına gönderilmekte, aileye çocukların öğrenim durumları ve yaşları göz önünde bulundurularak düzenli nakit desteği sağlanmaktadır. Sağlanan aylık desteklere ek olarak yılda 3 ay çocukların okul, giyecek gibi dönemlik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla çift maaş verilmektedir. Ayrıca, Yetiştirme Yurdunda barınmakta olan ilköğretimdeki çocuklara aylık 50 TL, ortaöğretimdeki gençlere ise 70 TL düzenli olarak harçlık verilmektedir. Yetiştirme Yurdu gözetiminde ortaöğrenimini tamamlamış ve yükseköğrenimine devam etmek isteyen gençlere Kredi ve Yurtlar Kurumu bünyesinde bulunan yurtlarda ücretsiz barınma ve gıda imkanlarından, Başbakanlık ve TEV burslarından da yararlanmaları sağlanmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların korunma kararının alınmasında; dilekçe, vukuatlı nüfus kayıt örneği, ikametgah belgesi, gelir durumunu gösterir belge örnekleri ve Tapu Müdürlüğünden alınacak gayrimenkul durumunu gösterir belge istenmektedir.²³⁴

²³⁴ SHÇEK Isparta, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=5>, (12.05.2011).

Kimsesiz çocuklar için, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olup, Türkiye’de sürekli ikamet eden kişiler, koruyucu aile olmak için SHÇEK İl Müdürlüklerine başvuruda bulunabilmektedirler. Korucu aile olmak için İl Müdürlüklerine başvuran kişilere, koruyucu ailenin esasları ve işleyişi ile koruyucu aileye yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilerek “İlk Görüşme Formu” doldurulur ve müracaatçının yazılı başvurusu alınarak; “eşler için ayrı ayrı düzenlenecek belgeler” (fotoğraf, nüfus cüzdanı örneği, ikametgah belgesi, öğrenim durumunu gösterir belge, iş ve gelir durumunu gösteren belge, adli sicil raporu, heyet raporu, hepatit-B için hastaneden, verem için Verem Savaş Dispanserinden alınacak rapor), “tek düzenlenecek belgeler”(evlenme cüzdan fotokopisi, vukuatlı nüfus kayıt örneği) ve “ailede yaşayan bireylere ait düzenlenecek belgeler”(adli sicil kaydı, hepatit-B için hastaneden, verem için Verem Savaş Dispanserinden alınacak rapor) belgeleri hazırlanmaktadır.²³⁵

Evlat edinme; bir çocukla durumu evlat edinmeye uygun bir kişi arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurmasından meydana gelmektedir. Ülkemizde evlat edinme işlemleri Medeni Kanun’un 305’ten 320’ye kadar maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun 306. maddesine göre, kişilerin evlat edinebilmesi için en az 5 yıldan beri evli olmaları ve 30 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. Ayrıca, evlat edinecek kişilerin evlat edinecekleri çocuktan en az 18 yaş büyük olması ve Kanunun 305. maddesi gereğince, bir küçüğün evlat edinilmesi evlat edinen tarafından bir yıl süre ile bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır. Evlat edinme şartlarını taşımakta olan kişilerin evlat edinebilmesi; ülkemizde çocuğun öz ailesinden veya vasisinden ya da SHÇEK Genel Müdürlüğü’ne bağlı kuruluşlardan olmak üzere iki yolla gerçekleşmektedir. Medeni Kanun’un 315. maddesi gereğince evlat edinme kararı, evlat edinenin oturma yeri, birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilmektedir. Mahkeme kararıyla birlikte evlatlık ilişkisi kurulmuş olur.²³⁶

²³⁵ SHÇEK Isparta, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=1> (10.05.2011).

²³⁶ SHÇEK Isparta, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=2> (10.05.2011).

3.2.6 Isparta Huzurevi²³⁷

1972 yılında Isparta ilinin hayırsever vatandaşları tarafından yatalak, hasta, kimsesi olmayan, sokakta kalmış ve yoksul olan kimselerin bakılması amacıyla kurulan ve daha sonraki yıllarda huzurevine dönüştürülerek faaliyetlerini sürdüren Isparta Huzurevi; Huzurevi Vakfı, Huzurevi Derneği ve Isparta Belediyesi tarafından işletilmekte, aynı anda özürlü bakım merkezi ve huzurevi olarak hizmet vermektedir. Özürlü bakım merkezi bünyesinde 13 bayan ve 9 erkek olmak üzere toplam 22 zihinsel engelli vatandaş hizmet görmektedir. Aileleri tarafından destek görmeyen, kimsesiz, muhtaç ve gelirden yoksun durumdaki özörlölerin bakım ücretleri İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır. Yine huzurevi bünyesinde aynı durumda olan vatandaşlar için İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü veya Valilik tarafından gönderilecek yaşlılar için %5 oranında kontenjan ayrılmış durumdadır. Bu kontenjandaki yaşlıların ücretsiz olarak bakımı gerçekleştirilmektedir.

Isparta huzurevi ve özörlö bakım merkezi 104 yatak kapasiteli olup, 2011 Mayıs ayı itibariyle kapasitesi dolu olarak hizmet vermektedir. Özörlö yaşlıların ve huzurevi yaşlılarının yatakhaneleri ve yemek merkezleri ayrı olup, kullanım alanlarından ortak faydalanmaktadırlar. Huzurevi bünyesinde hizmet görmekte olan toplam 83 kişi bulunmaktadır. Bir kısmı 2022 sayılı Kanundan yararlanmakta olup, huzurevi ücretlerini bu yolla karşılamaktadır. Özörlölerin hepsi ise aynı zamanda Yeşil Karttan yararlanmaktadır.

Isparta Huzurevinin finansmanı vakıf ve derneklerden gelen bağışlarla ve yardımsever vatandaşların bağışlarıyla karşılanmaktadır. Ayrıca Isparta Belediyesi su ücreti almayarak ve huzurevine personel göndererek katkıda bulunmaktadır. Huzurevine alınacak yaşlı ve özörlölerin 60 yaş ve üzerinde olması şartı aranmakta ve kişilerden sağlık kurulu raporu istenmektedir. Sağlık kurulu raporu istenmesinin amacı, özörlö veya diğer yaşlıların ayrımının yapılarak bu ayrıma göre odalara yerleştirilmelerinin sağlanmasıdır. Huzurevinde kalacak vatandaşların kalma ücretleri, her sene Valilik tarafından belirlenecek bir ücret karşılığı olarak alınmaktadır. Aylığı olup kendi ücretini ödeyebilecek durumda olan yaşlıların bir

²³⁷ İlgili veriler Isparta Huzurevi çalışanlarından alınmıştır.

kısmı kendi istekleri ile gelmekte, bir kısmı ise bakımlarında zorlanan aileleri tarafından huzurevine getirilmektedir. Isparta il merkezinde bulunan huzurevi, Huzurevi Vakfı ve Huzurevi Derneği bünyesinde olup, özel kuruluş niteliği taşımaktadır.

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde olup, kamusal hizmet niteliği taşıyan huzurevi, 39 kişi kapasiteli olarak 2008 yılında Isparta ilinin Eğirdir ilçesinde kurulmuştur. SHÇEK'e bağlı huzurevlerine kişilerin kabul edilebilmesi için; 60 yaş ve üzeri yaşlarda olmaları, kendi gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir rahatsızlıkları bulunmaması ve yeme, içme, banyo, tuvalet gibi günlük yaşam etkilerini bağımsız olarak yapabilecek durumda olmaları, ruh sağlıklarının yerinde olması, bulaşıcı bir hastalıkları bulunmaması, uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamaları, sosyal veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduklarının "sosyal inceleme raporu" ile saptanmış olması gerekmektedir. Huzurevlerine; yaşadıkları mahaldeki huzurevleri veya merkez müdürlüklerine, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İlçe Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğüne şahsen veya SHÇEK Genel Müdürlüklerine verilecek bir dilekçe ile başvuruda bulunulabilmektedir. Başvuruda; dilekçe, vukuatlı nüfus kayıt örneği, ikametgah belgesi, gelir durumunu gösterir belge örnekleri, sağlık kurulu raporu, sosyal çalışmacı tarafından düzenlenecek Sosyal İnceleme Raporu ve İl Müdürlüğünce düzenlenecek yoksulluk belgesi istenmektedir. Yerleşmek istenen kuruluşun kapasitesi dolu ise, yaşlı sıraya alınmakta ve sırası gelince kabul edilmektedir. Acil bakım ihtiyacı olan yaşlılar ise SHÇEK Genel Müdürlüğü'nce Türkiye genelinde uygun bir huzurevine yerleştirilmektedir.²³⁸

Özel kuruluş niteliğinde olan huzurevine kabul şartlarında, SHÇEK'e bağlı olan huzurevinin aksine, kişinin sağlık problemleri olmaması, kendine bakabilecek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olması şartları aranmaması bakımından daha fazla yaşlıya hizmet verebilme imkanı bulunmakta ve zaten yaşlılıktan dolayı kendine bakımı gittikçe zorlaşan kişilerin bakımı açısından daha işlevsel olabilmektedir. Ancak özel kuruluş niteliğinde huzurevlerinin ücretli olması yönünden, SHÇEK bünyesindeki huzurevleri, yoksul durumdaki yaşlıların bakımını

²³⁸ SHÇEK, Isparta, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=3>, (27.05.2010).

sağladığı için, yoksullara yönelik olarak hizmet verebilmektedir. Buradaki sorun ise, kendine bakabilecek durumda olmayan, sağlığı yerinde olmayan ve ailesi tarafından da bakılabilecek durumda olmayıp yoksulluk içinde bulunan yaşlıların bakımının ne şekilde gerçekleştirileceğidir. Özel nitelikteki huzurevlerine, bu durumdaki yaşlıların bakımı için %5 oranında kontenjan ayrılmakta, ancak bu durumdaki tüm yaşlıların faydalanması açısından yeterli olmamaktadır.

3.2.7 Türkiye Grameen Mikro kredi Programı Isparta Şubesi ²³⁹

Isparta'da Nisan 2009'da faaliyetlerine başlayan program, günümüze kadar toplam 700 bayana kredi verilmesini sağlamıştır. Halen 505 kişi aktif üye olarak kredi almaya devam etmektedir.

Program kapsamında yeni üye olan bayanlara temel kredi adı altında kredi verilmektedir. Kredi miktarı ilk yıl için üyelerin yapacak oldukları işe göre 100 ile 700 TL arasında değişmektedir. Krediyi almak isteyenler programa bizzat başvuru yapmakta, belirli bir iş fikri ile gelenlerin krediyi alabilmeleri için 5 kişiden oluşan bir grup oluşturmaları gerekmektedir. Grubun üyeleri aynı mahalle, köy ya da tanıdıkların bulunduğu ve birbirlerine güvenen kişilerden oluşmaktadır, ancak üyeler arasında birinci dereceden yakın akrabalık ilişkileri bulunmamalıdır. 5'er kişilik gruplar oluşturularak bu kişilere kredi verilmesinin amacı, eğer grubun üyelerinden biri kredinin geri ödemesini sağlayamazsa diğer üyelerden miktarı tahsil etmektir. Bunun dışında kredi alabilmeleri için bayanlardan kefil, senet, ipotek gibi garantiler istenmemektedir. Alınacak olan kredi için belirli bir iş sınırlaması bulunmamakta, yapılacak olan iş için sermaye olacak şekilde kullanılması istenmektedir. Temel krediden farklı olarak ilk yılın ardından başarılı olanlara 1000TL ve Girişimci Kredisi verilmektedir. Böylece 2000 TL'ye kadar kredi çekme hakkına sahip olabilmektedirler. Ayrıca kredinin ikinci yılında istenirse hayvancılık kredisi çekilebilmektedir.

Kredi taraflara verildikten 1 hafta sonra yetkililer tarafından iş kontrolleri yapılmaktadır. Tarafların işleri için aldıkları mallar, eşyalar, makineler kontrol edildikten sonra krediyi iş için kullanmadıkları gözlemlenenlerin kredi hesapları kapatılmaktadır. Kişilere kullandırılan kredinin geri ödemesi taksitler halinde

²³⁹ İlgili veri ve bilgiler TGMP Isparta Yetkilisi'nden alınmıştır.

yapılmaktadır. İlk taksit, kredi alındıktan 1 hafta sonra yetkililer tarafından tahsil edilmektedir. Kredi geri ödemelerinde faiz alınmamakta ancak kredi tutarının %15'i kadar bir hizmet bedeli alınmaktadır. Hayvancılık kredisinin hizmet bedeli ise 150 TL olup, 6 aylık taksitler halinde geri alınmaktadır. Normal kredilerin geri ödeme süreci ise 46 hafta boyunca devam etmektedir. Ayrıca kredi kullanıcılarından hizmet bedelleri ve kredi geri ödemeleri alınırken her hafta 1 ila 2,5 TL arasında tasarruf bedeli alınmaktadır. Alınan tasarruf bedelleri kredi kullanan vatandaşlar için biriktirilmekte, ilk yıllarını doldurduklarında birikmiş olarak kendilerine geri verilmektedir. İkinci yıllarından itibaren ise istedikleri zaman tasarruflarını çekebilmektedirler. Böylece kişilerin zorunlu olarak yaptıkları işlerden tasarruf etmeleri sağlanmaktadır.

Kredilerin tahsilatları için her haftanın belirli günlerinde yetkililer kredi alanların mahalle, köy, belde gibi bölgelerine gitmektedirler. Her 5 kişilik grubun bir başkanı ve bölgedeki tüm gruplar arasındaki başarılı bayanlardan da bir merkez şefi görevlendirilmektedir. Bu gruplar her hafta program yetkilileri ile bir araya gelerek toplantılar gerçekleştirmekte ve faaliyetleri hakkında bilgilendirme yapılmaktadır.

Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı Isparta şubesinde 2 görevli çalışmaktadır. Her hafta kredi alanlara gidip tahsilatlarını gerçekleştirmekte ve yine her haftanın belirli günlerinde kredi almak isteyen vatandaşlara bilgilendirme toplantıları düzenlemektedirler. Programın finansmanı Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve illerde Valilikler tarafından sağlanmaktadır. Ancak sadece kredi miktarları kadar ödeme yapıldığından program çalışanlarının maaşları, masrafları ve diğer giderleri gibi giderler kredi kullanıcılarından alınan hizmet bedellerinden karşılanmaktadır. Görüşülen yetkili, Isparta genelinde kredilerin verimli kullanıldığını, kredi alan ve kullanan kişilerin gelirlerinin arttığını ve durumlarının düzeldiğini belirtmiştir. Örneğin; görüşülen yetkili, kredi alarak makine alan iki grubun ortaklaşa iş yaparak ve yakın çevresinden de hizmet bağlamında destek alarak işlerini zamanla büyüttüklerini, başlangıçta evde yapılan perde dikim işini ilerleterek şu anda bir perde dükkanı sahibi olduklarını, yine başka bir kredi kullanıcısının simit satmakla geçimini sağladığını kredi aldıktan sonra ise eski bir minibüs alarak mahallesinde köfte ekmek satışı gerçekleştirdiğini ve bundan ailesine önemli bir gelir elde ettiğini belirtmiştir. Isparta genelinde kredi alan bayanların ağırlıklı olarak krediyi

kullanmakta oldukları iş kolları, kuaförlük, kozmetik, el işleri, dikiş, tarım ve yiyecek maddeleri yapımı gibi işlerde yoğunlaşmaktadır.

3.2.8 Elele Derneği²⁴⁰

Gelendost İlköğretim Okulu'nun okul aile birliği olarak çeşitli yardım faaliyetleri düzenleyen bayanların, yaptıkları yardımları büyütüp daha geniş kitlelere ulaşma hedefleriyle 2,5 sene önce kurulan dernek, Isparta ilinde yoksullara ve yardıma muhtaç vatandaşlara yönelik en geniş çapta faaliyetlerini yürüten sivil toplum kuruluşudur. Yönetim kurulu 20 kişiden oluşan derneğin, çok sayıda üyesi ve gönüllüsü bulunmaktadır.

Türkiye'de halen sosyal yardımlaşmanın, milli ve ahlaki değerlerin ön planda tutulması hedefiyle yola çıkan dernek, yardıma muhtaç ailelerin sorunlarına çare bulmaya yönelmiştir. Bu bağlamda çeşitli kermesler düzenleyerek, hayırsever vatandaşların derneğe bağışta bulunduğu giysi, yiyecek gibi malzemelerin satışından elde ettikleri gelirle, ihtiyaç sahibi ailelere yardımlar yapılmaktadır. Bağış olarak gelen ikinci el eşyaların satışından önemli bir gelir elde edilmektedir. Kermeslerde ortalama olarak 15000-20000 parça eşya satışı gerçekleştirilmektedir. Yine yardımsever vatandaşların bağışlarıyla toplam 1012 kayıtlı aileye gıda, ev eşyası ve giyecek yardımlarında bulunmaktadır. Özellikle giyecek ve gıda yardımları belirli bir zaman aralığında olmaksızın, kişilerin ihtiyaç duydukları anda yararlanabilmeleri için hazırlanmaktadır. Yapılan yardımlar kapsamında 350 aileye 2. el ev eşyası sağlanmıştır. Sürekli olarak yapılmakta olan gıda yardımlarının karşılanması için, her hafta dernek üyeleri tarafından belirlenen çeşitli gıda maddeleri yine dernek üyeleri tarafından derneğe ulaştırılmaktadır. Bir hafta yağ, bir hafta şeker, bir hafta çay gibi çeşitli gıda maddeleri derneğe getirilerek, ihtiyacı olanların alması için stoklanmaktadır.

Elele derneğinin yardımları kapsamında eşi tarafından terk edilip yalnız kalan, ciddi sağlık problemleri olup yeterli imkanları bulunmayan, oturacak bir evi bulunmayan, çocuklarını okula göndermekte zorlanan ve çeşitli zaruri ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan bir çok aile, elele ailesi olarak nitelendirilmekte ve derneğin korunma alalında sorunlarını giderme olanakları bulmaktadırlar

²⁴⁰ İlgili veri ve bilgiler Elele Derneği Başkanı'ndan alınmıştır.

“Örneğin: 28 yaşında olan Dilek Hanım. Ailesi tarafından çeşitli baskılara ve şiddete maruz kaldıktan sonra çareyi evlenerek aileden uzaklaşmakta bulmuştur. Evlenip ikinci çocuğuna hamile kalan Dilek Hanım eşi tarafından aldatılarak kendi kaderiyle baş başa bırakılmıştır ve kendi anne babasının yanına da tekrar dönme imkanı bulamamıştır. Hamile olan ve 6 yaşındaki çocuğuyla tek başına ortada kalan Dilek Hanım’a Elele Derneği yardım elini uzatmış, çocuklarının birinin doğum masraflarından diğerinin eğitim ve diğer masraflarına kadar karşılanmasını sağlanmış, yardımsever bir ev sahibinin yardımıyla hiçbir bedel ödemededen bir evde oturmaları sağlanmış, evin tüm eşya ihtiyaçları giderilmiştir. Dilek Hanım çocuklarıyla ortada kaldıktan sonra hiçbir giyim eşyalarının, hatta çoğunun zıbının ve çocuk bezlerinin bile bulunmadığını, dernekle tanıştıktan sonra ise hayatının değişerek bir dolap dolusu eşyası ve oturulabilecek bir evi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca dernek üyelerinin desteğiyle, Dilek Hanım’ın daha önceleri çalıştığı bir işte öğrendiği masaj becerilerini geliştirmesi ve kullanması teşvik edilmiş ve böylece düzenli bir gelir elde etmesi sağlanmıştır.”

“Bir başka örnekte; cezaevinden bir hanımın gönderdiği mektupta oğlunun kendisi ile birlikte cezaevinde yaşamakta olduğu, 5 yaşına geldiğinde Yetiştirme Yurdu’na gönderilecek olduğundan oğlunun sünnetini yanındayken yaptırmak istediği yazmaktadır. Mektup üzerine dernek yetkilileri harekete geçmiş, kadınla ve cezaevi yetkilileriyle görüşüp savcının da izniyle cezaevinde bir sünnet düğünü düzenlemişlerdir. Düzenlenen düğün hem cezaevindeki kadınlar için bir moral niteliğinde hem de sünnet olan çocuk için tarif edilemez bir mutluluk değerinde olmuştur. Düğün vesilesiyle cezaevindeki diğer kadınlar da sorunlarını anlatabilme imkanları bulmuşlar, çoğunlukla cezaevi bünyesinde ulaşma imkanı bulamadıkları iç çamaşırı, saç boyası, hijyenik ped, çocuk bezi gibi ihtiyaçlarının olduğunu dile getirmişlerdir. Söz konusu ihtiyaçlar dernek üyeleri tarafından karşılanmış ve halen alınan mektuplar üzerine kadınlara ihtiyaç duydukları malzemeler gönderilmektedir.”

Elele Derneği’nin öncülüğünde bir araya gelen 6 tane özürlü derneğinden meydana gelen Engelliler Platformu adı altında, engelli vatandaşlarının sorunlarının tüm yıl boyunca gündeme getirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla kurulan platformda kermes, pilav günleri gibi etkinlikler düzenlenmekte ve buralardan elde

edilen gelirler bir havuzda toplanmakta ve engelli derneklerine paylaştırılmaktadır. Bu kapsamda, gelecek günlerde Göller Bölgesi Doğa Sporları ve Hobi Klübü Derneği (GÖLDOSK), Elele Derneği ve bir medikal cihaz firmasının ortaklaşa gerçekleştirecek oldukları şölende, işitme cihazı alma imkanı olmayan 40 tane işitme engelli vatandaşa işitme cihazı verilmesi planlanmaktadır. Ayrıca şölen davetiyelerinden elde edilen gelirlerle engelli vatandaşlara yardım yapılması hedeflenmektedir.

Dernek, eğitime de büyük bir önem vererek bu yöndeki çalışmalarını sürdürmektedir. 3'ü ortaöğretimde diğerleri üniversitede olmak üzere toplam 51 tane öğrenciye düzenli olarak burs verilmektedir. Bunun dışında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı tüm okullarda ihtiyaçlar belirlenmektedir. Okulların ihtiyaçları dahilinde 3 tane okulun dış cephe boyamaları gerçekleştirilmiş, kamera sistemi kurulmuş ve okullara bilgisayar temin edilmiştir. Okulların aile birlikleri ile ortaklaşa kermesler düzenlenmekte ve kermeslerden elde edilen gelirlerle okulların camlarının onarılması, boyaları, tamiratları gibi masraflarının karşılanması sağlanmaktadır. Yine okulların açıldığı dönemlerde okula başlayacak öğrenciler formasız kalmasın diye kampanyalar düzenlenmekte ve ihtiyacı olanların formaları karşılanmaktadır. Isparta'ya başka illerden gelen ve ihtiyacı olan öğrencilere ev eşyaları temin edilmektedir. Sınavlara hazırlanan ve maddi imkanları bulunmayan öğrencilerin de dershanelerden ücretsiz olarak faydalanmaları sağlanmaktadır. Bunların dışında okullarda dış taramaları yapılarak, firmalardan hibe alınan dış fırçası ve dış macunu dağıtımı yapılmaktadır.

Elele Derneği ihtiyaç sahibi vatandaşların başvuruları üzerine yardımlarını gerçekleştirmektedir. Kimi zaman devlet kurumlarının kanuni işlemleri bitinceye kadar yoksul vatandaşların mağdur olmaması için, kimi zaman zor durumda olan ailelerin tüm ihtiyaçlarının karşılanması için tamamen gönüllülük esasına dayalı bir uygulamayla çalışmaktadırlar. Hayırsever vatandaşlardan aldıkları yardımların yanı sıra dernek üyeleri ve yöneticileri dernekte bulundukları süre boyunca, kermeslerde satmak amacıyla el işleri de yapmaktadırlar. Kişilere ayni ve nakdi olarak yapılan yardımların yanı sıra, meslekleri olmayan ve çalışmak isteyen yoksul durumdaki hanımların evlerde gündelik temizlik işlerine gitmelerini ve buralardan gelir elde etmelerini sağlamaktadırlar ve işe ihtiyacı olan vatandaşlara yine yardımsever

işverenlerle iletişim kurularak iş imkanları yaratmaktadırlar. Yoksul vatandaşlar için sünnet düğünleri ve evlenme törenleri düzenlemektedirler. Cezaevlerinde bulunan kadınlara yönelik olarak düzenlenen meslek ve el işi kurslarının masrafları da yine dernek tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca evlerinde el işleri yapan ve yaptıklarını kendilerinin pazarlaması mümkün olmayan ev hanımlarının yaptıkları ürünleri pazarlamaları sağlanmaktadır.

Birçok alanda halkın çeşitli yoksunluklarını ve sorunlarını gidermeyi amaçlayan derneğin gelecek yıllarda gerçekleştirmeyi hedeflediği Isparta'da büyük bir kütüphane kurulması projesi ve bir okul yaptırma projesi bulunmaktadır.

3.3 Isparta İli Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi Araştırması

3.3.1 Çalışma Durumu, Gelir ve Sosyal Güvence Göstergeleri

Kendi isteğiyle çalışmayanlardan 28 kişi hiç gelir elde edemediğini, 2 kişi 100-400 TL aralığında bir gelir elde ettiğini ve 3 kişi de 400-600 TL arasında bir gelir elde ettiklerini beyan etmiştir. İşsiz olanlardan 10 kişi hiç gelir elde etmediklerini, 1 kişi 100-400TL arasında gelir elde ettiğini ve 2 kişi 400-600 TL arasında gelir elde ettiğini belirtmiştir. Düzenli olmasa da çalıştığı halde hiç gelir elde edemeyen 1 kişi bulunmaktadır. Çalışıp düzenli gelir elde eden 13 kişiden yalnızca 4'ü 1000 TL üstünde gelir elde etmektedir. Emekli olan 11 kişi arasında ağırlıklı olarak 8 kişi 600-800 TL arasında bir gelire sahiptir. Bu kişiler arasından 33 kadın kendi isteği ile çalışmamaktadır. Kendi isteğiyle çalışmayan erkek ise bulunmamaktadır. Kadınlarda 7 ve erkeklerde 6 kişi işsizdir. İşsizliğin cinsiyetler arası dağılımında eşite yakın bir durum söz konusudur. Kadınlardan 4'ü çalışıp düzenli gelir elde edememekte, erkeklerden ise 26 kişi çalışıp düzenli gelir elde edememektedir. Kadın ve erkekler arasındaki çalışıp düzenli gelir elde edememe arasındaki büyük farkın nedeni, kadınların çoğunun kendi isteğiyle çalışmamayı tercih etmesi yani ev hanımı olmasıdır.

Tablo 14: Hanehalkının Çalışma Durumu ve Aylık Geliri

Çalışma Durumu * Aylık Gelir								
		Aylık Gelir						
		0	100-400	400-600	600-800	800-1000	1000 üstü	Toplam
Çalışma Durumu	Çalışmıyor(kendi istegi)	28	2	3	0	0	0	33
	İşsiz	10	1	2	0	0	0	13
	Çalışıyor ama düzenli geliri yok	1	6	13	7	3	0	30
	Çalışıyor ve düzenli geliri var	0	1	1	4	3	4	13
	Emekli	0	1	1	8	1	0	11
	Toplam	39	11	20	19	7	4	100

Tablo 15: Hanehalkının Cinsiyete Göre Çalışma Durumu

Çalışma Durumu- Cinsiyet				
		Cinsiyet		
		Kadin	Erkek	Toplam
Çalışma Durumu	Çalışmıyor (kendi istegi)	33	0	33
	İşsiz	7	6	13
	Çalışıyor ama düzenli geliri yok	4	26	30
	Çalışıyor ve düzenli geliri var	1	12	13
	Emekli	2	9	11
	Toplam	47	53	100

Kendi isteğiyle çalışmayanların 11 tanesi hiçbir sosyal güvenceleri olmadığını, 11 tanesi SSK'lı, 7 tanesi Bağ-Kur'lu ve 4 tanesi Emekli Sandığına tabi olduklarını belirtmişlerdir. İşsizlerin arasından 8 kişinin hiçbir sosyal güvencesi bulunmamakta, 1 kişi SSK'lı, 3 kişi Bağ-Kur'lu ve 1 kişi ise Emekli Sandığına tabi gözükmektedir. Herhangi bir işte çalışmadıkları halde sosyal güvenceleri bulunan

kişiler; eşleri, çocukları ya da aile üyeleri üzerinden sosyal güvencesi olmaya hak kazananlardan oluşmaktadır. Çalışıp düzenli geliri olmayanlardan 19 kişinin hiçbir sosyal güvencesi bulunmamakta, çalışıp düzenli geliri olanlardan ise 1 kişinin hiçbir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Buradan, düzenli gelir elde etmeyerek çeşitli işlerde çalışanların çoğunluğunun sosyal güvenceden yoksun olarak ya kendi hesaplarına çalıştıkları ya da çeşitli işyerleri tarafından kayıt dışı istihdam edildikleri sonucuna varılabilmektedir. Ancak düzenli gelir elde ederek çalışanların neredeyse hepsinin sosyal güvencesinin bulunması, ücretli çalışanlarda kayıt dışı istihdamın az olduğuna dair bir kanıt olarak gösterilebilir.

Tablo 16: Hanehalkının Çalışma Durumuna Göre Sosyal Güvencesi

		Çalışma Durumu* Sosyal Güvence				
		Sosyal Güvence				Topla m
		Yok	SSK	Bağ-Kur	Emekli Sandığı	
Meslek	Çalışmıyor(kendi isteği)	11	11	7	4	33
	İşsiz	8	1	3	1	13
	Çalışıyor ama düzenli geliri yok	19	5	6	0	30
	Çalışıyor ve düzenli geliri var	1	6	6	0	13
	Emekli	0	3	7	1	11
	Toplam	39	26	29	6	100

3.3.2 Hanehalkının Sosyal Göstergeleri

Herhangi bir malvarlığına sahip olanlardan 33 kişi kendi evinde, 2 kişi kirada ve 2 kişi de başka birinin evinde bedelsiz oturmaktadır. Mal varlığı olan toplam 40 kişi bulunmaktadır. Hiçbir mal varlığı olmayanlardan ise 42 kişi kirada, 10 kişi kendi evinde ve 8 kişi de başka birinin evinde bedelsiz oturmaktadır. Hiçbir mal varlığı olmadığını beyan eden toplam 60 kişi bulunmaktadır. Buradan, Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Göstergelerinden biri olan, kişilerin edindikleri mal varlıkları

göstergesine göre, kişilerin %40'ı mal varlıkları olmasından dolayı yoksulluk hesabına dahil edilmemektedir.

Tablo 17: Hanehalkının Konut Durumu ve Mal Varlığı

Konut Durumu* Mal Varlığı					
		Konut Durumu			
		Kira	Kendi evi	Başka birinin evinde bedelsiz oturuyor	Toplam
Mal Varlığı	Evet	5	33	2	40
	Hayır	42	10	8	60
	Toplam	47	43	10	100

Hanehalkının doğumda veya 5 yaşın altında ölmüş çocuklarının bulunma durumu ile çocuklarının okula gitme durumuna bakıldığında okula giden çocuğu bulunmayanlardan 39 kişinin ölmüş çocukları da bulunmamaktadır. Yine okula giden çocukları bulunmayanlardan 5 kişinin 5 yaşın altında ölmüş çocukları bulunmaktadır. Bazı çocukları okula gidenlerden 5 kişinin doğumda ölmüş çocuğu bulunmakta, 3 kişinin ise 5 yaş altında ölmüş çocuğu bulunmaktadır. Çocuklarının hepsi okula gidenlerin ölmüş çocukları da bulunmamaktadır. Okulu bitirmiş çocukları bulunanlardan 1 kişinin doğumda, 3 kişinin ise 5 yaş altında ölmüş çocuğu bulunmaktadır.

UNDP'nin yoksulluk göstergelerinden biri olan doğumda ölmüş ve 5 yaş altında ölmüş çocukların oranı, çocukların ölüm nedenlerinin tamamen bakımsızlık ve ekonomik yoksunluklardan kaynaklanmaması nedeniyle tam anlamıyla yoksulluk hesabına dahil edilememiştir. Aynı zamanda, çocukların okula gitme durumu da bir yoksulluk göstergesi ile, görüşmecilerden alınan bilgiler dahilinde, bazı çocukların ekonomik zorluklardan dolayı değil de kendi istekleri dahilinde eğitim almamayı tercih ettiklerini beyan etmelerinden dolayı çocuklarda okula gitmeme durumu kesin olarak yoksulluk durumu ile bağdaştırılamamıştır.

Tablo 18: Hanehalkının Doğumda veya 5 Yaş Altında Ölmüş Çocuğunun Bulunma Durumu ve Çocukların Okula Gitme Durumu

Doğumda veya 5 yaş altı ölmüş çocuk * Çocukların okul durumu							
		Okul Durumu					
		Cevaplanmamış	Okula Giden Çocuk Yok	Bazı Çocuklar Gidiyor	Hepsi gidiyor	Okulu bitirmişler	Toplam
Ölmüş	Yok	1	39	22	8	12	82
Çocuk	Doğumda ölmüş	0	1	5	0	1	7
	5 yaş altında ölmüş	0	5	3	0	3	11
	Toplam	1	45	30	8	16	100

Yemek pişirmek için gerekli olan yakacak(tüp, doğalgaz, elektrik gibi) bulamayan ve aynı zamanda evinin içerisinde tuvalet, elektrik ve su tesisatı bulunmayan toplam 3 kişi bulunmaktadır. 84 kişinin evinde elektrik, su tesisatı bulunmakta ve aynı zamanda yemek yapmak için yakacak bulabilmektedirler. 8 kişinin evinde elektrik, su tesisatı ve tuvalet bulunmasına rağmen yakacak bulunmamaktadır. Hem elektrik, su tesisatı ve tuvaletin evin içinde bulunması hem de yemek pişirmek için gerekli yakacak bulunması durumu Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinde birlikte değerlendirildiğinden, iki durumdan da aynı anda yoksun bulunan 3 kişi, yoksulluk hesabında dikkate alınacaktır.

Tablo 19: Hanehalkının Yemek Yapmak İçin Yakacağı ve Hanede Elektrik, Su Tesisatı ve Tuvalet Bulunma Durumu

		Yakacak, Tüp * ElkSuTuv olma durumu		
		Evin içerisinde tuvalet, elektrik, su tesisatı bulunması		
		Evet	Hayır	Toplam
Yemek	Evet	84	5	89
yapmak	Hayır	8	3	11
için tüp,	Toplam	92	8	100
yakacak				
bulma				
durumu				

Hanehalkının beslenme giderleri için aylık ne kadar harcama yaptığına bakıldığında, 23 kişinin beslenme giderleri için 0-100 TL aralığında harcama yaptığı, 45 kişinin 100-300 TL aralığında, 23 kişinin 300-500 TL aralığında, 6 kişinin 500-700 TL aralığında ve 3 kişinin ise 700 TL'den fazla harcama yaptıkları gözlemlenmektedir.

Tablo 20: Hanehalkının Aylık Beslenme Giderleri

Aylık Beslenme Giderleri				
	Sayı	Oran	Geçerli Oran	Kümülatif Oran
0-100	23	23,0	23,0	23,0
100-300	45	45,0	45,0	68,0
300-500	23	23,0	23,0	91,0
500-700	6	6,0	6,0	97,0
700'den fazla	3	3,0	3,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

3.3.3 Hanehalkının Yoksulluk ve Açlık Sınırı Göstergeleri

TÜİK tarafından hazırlanan 2009 yılı Yoksulluk Çalışması Sonuçları içerisinde yer alan Türkiye'de Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları sonuçlarındaki verilere göre 2010 yılında;

Açlık Sınırı²⁴¹; 1 kişiden oluşan hanehalkı büyüklüğünde 141 TL, 2 kişiden oluşan hanehalkında 213 TL, 3 kişiden oluşan hanehalkında 269 TL, 4 kişiden oluşan hanehalkında 318 TL, 5 kişiden oluşan hanehalkında 363 TL, 6 kişiden oluşan hanehalkında 404 TL, 7 kişiden oluşan hanehalkında 444 TL, 8 kişiden oluşan hanehalkında 482 TL, 9 kişiden oluşan hanehalkında 515 TL ve 10 kişiden oluşan hanehalkında 548 TL olarak belirlenmiştir.²⁴²

Yoksulluk Sınırı; 1 kişiden oluşan hanehalkı büyüklüğünde 396 TL, 2 kişiden oluşan hanehalkında 599 TL, 3 kişiden oluşan hanehalkında 759 TL, 4 kişiden oluşan hanehalkında 896 TL, 5 kişiden oluşan hanehalkında 1.025 TL, 6 kişiden oluşan hanehalkında 1.140 TL, 7 kişiden oluşan hanehalkında 1.252 TL, 8 kişiden oluşan hanehalkında 1.358 TL, 9 kişiden oluşan hanehalkında 1.451 TL ve 10 kişiden oluşan hanehalkında 1.545 TL olarak belirlenmiştir.

Anket çalışmasında, verilerin analiz edilebilmesinde kolaylık sağlamak amacıyla kişilere çocuk sayıları aralıklar halinde verilmiştir. Bu nedenle, TÜİK tarafından sağlanan açlık ve yoksulluk sınırlarının hanehalkı büyüklüğüne göre değerlendirilmesinde 1-3 aralığında çocuk sayısı olan haneler 4 kişilik hanehalkı, 3-5 çocuk sayısı olan haneler 6 kişilik hanehalkı ve 5'ten fazla çocuk sayısı olan haneler ise 8 kişilik hanehalkı olarak değerlendirilecektir. TÜİK tarafından son olarak hazırlanan Yoksulluk Çalışması 2009 yılına ait olduğundan ve açlık ve yoksulluk sınırları son olarak 2010 yılına göre uyarlandığından, çalışmada 2010 yılı verilerine göre değerlendirme yapılacaktır.

Medeni durum-çocuk sayısı-aylık beslenme giderleri tablosuna bakıldığında, aylık beslenme giderleri 0-100 TL arasında olan; çocuksuz 1 aile, 1-3 çocuklu 8 aile, 3-5 çocuklu 3 aile, 5'ten fazla çocuğu olan 5 aile bulunmaktadır. Aynı aralıkta eşi hayatta olmayan veya boşanmış olan 1-3 çocuklu 2 kişi bulunmaktadır. Aylık beslenme giderleri, hanehalkının kaç kişiden oluştuğuna bakılmaksızın 0-100 TL aralığında bulunduğu için 1 kişi için 141 TL olan açlık sınırının her halükarda altında

²⁴¹ Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır.

²⁴² Gıda yoksulluk sınırı, 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi'nin gıda ana grup indeksi ile; gıda ve gıda dışı bileşenlerden oluşan yoksulluk sınırı ise genel indeks ile genişletilerek 2010 yılına inflate edilmiştir.

olmasından dolayı, bu durumda açlık sınırının altında yaşamakta olan toplam 19 hane bulunmaktadır.

Aylık beslenme giderleri 100-300 TL aralığında olan; çocuksuz 3 aile, 1-3 çocuklu 21 aile, 3-5 çocuklu 5 aile ve 5'ten fazla çocuğu olan 4 aile bulunmaktadır. Aynı aralıkta, eşi hayatta olmayan veya boşanmış olan çocuksuz 1 kişi, 1-3 çocuklu 3 kişi, 3-5 çocuklu 2 kişi ve 5'ten fazla çocuğu olan 1 kişi bulunmaktadır. Bu durumda çocuksuz olan 3 aile, 2 kişilik ailenin açlık sınırı olan 213 TL'nin altında bir aralıkta bulunmamaktadır. 4 kişilik aile olarak değerlendirilen 1-3 çocuklu 21 aile, kendileri için 318 TL olan açlık sınırının az da olsa altında kalmaktadırlar. 6 kişilik aile olarak değerlendirilen 3-5 çocuklu 5 aile, kendileri için 404 TL olan açlık sınırının altında yaşamaktadırlar. 8 kişilik aile olarak değerlendirilen 5'ten fazla çocuklu 4 aile, kendileri için 482 TL olan açlık sınırının altında yaşamaktadırlar. Aynı aralıkta, eşi ölen veya boşanmış durumdaki çocuğu olmayan 1 kişi açlık sınırının üzerinde, 1-3 çocuğu olan ve 3 kişilik aile olarak değerlendirilen 3 kişi, kendileri için 269 TL olan açlık sınırının üzerinde, 3-5 çocuğu olup 5 kişilik aile olarak değerlendirilen 2 kişi, kendileri için 365 TL olan açlık sınırının altında, 5'ten fazla çocuğu olup 7 kişilik aile olarak değerlendirilen 1 kişi ise, kendileri için 444 TL olan açlık sınırının altında yaşamaktadırlar. Söz konusu aralıkta, açlık sınırının altında bulunan toplam 33 hane bulunmaktadır.

300-500 TL aralığında aylık beslenme harcaması yapmakta olan; 1-3 çocuklu 13 aile, 3-5 çocuklu 4 aile bulunmaktadır. Aynı aralıkta eşi hayatta olmayan veya boşanmış olan çocuksuz 1 kişi ve 1-3 çocuklu 3 kişi bulunmaktadır. 4 kişilik aile olarak değerlendirilen 1-3 çocuklu 13 aile, kendileri için 318 TL olan açlık sınırının üzerinde yaşamaktadır. 6 kişilik aile olarak değerlendirilen 3-5 çocuklu 4 aile, kendileri için 404 TL olan açlık sınırının çok az bir farkla altında yaşamaktadır. Eşi hayatta olmayan veya boşanmış olan çocuksuz 1 kişi, kendisi için 141 TL olan açlık sınırının üzerinde yaşamaktadır ve aynı durumdaki 1-3 çocuğu olup 3 kişilik aile olarak değerlendirilen 3 kişi de kendileri için 269 TL olan açlık sınırının üzerindedir. Söz konusu aralıkta beslenme giderleri olan 4 hane açlık sınırının altında yaşamaktadır.

500-700 TL aralığında aylık beslenme harcamaları bulunan 1-3 çocuklu 1 aile, 3-5 çocuklu 2 aile, 5'ten fazla çocuğu olan 1 aile bulunmaktadır. Bu aralıkta gıda harcamaları yapmakta olup, açlık sınırının altında yaşamakta olan hane bulunmamaktadır. Aylık 700 TL'den fazla gıda harcamasında bulup, açlık sınırının altında yaşayan hane bulunmamaktadır.

Tablo 21: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Açlık Sınırı

Çocuk Sayısı * Medeni Durum * Aylık Beslenme Giderleri

Count

Aylık Beslenme Giderleri			Medeni Durum			
			Evli	Bekar	Dul	Toplam
0-100	Çocuk sayısı	Yok	1	4	0	5
		1-3 çocuk	8	0	2	10
		3-5 çocuk	3	0	0	3
		5'ten fazla	5	0	0	5
		Toplam	17	4	2	23
100-300	Çocuk sayısı	Yok	3	5	1	9
		1-3 çocuk	21	0	3	24
		3-5 çocuk	5	0	2	7
		5'ten fazla	4	0	1	5
		Toplam	33	5	7	45
300-500	Çocuk sayısı	Yok	0	2	1	3
		1-3 çocuk	13	0	3	16
		3-5 çocuk	4	0	0	4
		Toplam	17	2	4	23
500-700	Çocuk sayısı	Yok	0	2		2
		1-3 çocuk	1	0		1
		3-5 çocuk	2	0		2
		5'ten fazla	1	0		1
		Toplam	4	2		6
700'den fazla	Çocuk sayısı	Yok	0	2		2
		3-5 çocuk	1	0		1
		Toplam	1	2		3

Gıda harcamasına göre yoksulluk oranı değerlendirmesi sonucunda, açlık sınırının altında yaşamakta olan yani gıda yoksulluğu sınırının altında olan toplam 56 hane bulunmaktadır.

Yoksulluk sınırı yöntemine göre hanehalklarının yoksulluk durumlarını incelemek üzere, hanehalkının kaç kişiden oluştuğunu belirlemek amacıyla medeni durum ve çocuk sayıları dikkate alınmış, bu sayılar hanehalkının aylık toplam geliri ile karşılaştırılmıştır.

Hiçbir geliri olmayan toplam 4 kişinin, hanehalkı büyüklüğüne bakılmaksızın yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmektedir. 100-400 TL aralığında geliri olup, çocuğu ve eşi olmayan sadece 1 kişinin ve bekar olup çocuksuz olan 4 kişinin, kendileri için 396 TL olan yoksulluk sınırının altında olmadığı söylenebilir. Aynı gruptaki diğer 19 kişi ise yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

400-600 TL aralığında aylık hanehalkı gelirine sahip olan; çocuksuz 2 aile, 1-3 çocuklu 8 aile, 3-5 çocuklu 3 aile ve 5'ten fazla çocuğu olan 3 aile bulunmaktadır. Aynı gelir grubunda 1 bekar, 1-3 çocuklu eşi hayatta olmayan veya boşanmış 3, 3-5 çocuklu eşi hayatta olmayan veya boşanmış 1, 5'ten fazla çocuklu eşi hayatta olmayan veya boşanmış 1 kişi bulunmaktadır. Bu durumda çocuklu olan aileler, kendileri için sırayla, 896, 1.140 ve 1.358 TL olan yoksulluk sınırlarının altında yaşamaktadırlar. Yine çocuklu olan ve eşi hayatta olmayan veya ölmüş olan toplam 5 kişi de yoksulluk sınırının altındadır. Çocuksuz olan 2 aile ise, kendileri için 599 TL olan yoksulluk sınırının çok az bir farkla üzerinde kalmaktadırlar. Bekar olan 1 kişi yoksulluk sınırının üzerinde bir gelire sahiptir. Söz konusu gelir grubunda, yoksulluk sınırının altında yaşamakta olan toplam 19 hane bulunmaktadır.

600-800 TL aralığında aylık hanehalkı gelirine sahip olan; çocuksuz 1 aile, 1-3 çocuklu 17 aile ve 3-5 çocuklu 6 aile bulunmaktadır. Aynı gelir grubunda bekar olan 1 kişi bulunmakta, eşi ölmüş veya boşanmış olup çocuğu olmayan 1, 1-3 çocuklu 2 ve 3-5 çocuklu 1 kişi bulunmaktadır. Çocuksuz olan 1 aile kendileri için 599 TL olan yoksulluk sınırının üzerinde, bekar olan 1 ve çocuksuz olup eşi ölmüş veya boşanmış olan 1 kişi, kendileri için 396 TL olan yoksulluk sınırının üzerindedir.

Yine 1-3 çocuklu olup 3 kişilik aile olarak değerlendirilen eşi ölmüş veya boşanmış durumdaki 2 aile, kendileri için 759 TL olan yoksulluk sınırının üzerinde yaşamaktadırlar. 1-3 çocuğu olup 4 kişilik aile olarak değerlendirilen 17 aile, kendileri için 896 TL olan yoksulluk sınırının altında, 3-5 çocuklu olup 6 kişilik aile olarak değerlendirilen 6 aile, kendileri için 1.140 TL olan yoksulluk sınırının altında, 3-5 çocuklu olup dul olan ve 5 kişilik aile olarak değerlendirilen 1 kişi de kendisi için 1.025 TL olan yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Söz konusu gelir grubunda olup yoksulluk sınırının altında yaşamakta olan toplam 24 hane bulunmaktadır.

800-1000 TL arasında aylık hanehalkı gelirine sahip olan; 1-3 çocuklu 5 aile, 3-5 çocuklu 1 aile ve 5'ten fazla çocuğu olan 2 aile bulunmaktadır. Aynı gelir grubunda bekar olan 2 kişi ve 3-5 çocuğu olup dul olan 1 kişi bulunmaktadır. Söz konusu gelir grubunda yoksulluk sınırının altında yaşamakta olan 3-5 çocuklu 1 aile, 5'ten fazla çocuğu olan 2 aile olmak üzere toplam 3 hane bulunmaktadır.

1000 TL'den fazla gelire sahip olan; 1-3 çocuklu 3 aile ve 3-5 çocuklu 1 aile bulunmaktadır. Aynı gelir grubunda bekar olan 3 kişi bulunmaktadır. Bu gelir grubunda, yoksulluk sınırının altında olarak nitelendirilebilecek hane bulunmamaktadır.

Yoksulluk sınırı yöntemine göre yoksul olarak nitelendirilebilecek toplam 69 hanehalkı bulunmaktadır.

Tablo 22: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırı

Çocuk Sayısı * Medeni Durum* Hanehalkı Geliri

Hanehalkı Geliri			Medeni Durum			
			Evli	Bekar	Dul	Toplam
0	Çocuk	Yok	0	1		1
	Sayısı	1-3 çocuk	3	0		3
		Toplam	3	1		4
100-400 TL	Çocuk	Yok	1	4	1	6
	Sayısı	1-3 çocuk	7	0	2	9
		3-5 çocuk	4	0	0	4
		5'ten fazla	5	0	0	5
		Toplam	17	4	3	24
400-600 TL	Çocuk	Yok	2	1	0	3
	Sayısı	1-3 çocuk	8	0	3	11
		3-5 çocuk	3	0	1	4
		5'ten fazla	3	0	1	4
		Toplam	16	1	5	22
600-800 TL	Çocuk	Yok	1	4	1	6
	Sayısı	1-3 çocuk	17	0	2	19
		3-5 çocuk	6	0	1	7
		Toplam	24	4	4	32
800-1000 TL	Çocuk	Yok	0	2	0	2
	Sayısı	1-3 çocuk	5	0	1	6
		3-5 çocuk	1	0	0	1
		5'ten fazla	2	0	0	2
		Total	8	2	1	11
1000 TL üstü	Çocuk	Yok	0	3		3
	Sayısı	1-3 çocuk	3	0		3
		3-5 çocuk	1	0		1
		Toplam	4	3		7

3.3.4 Hanehalkının Sosyal Yardım Göstergeleri

Tablo 23: Hanehalkının Sosyal Yardım Alma Durumu

Hanehalkının Sosyal Yardım Alma Durumu

	Sayı	Oran	Geçerli Oran	Kümülatif Oran
Evet	18	18,0	18,0	18,0
Hayır	76	76,0	76,0	94,0
Başvurmuş ama almıyor	6	6,0	6,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Görüşülen 100 kişi arasından sosyal yardım almakta olan 18 kişi, sosyal yardım almak için başvuruda bulunmuş ancak sosyal yardım almayan 18 kişi bulunmaktadır. Herhangi bir kuruma veya dernek, yardımsever vatandaşlar, aile üyeleri, herhangi bir vakfa yardım almak için başvuruda bulunmamış ve yardım almayan toplam 76 kişi bulunmaktadır.

Tablo 24: Hanehalkının Sosyal Yardım Aldığı Kurum ve Alınan Yardımın Niteliği

		Yardım Alınan Kurum * Alınan Yardımın Niteliği							
		Alınan Yardımın Niteliği							
		Cevaplanmamış	Düzenli Nakdi Yardım	Düzensiz Nakdi Yardım	Düzensiz N.Y ve gıda eğitim	Düzensiz N.Y ve yakacak, gıda ve barınma	Yakacak, gıda, eğitim	Sağlık	Toplam
Yardı	Cevaplanmamış	82	0	0	0	0	0	0	82
Alınan Kurum	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	0	1	3	0	0	4	2	10
	SYDV ve Yardımseverler	0	0	0	1	0	0	0	1
	Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	0	0	0	0	0	1	0	1
	Belediye	0	1	1	0	0	1	1	4
	Dernekler	0	0	0	0	1	0	0	1
	Akrabalardan	0	0	1	0	0	0	0	1
	Total	82	2	5	1	1	6	3	100

Sosyal yardım almakta olan 18 kişiden 10'u Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan, 1'i hem SYDV hem de yardımseverlerden, 1'i Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden, 4'ü Belediyeden, 1'i derneklerden ve 1'i akrabalarından yardım almaktadır. SYDV'dan; 1 kişi düzenli nakdi yardım, 3 kişi düzensiz nakdi yardım, 4 kişi yakacak, gıda, eğitim, 2 kişi de sağlık yardımı almaktadır. 1 kişi hem SYDV hem de yardımseverlerden; düzenli nakdi yardım, yakacak, gıda, eğitim ve barınma yardımı almaktadır. Sosyal Hizmetler İl

Müdürlüğü'nden yardım alan 1 kişi; yakacak, gıda ve eğitim yardımı almaktadır. Belediye'den; 1 kişi düzenli nakdi yardım, 1 kişi düzensiz nakdi yardım, 1 kişi yakacak, gıda ve eğitim ve 1 kişi de sağlık yardımı almaktadır. Derneklerden yardım alan bir kişi; düzensiz nakdi yardım, yakacak, gıda, eğitim ve barınma yardımı almaktadır. Akrabalarından yardım aldığını belirten 1 kişi düzensiz nakdi yardım aldığını belirtmiştir. Sonuç olarak, görüşülen kişilerin en fazla yardım aldıkları mercii SYDV daha sonra da Belediye olmuştur. Örneklem grubundaki kişiler için en aktif sosyal yardım kurumunun SYDV olduğu söylenebilmektedir.

Yoksulluk sınırı yöntemi değerlendirmelerinde 69 hanenin yoksulluk, açlık sınırı yöntemi değerlendirmelerinde 56 hanenin ise açlık sınırının altında gözükmemesine rağmen, sosyal yardım almakta olan sadece 18 kişinin bulunması, Isparta ilinde sosyal yardım uygulamalarının kişilere yeterli oranda ulaşılabilir olmadığı varsayımını doğurmaktadır. Ancak sosyal yardım uygulamaları kişilere yeterli oranda ulaşılabilir olsa dahi, kişilerin ve hanenin kamu kurumlarından ve belediyeden yardım alabilmesi için birçok kriteri sağlaması gerektiğinden, yoksulların sosyal yardımlara tam ve etkili bir şekilde ulaşabilmeleri mümkün olamamaktadır. Hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan, üzerinde hiçbir mal varlığı olmayan, diğer kurumlardan yardım almakta olmayan ve hiçbir maddi tasarrufu bulunmayan kişilere yardım yapılması, sosyal yardımların gerçekten muhtaç olmayanlara verilmesini engellemekle birlikte, söz konusu güvenceleri ya da varlıkları bulunup, elde ettiği gelirle günümüz şartlarında kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken vatandaşların da sosyal yardımlara ulaşmasını engellemektedir.

Kişilerin daha fazla yardım istediği konular tablosuna bakıldığında; soruyu cevaplamamış olan 52 kişi herhangi bir yardım almak istememektedir. Herhangi bir yardım almakta olan ve yardım almayan; 28 kişi düzenli gelir yardımı, 1 kişi hem düzenli gelir hem de düzensiz nakdi yardım, yakacak, gıda, eğitim ve barınma yardımı, 2 kişi hem düzenli gelir hem de yakacak, gıda, eğitim yardımı, 3 kişi düzensiz nakdi yardım, 11 kişi yakacak, gıda, eğitim yardımı, 1 kişi yakacak, gıda, eğitim ve barınma yardımı, 2 kişi de sağlık yardımı almak istemektedir. Tablodaki genel duruma göre, kişiler ağırlıklı olarak düzenli nakdi yardım ve yakacak, gıda, eğitim yardımı almak istemektedirler. Kişilerle görüşüldüğünde, kendilerine düzenli

gelir desteği sağlanmasının bir çok ihtiyaçlarını karşılamalarında yardımcı olacağı ve diğer yardımları almak yerine düzenli nakdi yardımdan elde ettikleri gelirle daha iyi bir yaşam standardına erişebileceklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 25: Görüşülenlerin Almak İstedikleri Sosyal Yardımlar

Kişilerin Daha Fazla Yardım İstedikleri Konular				
	Sayı	Oran	Geçerli Oran	Kümülatif Oran
Cevaplanmamış	52	52,0	52,0	52,0
Düzenli Gelir	28	28,0	28,0	80,0
Düzenli Gelir, Düzensiz Nakdi Yardım, Yakacak, Gıda, Eğitim, Barınma	1	1,0	1,0	81,0
Düzenli Gelir, Yakacak, Gıda, Eğitim	2	2,0	2,0	83,0
Düzensiz Nakdi Yardım	3	3,0	3,0	86,0
Yakacak, Gıda, Eğitim	11	11,0	11,0	97,0
Yakacak, Gıda, Eğitim, Barınma	1	1,0	1,0	98,0
Sağlık	2	2,0	2,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Tablo 26: Görüşülenlerin Sosyal Yardımları Yararlı Bulma Durumu

Kişilerin Yardımları Yararlı Bulma Durumu				
	Sayı	Oran	Geçerli Oran	Kümülatif Oran
Cevaplanmamış	79	79,0	79,0	79,0
Evet	6	6,0	6,0	85,0
Hayır	3	3,0	3,0	88,0
Kısmen	12	12,0	12,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Kişilerin yardımları yararlı bulma durumu tablosunda, 79 kişinin soruyu cevaplamadığı görülmektedir. Yardımları yararlı bulan 6 kişi, yararlı bulmayan 3 kişi ve kısmen yararlı bulduğunu belirten 12 kişi bulunmaktadır. Görüşülen kişilerin yardımları yararlı bulmama oranı düşüktür. Soruyu cevaplayanların çoğu, yardımları

kısmen yararlı bulduklarını belirtmişlerdir. Yardımları kısmen yararlı bulma durumu, kişilerin yardımlara ulaşabilirliği, alınan yardımların niteliği ve istedikleri yardımları alabilme olasılıkları ile bağlantılandırılabilir.

Tablo 27: Hanehalkının Yeşil Kart, 2022 S.K, Yaşlılık, Malullük, Ölüm, Dul ve Yetim Aylığı Alma Durumu

Görüşülenin Yeşil Kart, 2022 S.K, Yaşlılık, Malullük, Ölüm, Dul ve Yetim Aylığı Alma Durumu

	Sayı	Oran	Geçerli Oran	Kümülatif Oran
Hayır	78	78,0	78,0	78,0
Yeşil Kartlı	13	13,0	13,0	91,0
Yeşil Kart+2022+Yaşlılık	1	1,0	1,0	92,0
2022 S.K faydalanma	1	1,0	1,0	93,0
Ölüm aylığı	2	2,0	2,0	95,0
Dul ve yetim aylığı	5	5,0	5,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Görüşülen kişilerden 78'i tablodaki aylıkların hiçbirini almamaktadır. 13 kişi Yeşil Kartlı, 1 kişi hem Yeşil Kartlı hem 2022 Sayılı Kanun'dan aylık almakta hem de Yaşlılık Aylığı almaktadır. Sadece 2022 Sayılı Kanun'dan aylık almakta olan 1 kişi bulunmaktadır. 2 kişi Ölüm Aylığı almakta, 5 kişi ise Dul ve Yetim Aylığından faydalanmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksulluk olgusu, tüm dünya ülkelerinin başlıca sosyal politika konularından biridir. Özellikle küreselleşen dünyada çeşitlenen üretim biçimleri ve üretim araçlarının giderek daha fazla kullanılması ve yeni pazarların ortaya çıkması, zaten var olan üst düzey ekonomilerin ve varılların giderek zenginleşmesine zemin oluşturmuştur. Gitgide zenginleşen yapıların çoğalması aynı zamanda, kendi kendine yetmekte güçlük çekip bağımlı olmaya başlayan ülke ve sınıfları ve sistemin içerisine entegre olamayarak dışarıda kalanların daha fazla yoksullaşmasına neden olmaktadır. Devlet müdahalelerinin elinin giderek tüm sosyal alanlardan çekilmeye başlanması da sistemin dışında kalmış, neredeyse tümüyle sosyal olarak dışlanmışların da korunmasız ve savunmasız kalmalarına neden olmaktadır. Söz konusu koşullarda gelir dağılımı, sermaye sınıfının lehine, emekçilerin, halkın orta kesimlerinin ve alt tabakalarda yer alanların aleyhine gelişmektedir. Bunların dışında, ülkelerin yoksulluk kaderlerini belirleyecek diğer koşullar da mevcuttur. Doğal koşullar (doğal felaketler, tarıma ve üretime elverişsiz iklim koşulları) ve savaşlar gibi nedenlerle ülkeler gelir kaynaklarının büyük bir kısmını kaybetmekte ya da gelirlerini bu faktörlerin doğurduğu sonuçlara aktarmaktadırlar.

Ülkelerin makro temelde yaşadıkları sorunların doğurduğu bir sonuç olarak meydana gelen yoksulluk, mikro temelde de halkların yaşadıkları sorunlardan doğmaktadır. Kişiler veya hanhalkları, gelir dağılımından adaletli bir biçimde pay alamayabilmektedirler. Doğal koşullar nedeniyle ellerinde mal varlıklarını kaybedebilir ya da kullanamayabilirler (örneğin: yaşanan bir doğal afet nedeniyle tarım topraklarındaki ürünlerini kaybedebilirler). Günümüzde üretim biçimlerinin yeniden şekillenmesi ile birlikte topraktan gelen zenginliğin artık kar getirmemesi de hanhalklarının gelir kaynaklarını kaybetmelerine neden olmaktadır. Hanhalkında gelir getirici bir işte çalışan ve tüm ailenin geçimini sağlayan ferdin ağır bir hastalık geçirmesi veya hayatını kaybetmesi, hanede yaşayan diğer fertlerin aniden gelirden yoksun olmasına neden olabilmektedir. Yerleşim yerinin özellikleri de yine hanelerin gelir durumlarını ve sosyo-ekonomik yapılarını etkilemektedir. Az gelişmiş bölgelerde, kısıtlı imkanlara erişimi mümkün kılan dar çevrelerde yaşayan aileler, dahil oldukları topluma göre az gelişmiş koşullarda yaşamaya maruz

kalabilmektedirler. Göç de ayrıca bu durumu tetikleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleşim yerini terk eden haneler, yeni yerleştikleri bölgelerde, göçten önceki yaşadıkları standartlara erişemeyebilir, elde ettikleri gelir yeni yerleşim yerlerinde yeterli olmayabilir. Göçle birlikte yeni dahil oldukları topluma entegre olmakta güçlük çeken hane ve bireyler, sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Toplumda belirli bir sosyal statüye sahip olamayan, çeşitli mal ve varlıklardan yoksun olan, söz ve güç sahibi olamayan hane ve bireyler, yine ait oldukları toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşılaşabilmektedirler. Irk/ etnik köken, cinsiyet, sosyal sınıf, siyasal görüş, dini inanç gibi faktörlerden dolayı, kişi ve hanehalkları ayrımcılık ile karşılaşabilir, kendilerini ayrımcılığa maruz bırakanların eriştiği sosyal ve ekonomik imkanlara erişmede zorluk yaşayabilirler. Ancak, daha somut bir temelde işsizlik, ücret yetersizliği, alınan ücretle hanehalkı bireylerine yeterli imkanlar sunamama gibi nedenlerin, yoksulluğa maruz kalmada daha etkili olduğu söylenebilir.

Tüm bu nedenler; bir ülkenin, bir hanenin ve bir bireyin yoksulluk riski taşımaya ya da yoksullaşmasına neden olabilmektedir. Yoksullukla mücadele kapsamında iki yöntem, yoksulluk riskini azaltmada etkin olarak kullanılmaktadır. İlki; bireyler veya haneler, yoksulluğa maruz kalmadan önce çeşitli önlemlerin alınmasıdır. Türkiye’de anayasal haklar temelinde, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerden eşit biçimde yararlanması korunma altına alınmıştır. Bu bağlamda, T.C Anayasası’nın 5. maddesinde Devletin amaç ve görevleri tanımlanırken “...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır” denilerek, devletin bu konudaki görev ve yetkisi belirtilmiştir. Bu amaçla, makro ve mikro ekonomi politikaları ile GSYİH, milli gelir, üretim ilişkilerinin ve ticaret dengelerinin düzenlenmesi, vergi politikaları oluşturulması, çalışanların haklarının yasalarla düzenlenmesi, sosyal dengelerin sağlanması, eğitim, sağlık, altyapı hizmetlerinin sağlanması, aktif ve pasif istihdam politikalarının uygulanması, sermaye piyasasının düzenlenmesi gibi önlemlerle vatandaşların sosyal risklere maruz kalmalarının, yoksullaşmalarının devlet eliyle önüne geçilmeye

çalışılmaktadır. Buna rağmen; ülkede ciddi anlamda yoksul bulunmakta, önlenemeyen yoksulluğa ise sosyal politika programları ile çare aranmaktadır.

Devlet tarafından düzenlenen sosyal güvenlik önlemleri ve yasaları ile korunmasız, kimsesiz, muhtaç, yoksul durumdaki vatandaşların sosyal olarak korunma altına alınması sağlanmakta, ücretsiz eğitim, sağlık hizmetleri ve kamu hizmetleriyle de her vatandaşın hizmetlere erişimi mümkün kılınmaktadır. Yoksulluğun azaltılması noktasında, en etkin kullanılan politika sosyal yardımlardır. Sosyal yardımlar, vatandaşların kısıtlı imkanlarından dolayı yoksun kaldıkları noktalarda; ayni ve nakdi yardımlar, giyecek, gıda, yiyecek, eğitim, sağlık, barınma gibi yardımlardan oluşmaktadır. Türkiye’de sosyal yardımlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, illerde Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Valilikler, Belediyeler aracılığıyla devlet elinden vatandaşlara ulaştırılsa da çeşitli özel vakıflar, yardım kuruluşları, dernekler, yardımsever vatandaşlar aracılığıyla da ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır.

Çalışmada, Isparta ili özelinde, sosyal yardım politika ve programlarını uygulayan kurumlara dair araştırma yapılmış, araştırmanın bulguları üçüncü bölümde verilmiştir. Kurumlarla yapılan görüşmeler sonucunda, sosyal yardım programlarının aksaklıkları dikkati çeken önemli bir unsurdur.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Belediye’den vatandaşların sosyal yardım alabilmesi için hiçbir sosyal güvencelerinin bulunmaması, asgari bir gelir düzeyinin altında gelire sahip olmaları, üzerlerinde hiçbir mal varlığının bulunmaması, banka hesaplarında tasarruflarının bulunmaması, okula gitme yaşındaki çocukların eğitimlerine devam ediyor olmaları, özürlü iseler özürlülük durumlarının belgelenmesi, hasta iseler sağlık raporu alınması gibi şartlar aranmaktadır.

Aranan şartlar arasında, vatandaşların hiçbir sosyal güvenceleri olmadığı takdirde sosyal yardım alabilmeleri göze çarpan ilk aksaklıktır. Zira, sosyal güvenceleri olsa dahi ekonomik olarak zorluk çeken, yoksulluk hatta açlık sınırının altında yaşamlarını sürdüren vatandaşlar bulunmaktadır. Sosyal güvenceleri olup da yalnızca sağlık hizmetlerinden yararlanan, halen Sosyal Sigorta primlerini ödemekte(veya ödeyememekte) olan vatandaşlar da bulunmaktadır. Bu durumdaki

vatandaşlar, sosyal yardımlardan faydalanamamakta, dolayısıyla yoksulluk ve yoksunlukları devam etmektedir. Yine yalnızca eğitimine devam eden çocuklara yardım yapılması, zaten ekonomik koşullar nedeniyle eğitim alamayan belki de çalışmak/çalıştırılmak zorunda bırakılan çocukların yardım almasını engellemekte, söz konusu durumlarının devam etmesine neden olmaktadır. Yardım alabilmesi için vatandaşların üzerlerinde hiçbir mal varlığının bulunmaması gerekliliği de ayrı bir sorundur. Edinilmiş, kazanılmış veya miras yoluyla edinilmiş mal varlıklarının gelir getirici ya da kullanılabilir olması burada önem taşımaktadır. Örneğin; bir şekilde edinmiş olduğu küçük ölçekli tarlasını maddi imkanlardan dolayı ekip biçemeyen ve bundan gelir elde edemeyen, ayrıca satın gelir elde etmek istediği halde tarlayı elden çıkaramayan bir vatandaş, sahip olduğu bu tarla nedeniyle sosyal yardımlardan faydalanamamaktadır. Ayrıca yardım alınabilmesi için istenen belgelerin gerekli kurumlara gidilerek temin edilmesi gerektiğinden, düşkün olan yaşlı ve özürlü vatandaşlar, ilgili belgeleri temin etmekte zorlanmakta ya da temin edememektedir. Bu durumdaki kişilerden, yakınları tarafından belgelerin sağlanması istenmektedir, ancak kimsesiz olan vatandaşlar yine ilgili belgeleri temin edememektedirler.

TÜİK'ten alınan bilgilere göre; Türkiye'de il bazında yoksulluk araştırması ve yoksulluk sınırları bulunmamaktadır. Türkiye genelindeki yoksulluk sınırlarına göre uygulanan sosyal politika programları, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınmadığından, düzgün bir şekilde işlemeyebilir. Bu noktada; İl bazında yoksulluk araştırması yapılarak, illerin yoksulluk haritasının çıkarılması ve ardından İllerdeki sosyal politika programı uygulayıcılarının yoksulluk haritaları üzerinden faaliyetlerini sürdürmeleri, illerdeki yoksul vatandaşlara ulaşmada kolaylık sağlayacak ve sosyal politikaların daha işlevsel biçimde uygulanabilmesinin yolunu açacaktır.

Üretim ilişkileri ya da diğer bir deyişle, üretim araçları üzerindeki mülkiyet biçimi, bir toplumun ekonomik temelini yani altyapısını oluşturmaktadır.²⁴³ Türkiye genelinde yoksulluğun azaltılması ve önüne geçilebilmesi için; üretim kapasiteleri ve üretim artırılmalıdır. Üretim arttığında ise milli gelir artacak ve üretim için gerekli

²⁴³ AREN, Sadun, **Ekonomi Dersleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009, s.17.

olacağından dolayısıyla istihdam da artacaktır. Asgari ücretlerdeki düşük seviyenin de GSYİH düzeyine göre ayarlanarak artırılması gerekmektedir.

Kamu kurumlarının ve özel kuruluşların, kendilerinden yardım alan vatandaşlara yönelik olarak işlevselliği bulunmaktadır. Ancak kamu kurumları tarafından yardım alınabilmesi için öne sürülen şartlar açısından işlerliklerinde aksaklık bulunmakta, bu aksaklık tüm ihtiyaç sahiplerinin yardımlardan yararlanabilmesini engellemektedir.

Kişilerin kendilerine en fazla yararlı olacağını düşündükleri yardım türü düzenli gelirdir. Çalışamayacak durumda olan vatandaşlara düzenli gelir desteği verilmesi, çalışabilecek durumdakilerin ise bir süre sosyal yardımlarla desteklenerek meslek edindirilmesi veya gelir getirici bir işe yönltilmesi gerekmektedir.

Kırsal alanlarda yoğun olarak görülen yoksulluğun önüne geçilmesi için, kırsal alandaki tarım potansiyelinin artırılması, böylelikle de üretimin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Türkiye çapında yapılan yoksulluk araştırmaları, il bazında değerlendirilmemektedir. Her ilin yoksulluk haritasının çıkarılarak, sosyal yardımlara aktarılabcek kaynakların illerin bu düzeylerine göre belirlenmesi ve bu yönde sosyal yardımlara yönelik projeler geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ABAY, A. R., “Türkiye’de Kamusal Sosyal Hizmet Algısı ve Uygulaması Üzerine Bir Alan Araştırması(Sakarya Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çalışanları Örneği), **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004.
- ADAMAN, F. ve KEYDER, Ç., “Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran 2007.
- AKTAN, C. C. ve VURAL, İ. Y., “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Coşkun Can AKTAN (ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002.
- AKTAN, C.C.(e.d), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002.
- AKTAŞ, G., “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez Çalışması, Ankara, 2007.
- AKYILDIZ, H. ve KORKMAZ, A., **İş ve Sosyal Sigortalar Hukuku**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2009.
- AKYILDIZ, H., **Sosyal Güvenlik Reformuyla Ulaştığı Son Şekliyle Sosyal Güvenlik Hukuku**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2009.
- ALTAN, Ö.Z., **Sosyal Politika Dersleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004.
- AREN, S., **Ekonomi Dersleri**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.
- BAKIRCI, M., **Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar**, Nobel Yayın, Ankara, 2007.
- BORA, A., “Yoksulluk ve Kadınlar”, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran 2007.
- BORATAV, K., **Yeni Dünya Düzeni Nereye?**, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.
- BUĞRA, A., “**Yoksulluk ve Sosyal Haklar**”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi İçin Hazırlanan Danışman Raporu: Aralık 2005, İstanbul, 2005.
- , **Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- CASTEL, R., **Sosyal Güvensizlik**, Çev. Işık ERGÜDEN, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- COŞKUN, S.ve TİRELİ, M., **Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye**, Nobel Yayın, Ankara, 2008.

- CURAL, M., “OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Ekim 2009, 4(2).
- DAĞ, R., **Kırsal Kalkınma Siyaseti**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007.
- DAĞDEMİR, Ö., “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi”, C.C.Aktan (Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002.
- DANSUK, E., “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi”, **DPT Uzmanlık Tezi**, Mayıs 1997.
- DEMİR, S., **Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye Açısından Değerlendirme**, DTP Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.
- DIRAOR, B. M., “Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma”, **DPT Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2008.
- DOWD, D., **Kapitalizm ve Kapitalizm İktisadı**, Çev.Cihan Gerçek, Yordam Kitap, İstanbul, 2008.
- DPT ve BM Mukim Koordinatörlüğü, **Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010**.
- DPT, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013**, Yayın no: DPT: 2742-ÖİK:691, Ankara, 2007.
- _____, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **8. 5 Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 2001.
- _____, “Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayını, Ankara, 2000.
- _____, “SODES”, <http://www.sodes.gov.tr/SODES.portal> (20.04.2011)
- _____, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)**, 2006.
- ERDOĞAN G., “ Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler” , C.C Aktan (Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri** , Hak İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002.
- ERDOĞDU M. ve YENİGÜN E., BULDAM A.(ed.), **Türkiye’de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?**, TESEV Yayınları, Ekim 2008.
- ERDOĞDU, S., “Sosyal Politikada Avrupalı Bir Kavram: Sosyal Dışlanma”, **Çalışma Ortamı Dergisi**, S:75, Temmuz-Ağustos 2004.
- ERDUT, Z., “Avrupa Birliği’nde Çalışan Kadınların Hakları”, **Prof. Dr. Nusret EKİN’e Armağan**, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Yayın No:38, Ankara, 2000.
- FIRAT, Z., “Avrupa Birliği’nde Özürlülerin İstihdamına Yönelik Yeni Stratejiler ve Türkiye”, **Prof. Dr. Nusret EKİN’e Armağan**, TÜHİS Yayınları, Ankara, 2000.

- FRIEDMAN, M., **Kapitalizm ve Özgürlük**, ERBERK, D. ve HİMMETOĞLU, N.(Çev.), Plato Film Yayınları, İstanbul, 2008.
- GÖKDAYI, İ., **Unutulmuş Ötekiler: Yoksulluk ve Çevre Bağlamında Kırsal Yoksullar**, “Türkiye’de Kırsal Yoksulluk ve Anamas Yöresi Örneği” Konulu Doktora Tez Çalışmasının Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Düzenlenmiş Bıçımı, y.y.
- GÜL, H. ve GÜL, S. S., “Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt 21, Sayı:199, Mayıs, 1997.
- _____, “Türkiye’de Kamusal Yoksulluk Hizmetleri Yönetimi: SYDTF Vakıfları Örneği”, **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004.
- _____, “Türkiye’de Kamusal Yoksulluk Hizmetleri Yönetimi: SYDTF Vakıfları Örneği”, **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004.
- GÜNEY, A., “İşsizlik Nedenleri Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”, **Kamu-İş Dergisi**, C:10, S:4, 2009.
- GÜRSES, D., “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, S:1, Haziran 2007.
- HAZMAN, G., “Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 467, Haziran 2010.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 25. ve 28. maddeler.
- KARLUK, R., **Türkiye Ekonomisi**, Beta Basım, İstanbul, 2004.
- KAYA, M., “İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Gelirin Ötesinde Yaşam Standardını ve Refahı Belirlemektedir”, www.ogu.edu.tr/images/birimduyuru/20097211_0230.doc
- KAYNAK, M., **Kalkınma İktisadı**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.
- KOÇAOĞLU, M., **Sosyal Politika**, TÜHİS Yayınları, Ankara, 1997.
- KORAY, M. ve TOPÇUOĞLU, A., **Sosyal Politika**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995.
- KORAY, M., **Sosyal Politika**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.
- KÜÇÜKKARACA, N., “Farklılık ve Kültürel Yetkinliği Olan Sosyal Hizmet Uygulaması”, **Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004 Konferans ve Bildiriler**, Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Alanya, 2004.
- MAHİROĞULLARI, A. ve KORKMAZ, A., **İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları(Türkiye ve AB Ülkeleri)**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005.
- NUNNENKAMP, P., “Üçüncü Dünyanın Geleceği-Mevcut Sorunlar ve Kalkınmada İşbirliğine Yönelik Sonuçlar”, **Kalkınma İktisadı**, ŞENSES, F.(Der.)İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- NURKSE, R., “Growth In Underdeveloped Country: Some International Aspect Of The Problem Of Ecnomic Development ”, **The American Economic Review**, Vol:42, No:2, May, pp:571–583, aktaran SOLMAZ, E.

OECD, “In- Work Poverty: What Can Governments Do?”, **Policy Brief, September 2009.**

ÖZBEK, N., **Cumhuriyet Türkiye’inde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar**, Emeklilik Gözetim Merkezi ve Tarih Vakfı, İstanbul, 2006.

ÖZTÜRK, Ş., “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 1/5, Fall 2008(a).

_____, “Kırsal Yoksulluk”, **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, OKTİK, N.(Der), Yakın Kitabevi, İzmir, 2008(b).

Resmi Gazete, “Arşiv”, <http://www.resmi-gazete.org/sayi/7753/ulusal-kirsal-kalkinma-stratejisi-ile-ilgili-yuksek-planlama-kurulu-karari-no-20061.html>

SAPANCALI, F., **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2005.

SARISOY, İ.ve KOÇ, S., “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010.

SAVAŞ, V., **İktisatın Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

SEN, A., **On Economic Inequality**, Enlarged edition with a substantial annexe ‘On Economic Inequality after a Quarter Century’, Oxford: Clarendon Press, 1997.

_____, **Poverty and Famines**, “An Essay on Entitlement and Deprivation”, Oxford University Press, 1981.

SEYYAR, A., **Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2006.

SHÇEK Isparta, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=1>

_____, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=2>

_____, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=5>

_____, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=3>

_____, <http://www.ispartashcek.gov.tr/muracaatlar.asp?id=4>

SHÇEK, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2010.

_____, <http://www.shcek.gov.tr/yasli-bakim-hizmetleri.aspx>

SHÇEK’e Bağlı Toplum Merkezleri Yönetmeliği, Resmi Gazete, 11 Temmuz 2000, Sayı 24106.md.5,7.

SOLMAZ, E., “İktisadi Kalkınma Kuramlarının Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl:11, Sayı: 132, Aralık, 2008.

SÖZER, A. N., **Türkiye’de Sosyal Hukuk**, Kamu-İş Yayınları, Ankara, 1994.

SYDGM, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/236>

_____, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/237>

_____, “Sosyal Yardım Programları”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/240>

_____, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/>

SYDGM, **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2007.

_____, Strateji Geliştirme Müdürlüğü Mali Hizmetler Birimi, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2010.

_____, Strateji Geliştirme Müdürlüğü Mali Hizmetler Birimi, **2010 Yılı Performans Programı**, Ankara, 2010.

ŞAHİN, T., “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, **SYGM Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, Ankara, Mayıs 2009.

ŞENKAL, A., **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

ŞENSES, F., **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

T.C 1982 Anayasası.

T.C Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, <http://www.gap.gov.tr/proje-ve-faaliyetler/insani-ve-sosyal-gelisme-genel-koordinatordlugu/sosyal-projeler/uygulamalar/cok-amacli-toplum-merkezleri>.

T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, http://www.ozida.gov.tr/?menu=haber&sayfa=sayilarla_istatistik

T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, http://www.vgm.gov.tr/04SosyalHizmetler/005_vgmBurs/vgmburs.cfm

_____, http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/002_MuhtacAyligi/muhtacayligi.cfm

_____, http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/001_Imaretler/imaretler.cfm

T.C Maliye Bakanlığı, **2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu**, Eylül 2009.

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu 7, **Kentleşme Şurası 2009**, Ankara, Nisan 2009.

TAŞPINAR, M., “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çıraklık Eğitimi: Çalışan Çocuklar”, **SHÇEK, Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı**, Antalya, Nisan 2006.

TGMP, “Mikrokrediyle Ben İstersem Her Şey Olur”, Emek Ofset, 2008(b).

TİSK, **Avrupa Birliği’ne Aday Ülkeler Kıyaslama Raporu**, Yayın no: 220, Nisan 2002

TODARO, M. P., **Economic Development**, Fifth Edition, New York: Longman, 1994, aktaran: AKTAN, Coşkun Can ve VURAL İstiklal Yaşar, “Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak – İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002.

TOKOL, A., **Sosyal Politika**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa, 1997.

TUNCAY, C. ve EKMEKÇİ, Ö., **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayım, İstanbul, 2005.

TÜİK, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Yılı Sonuçları**, TÜİK Haber Bülteni, Sayı:19, 28 Ocak 2011.

_____, **Bölgesel Göstergeler 2006**, Ankara, 2007.

_____, **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009**, TÜİK Haber Bülteni, Sayı:41, 28 Şubat 2011.

_____, **Hanehalkı İşgücü Araştırması 2011 Ocak Dönemi Sonuçları**, S:79.

_____, **Yoksulluk Çalışmaları**, 2009.

_____, **Yoksulluk Çalışmaları**, S:6, 20.12.2008.

Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP), **10.000'nci Üyeye Grameen Mikro Kredi**, Emek Ofset, Ankara, 2008(a).

UNDP, **Human Develoepment Report 2010**.

_____, **Human Development Report 2001**.

UNICEF Türkiye, Arşiv, <http://www.unicef.org/turkey/pr/fc3.html> UNDP, "Türkiye'de Gençlik", **İnsani Gelişme Raporu Türkiye 2008**.

World Bank, **World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty**, Washington D.C,2000.

_____, **World Development Report Indicators 2010**.

YILMAZ, Cevdet, "Kentsel Yoksulluk: Dayanışma, Güven ve Risk İlişkisinin Dönüşümü", **Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları**, der: Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir, 2008.

4857 Sayılı İş Kanunu.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.

EK 1: GÖRÜŞME (ANKET) FORMU

1. Görüşülenin yaşı

- a.)18-25 b.)25-35 c.)35-45 d.)45-55 e.)55-65 f.)65 üzeri

2. Görüşülenin cinsiyeti

- a.) Kadın b.) Erkek

3. Görüşülenin eğitim düzeyi

- a.)Eğitimi yok b.)İlkokul c.) Ortaokul d.) Lise e.) Üniversite

4. Görüşülenin ailedeki konumu:

- a.) Aile reisi b.) Aile reisinin eşi c.) Aile reisinin çocuğu

5. Görüşülen kişinin medeni durumu

- a.) Evli b.) Bekar c.) Dul

6. Çocuk sayısı:

- a.) yok b.)1-3 çocuk c.)3-5 çocuk d.) 5'ten fazla.

7. Görüşülenin doğumda veya 5 yaş altında ölmüş çocuğu var mı?

- a.) yok b.)doğumda ölmüş var c.) 5 yaş altında ölmüş var

8. Görüşülenin mesleği/ gelir getirici bir işte çalışma durumu?

- a.) çalışmıyor (kendi isteğiyle) b.)işsiz c.) çalışıyor ama düzenli geliri yok
d.)çalışıyor ve düzenli geliri var e.)emekli f.) çalışmıyor ama geliri var.

9. Görüşülen kişinin veya hanehalkının sosyal güvencesi var mı? Varsa türü nedir?

- a.) yok b.)ssk c.) bağ-kur d.) emekli sandığı

10. Görüşülenin aylık geliri:

- a.) yok b.)100-400 c.)400-600 d.) 600-800 e.)800-1000 f.) 1000 üstü

11. Haneye giren aylık gelir:

- a.) yok b.)100-400 c.)400-600 d.) 600-800 e.)800-1000 f.) 1000 üstü

12. Çocuklarının eğitim/okula gitme durumu:

- a.) okula giden çocuk yok b.) bazı çocukları gidiyor c.)hepsi gidiyor d.) okulu bitirmişler

13. Hanehalkının beslenme giderleri için aylık ne kadar harcandığı:

- a.)0-100 b.)100-300 c.)300-500 d.)500-700
e.)700'den fazla

14. Konut durumu(kira, ev sahibi, başka birinin evinde bedelsiz oturması)

- a.) kira b.) kendi evi c.) başka birinin evinde bedelsiz oturuyor

15. Yemek yapmak için tüp, yakacak vs. bulabiliyor mu?

- a.) evet b.) hayır

16. Evin içerisinde elektrik, su tesisatı ve tuvalet bulunuyor mu?

- a.) evet b.) hayır

17. Görüşülenin veya hanehalkının üzerinde mal varlığı var mı?

- a.) evet b.) hayır

18. Görüşülen kişi veya hanehalkı bir kamu kurumundan sosyal yardım alıyor mu?

- a.) evet b.) hayır c.) başvurmuş ama almıyor.

19. Alıyorsa hangi kurumdan veya nereden?

- a.) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı b.) Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
c.) Belediye d.) Dernek e.) Yardımseverlerden f.) Akrabalardan g.) Diğer
(belirtiniz):

20. Alınan yardımın niteliği?

- a.) Düzenli nakdi yardım b.) düzensiz nakdi yardım c.)yakacak, gıda, eğitim d.) barınma e.)sağlık

21. Görüşülen kişi hangi konularda daha fazla yardım istiyor?

- a.) Düzenli gelir b.) düzensiz nakdi yardım c.)yakacak, gıda, eğitim d.) barınma e.)sağlık

22.Alınan yardımları faydalı buluyor mu?

- a.) evet b.) hayır c.) kısmen

23.Yeşil Kart, 2022, Yaşlılık, Malullük, Ölüm, Dul ve Yetim aylıklarından birini alıyor mu?

- a.) hayır b.) Yeşil Kartlı c.) 2022 c.) Yaşlılık d.) Malullük e.) Ölüm f.) Dul ve Yetim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Özge Pire

Doğum Yeri: Zonguldak

Doğum Tarihi : 13.03.1985

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Durumu:

Lise: 1996-2003, Muratlı Anadolu Lisesi

Lisans: 2003-2008, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

Yüksek Lisans: 2008-2011, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.

Yabancı Dil:

İngilizce (Orta)